

Akademski mobilnost iz perspektive studenata s invaliditetom

Dujmić, Nina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:413589>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Nina Dujmić

AKADEMSKA MOBILNOST IZ PERSPEKTIVE STUDENATA S INVALIDITETOM

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Nina Dujmić

AKADEMSKA MOBILNOST IZ PERSPEKTIVE STUDENATA S INVALIDITETOM

DIPLOMSKI RAD

Mentorica:

dr.sc. Ivana Miočić

Rijeka, 2023.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Nina Dujmić

ACADEMIC MOBILITY FROM THE PERSPECTIVE OF STUDENTS WITH DISABILITIES

MASTER THESIS

Mentor:

Ivana Miočić, PhD

Rijeka, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom: *Akadska mobilnost iz perspektive studenata s invaliditetom* te da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime studentice: Nina Dujmić

Datum:

Vlastoručni potpis: _____

Sažetak

Tema ovoga rada je akademska mobilnost studenata koja je istražena iz perspektive podzastupljene skupine u visokom obrazovanju, studenata s invaliditetom. Cilj istraživanja je opisati i razumjeti akademsku mobilnost studenata iz perspektive studenata s invaliditetom. U sklopu rada, provedeno je kvalitativno istraživanje među studentima s invaliditetom prijediplomskih i diplomskih studija na Sveučilištu u Rijeci. Istraživanje je provedeno u travnju i svibnju 2023. godine putem polustrukturiranih intervjua, a u njemu je sudjelovalo 11 sudionika. Većina sudionika smatra da nisu dovoljni informirani o akademskoj mobilnosti, a kao najčešći izvor informacija navode fakultet. Niti jedan sudionik istraživanja nije dosada sudjelovalo u programima akademske mobilnosti, no dio sudionika izražava motivaciju za sudjelovanjem. Kao prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti, sudionici uočavaju stjecanje novih znanja i iskustva, razvijanje samostalnosti i samopouzdanja, upoznavanje s novom zemljom, kulturama, ljudima i obrazovanjem strane zemlje te bolje mogućnosti za studente s invaliditetom u stranoj zemlji. Pri sudjelovanju u programima akademske mobilnosti, sudionici smatraju da bi izazov predstavljala potreba za podrškom i asistentom, kulturološke barijere, prostorne barijere, barijere vezane za studij, zdravstvene barijere, emocionalno – socijalne barijere te financijske barijere. Sudionici navode veliki broj preporuka za koje smatraju da bi rezultirale većim sudjelovanjem studenata s invaliditetom u programima akademske mobilnosti te među njima ističu potrebu za promjenom i novitetima u programima mobilnosti, istraživanje perspektive studenata s invaliditetom, reklamiranje i informiranje o programima akademske mobilnosti, osiguranje podrške na programu akademske mobilnosti te novčane poticaje.

Ključne riječi: akademska mobilnost, programi akademske mobilnosti studenata, studenti s invaliditetom, polustrukturirani intervjui, tematska analiza

Abstract

The topic of this thesis is the academic mobility of students, which was investigated from the perspective of an underrepresented group in higher education, students with disabilities. The aim of the research is to describe and understand academic mobility from the perspective of students with disabilities. As part of this thesis, qualitative research was conducted among 11 students with disabilities in undergraduate and graduate studies at the University of Rijeka. The research was conducted in April and May 2023 through a semi-structured interview. Most of the participants believe that they are not sufficiently informed about academic mobility and they cite the faculty as the most common source of information. None of the participants has participated in academic mobility programs so far, but some of the participants express their motivation to participate. As advantages of participating in academic mobility programs, participants see gaining new knowledge and experience, developing independence and self-confidence, getting to know a new country, cultures, people and education of a foreign country, as well as better opportunities for students with disabilities in a foreign country. When participating in academic mobility programs, participants believe that the need for support and an assistant, cultural barriers, spatial barriers, study-related barriers, health barriers, emotional-social barriers and financial barriers would be a challenge for them. The participants state a large number of recommendations that they believe would result in greater participation of students with disabilities in academic mobility programs, and among them they emphasize the need for change and innovations in mobility programs, research into the perspectives of students with disabilities, advertising and informing about mobility programs, ensuring support for mobility program and financial support.

Key words: academic mobility, academic mobility programs, students with disabilities, semi-structured interview, thematic analysis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Akademska mobilnost studenata	4
2.1. <i>Analiza međunarodnih dokumenata obrazovne politike o akademskoj mobilnosti</i>	6
2.2. <i>Analiza nacionalnih dokumenata obrazovne politike o akademskoj mobilnosti</i>	9
2.3. <i>Programi akademske mobilnosti</i>	11
2.3.1. <i>Erasmus+ program</i>	11
2.3.2. <i>Ceepus program</i>	14
2.4. <i>Pregled istraživanja o programima akademske mobilnosti</i>	15
3. Studenti s invaliditetom	19
3.1. <i>Analiza dokumenata obrazovne politike i zakonski okvir</i>	21
3.2. <i>Aktivnosti Ureda za studente s invaliditetom na hrvatskim sveučilištima</i>	24
3.2.1. <i>Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci</i>	25
3.2.2. <i>Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu</i>	26
3.2.3. <i>Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Splitu</i>	27
3.2.4. <i>Studentsko savjetovalište Sveučilišta u Zadru</i>	27
3.2.5. <i>Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku</i>	28
3.3. <i>Pregled istraživanja o studentima s invaliditetom</i>	29
3.4. <i>Studenti s invaliditetom u programima akademske mobilnosti</i>	32
4. Metodologija istraživanja	34
4.1. <i>Problem istraživanja</i>	34
4.2. <i>Cilj istraživanja i istraživačka pitanja</i>	34
4.3. <i>Uzorak istraživanja</i>	35
4.4. <i>Pilot istraživanje</i>	37
4.5. <i>Istraživački pristup i postupak prikupljanja podataka</i>	37
4.6. <i>Instrument istraživanja</i>	38
4.7. <i>Obrada podataka</i>	38
4.8. <i>Etika u provođenju istraživanja</i>	39
4.9. <i>Kriteriji vjerodostojnosti kvalitativnih istraživanja</i>	40
5. Rezultati istraživanja	41
5.1. <i>Informiranost o programima akademske mobilnosti</i>	41
5.2. <i>Izvori informacija o programima akademske mobilnosti</i>	44

5.3.	<i>Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti</i>	48
5.4.	<i>Prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti</i>	50
5.5.	<i>Izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti</i>	54
5.6.	<i>Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom</i>	59
5.7.	<i>Preporuke za uključivanje studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti</i>	61
6.	Diskusija rezultata	65
6.1.	<i>Informiranost o programima akademske mobilnosti</i>	65
6.2.	<i>Izvori informacija o akademskoj mobilnosti</i>	66
6.3.	<i>Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti</i>	68
6.4.	<i>Prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti</i>	70
6.5.	<i>Izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti</i>	72
6.6.	<i>Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom</i>	76
6.7.	<i>Preporuke za uključivanje studenta s invaliditetom u programe akademske mobilnosti</i>	77
7.	Zaključak	80
	Popis tablica i shematskih prikaza	83
	<i>Popis tablica</i>	83
	<i>Popis shematskih prikaza</i>	83
8.	Literatura	84
9.	Prilozi	96

1. Uvod

Akadska mobilnost postaje sve važniji faktor na području visokog obrazovanja te internacionalizacija, suradnja i povezanost postaju vrijednosti koje se trude usvojiti obrazovni sustavi diljem Europskog prostora visokog obrazovanja. Kako bi se navedene vrijednosti usvojile, prepoznaje se potreba da se što veći broj pojedinaca uključi u programe akademske mobilnosti.

Akadska mobilnost je temeljni element Bolonjskog procesa te se njome kreiraju prilike koje omogućuju rast i osobni razvoj te realizaciju međunarodne suradnje između pojedinaca, ali i institucija. Isto tako, akademska mobilnosti doprinosi povećanju kvalitete visokog obrazovanja i istraživanja te doprinosi izgradnji europskog identiteta (Londonsko priopćenje, 2007). Kroz suradnju i mobilnost se povezuju obrazovni sustavi te se potiče razvoj interkulturalnih i jezičnih vještina, proširuje spektar znanja i razumijevanja svijeta. Akadska mobilnost omogućuje izravan kontakt između različitih kultura te pridonosi Europskom prostoru visokog obrazovanja na način da čini kompetitivnijim i atraktivnijim (Rimsko ministarsko priopćenje, 2020).

Internationalizacija i mobilnost su postojale i prije pokretanja Bolonjskog procesa, no potpisivanjem Bolonjske deklaracije, one su dobile veliku podršku i poticaj. Unatoč želji da se do 2020. godine ostvari cilj da 20% studenata do završetka svoga studiranja sudjeluje u programima akademske mobilnosti, taj cilj nije ostvaren te je na Europskom prostoru visokog obrazovanja samo 9,4% studenata sudjelovalo u mobilnosti (Europska komisija i sur., 2020).

U teorijskom dijelu rada će se prikazati osnovne informacije o akademskoj mobilnosti, programima akademske mobilnosti te kronološki pregled istraživanja o akademskoj mobilnosti studenata u svijetu, ali i nacionalnom kontekstu.

U želji da se sudjelovanje u akademskoj mobilnosti omogući svima, nastoji se poticati pristupačnost te jednakost šansi za svih. Europski prostor visokog obrazovanja teži uključivom društvu u kojem mogu ravnopravno sudjelovati svi pojedinci (Rimsko ministarsko priopćenje, 2020), no unatoč tome, i dalje postoje skupine s manje mogućnosti koje se nalaze u nepovoljnom položaju te se susreću s preprekama i teškoćama pri ostvarivanju pristupa u programima akademske mobilnosti (Europska komisija, 2021). Pristup akademskoj mobilnosti moraju imati

svi pojedinci te je nužno omogućiti lakši pristup onim skupinama koje se nalaze u nepovoljnom položaju stoga uključivost i socijalna dimenzija postaju važan cilj za Europski prostor visokog obrazovanja (Erevansko priopćenje, 2015). Kako bi se ostvarila socijalna dimenzija visokog obrazovanja, studentska populacija treba odražavati različitost koja postoji u našem društvu. Svi studenti trebaju biti u mogućnosti završiti studij bez prepreka vezanih za njihov socijalni ili ekonomski status stoga se potiče kontinuirano ulaganje u osiguranje prikladnog sustava podrške na visokoškolskim institucijama (Londonsko priopćenje, 2007).

S ciljem da se ojača socijalna dimenzija visokog obrazovanja te na taj način povećaju mogućnosti za uspješno studiranje, ali i dovršavanje studija, važno je utvrditi koje su ranjive i podzastupljene skupine studenata u visokom obrazovanju (Puzić i sur., 2021). Podzastupljenost u visokom obrazovanju se definira „kao niži udio određene skupine studenata koji se nalaze u sustavu visokog obrazovanja u odnosu na populacijske podatke, odnosno u odnosu na situaciju u drugim europskim zemljama“ (str 3.) dok se ranjivost odnosi na „veći rizik izloženosti teškoćama u obliku akademske ili društvene integracije“ (str 3.). Među podzastupljenim i ranjivim skupinama se nalaze i studenti s invaliditetom¹(Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, 2016).

Studenti s invaliditetom su skupina koja se zbog svoga nepovoljnog položaja suočava s preprekama pri sudjelovanju u programima akademske mobilnosti (Europska komisija, 2021) te još uvijek ne postoji dovoljno mjera, propisa i ciljeva kojima bi se osigurala uključenost studenata s invaliditetom u programima akademske mobilnosti. Iako je njihova populacija slabije zastupljena u programima mobilnosti, kod studenata s invaliditetom postoji želja i interes za učenjem, osposobljavanjem i volontiranjem u inozemstvu kroz programe akademske mobilnosti (Van Hees i Montagnese, 2020).

U ovom radu su u fokusu upravo studenti s invaliditetom odnosno njihov potencijal za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti. U radu će se definirati pojam studenti s invaliditetom te će se prikazati dokumenti obrazovne politike, zakoni i istraživanja koja se bave temom studenata s invaliditetom, s posebnim naglaskom na istraživanja akademske mobilnosti studenata s invaliditetom kao i prikaz sustava podrške za studente s invaliditetom kroz rada Ureda

¹ Izrazi koji se koriste u ovom radu, a imaju rodno značenje, odnose se jednako na ženski i muški rod

za studente s invaliditetom. U drugom dijelu rada će se prikazati istraživanje provedeno za potrebe ovoga diplomskog rada, njegovi rezultati kao i diskusija dobivenih rezultata. U istraživanju je primijenjen kvalitativni istraživački pristup te su provedeni polustrukturirani intervjui sa 11 studenata s invaliditetom.

Akadska mobilnost može studentima pružiti značajno i nezaboravno iskustvo kao i priliku za stjecanje novih znanja i vještina zbog čega je od neizmjerne važnosti da svi studenti imaju mogućnosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti. S obzirom na slabiju zastupljenost studenata s invaliditetom u programima mobilnosti i nedostatak istraživanja o ovoj tematici, važno je istražiti temu akademske mobilnosti upravo iz perspektive studenata s invaliditetom.

2. Akademska mobilnost studenata

Potpisivanjem Bolonjske deklaracije 1999. godine započinje Bolonjski proces koji je donio velike promjene u Europskom prostoru visokog obrazovanja (Europska komisija i sur., 2020). Bolonjska deklaracija kao jedan od njezinih ciljeva navodi upravo promicanje mobilnosti na način da se prevladaju prepreke koje onemogućuju slobodno studiranje, istraživanje, podučavanje i osposobljavanje u inozemstvu (Bolonjska deklaracija, 1999).

Iako postoje problemi vezani za precizno mjerenje raznih oblika mobilnosti studenata, u posljednjih 20 godina, uočava se kako je akademska mobilnost studenata značajno porasla. Bolonjskim procesom se potaknula internacionalizacija te je mobilnost studenata olakšala činjenica da se veća pažnja posvetila priznavanju kvalifikacija, ECTS bodova te uvođenju trociklusnog sustava koji se sastoji od preddiplomskog, diplomskog i poslijediplomskog studija. Sve navedeno je uzrokovalo da se studentima značajno pojednostavi da završe jedan dio obrazovanja u drugoj zemlji (Europska komisija i sur., 2020).

Akademska mobilnost studenata² podrazumijeva studiranje koje se odvija na instituciji koja ima ulogu domaćina te se nakon toga studenti vraćaju na svoju matičnu instituciju na kojoj će dovršiti studijski program koji su upisali (Čavić i sur., 2012). Akademska mobilnost studenata označava kraću mobilnost koja najčešće traje jedan semestar ili jednu akademsku godinu te navedeno razdoblje student provodi u drugoj zemlji kako bi stekao bodove i pohađao dio svoga studijskog programa (Hauschildt i sur., 2021).

Akademska mobilnost se odnosi na fizičku selidbu u drugu zemlju radi studiranja, odlaska na osposobljavanje te stjecanje znanja kroz neformalno i informalno učenje. Postoje različiti oblici akademske mobilnosti, među kojima su odrađivanje pripravništva, naukovanja, odlazak na razmjenu mladih, volontiranje, podučavanje te sudjelovanje u cjeloživotnom učenju (Europski revizorski sud, 2018).

Autori Dragun i Relja (2006) prepoznaju programe akademske mobilnosti kao značajan aspekt i pokazatelj uspješnosti Bolonjskog procesa te kao program kojim se nadilaze prepreke

² Unatoč postojanju različitih naziva poput akademske mobilnosti, studentske mobilnosti, internacionalne mobilnosti te međunarodne mobilnosti, u ovom radu će se koristiti termin akademska mobilnost. Iako se akademska mobilnost može odnositi na mobilnost i studenata i osoblja, u ovom radu će biti fokus isključivo na akademskoj mobilnosti studenata preddiplomskog i diplomskog studija.

slobodnog kretanja studenata i nastavnog osoblja. Sudionici koji se uključe u programe akademske mobilnosti imaju veću mogućnost steći kvalitetnije obrazovanje te sudjelovanjem u mobilnosti povećavaju svoje šanse za pronalazak posla.

U posljednjem desetljeću se počinje uočavati sve veći značaj akademske mobilnosti studenata kao i njezin učinak na obrazovne politike mnogih zemalja. Sve veći broj studenata se uključuje u programe akademske mobilnosti zbog mnogih prednosti koje studiranje u drugoj zemlji donosi poput stjecanja novih kompetencija te stjecanje životnog iskustva (Amendola i Restaino, 2017).

Studenti se mogu u programe akademske mobilnosti uključiti tijekom prijediplomskog, diplomskog i poslijediplomskog studija, a u sklopu mobilnosti mogu ostvariti studijski boravak te stručnu praksu. Nadalje, akademska mobilnost studenata se može podijeliti na odlaznu mobilnost i dolaznu mobilnost. Odlazna mobilnost se odnosi na studente matičnog sveučilišta koji odlaze na mobilnost na drugo sveučilište u inozemstvu koje za njih ima ulogu institucije domaćina. S druge strane, dolazna mobilnost označava studente iz inozemstva koji su došli na sveučilište domaćin radi sudjelovanja u mobilnosti (Čavić i sur., 2012).

Tijekom 2000. godine je u programima akademske mobilnosti studenata sudjelovalo 2 milijuna studenata dok je 2019. godine taj broj porastao na 6 milijuna što čini 2,6% od ukupne populacije studenata u svijetu. Porast sudjelovanja studenata u programima akademske mobilnosti se uočava i u Hrvatskoj gdje je 2000. godine 7690 studenata sudjelovalo u programima akademske mobilnosti studenata, a tijekom 2020. godine njih 10 003 studenata se odlučilo za sudjelovanje u spomenutim programima (UNESCO, 2022).

Pojam akademske mobilnosti definiraju i visokoškolske institucije u Republici Hrvatskoj, a svoje definicije navode unutar dokumenata i pravilnika koje donose.

U svezi s time, Sveučilište u Rijeci je donijelo Pravilnik o međunarodnoj razmjeni studenata, nastavnika i drugog osoblja u okviru Erasmus programa 2012. godine, no već 2015. se donosi njegova nova verzija (Senat Sveučilišta u Rijeci, 2015). Prema nazivu, ali i njegovom sadržaju, može se zaključiti kako je on fokusiran na akademsku mobilnost koja se provodi isključivo u sklopu Erasmus programa te se time uviđa potreba za pravilnikom koji bi regulirao

sudjelovanje u drugim programima mobilnosti³. Spomenuti Pravilnik navodi kako programi akademske mobilnosti mogu podrazumijevati studiranje ili stručnu praksu. Mobilnost u svrhu studiranja može trajati od tri do dvanaest mjeseci dok stručna praksa može trajati od dva mjeseca do godine dana. Za vrijeme mobilnosti, studenti odlaze u stranu zemlju gdje druga visokoškolska institucija postaje za njih domaćin. Nakon završetka programa mobilnosti, studenti se vraćaju na matičnu instituciju gdje nastavljaju svoj studijski program (Senat Sveučilišta u Rijeci, 2015). S druge strane, Pravilnik o međunarodnoj mobilnosti Sveučilišta u Zagrebu (Senat Sveučilišta u Zagrebu, 2017) definira akademsku mobilnost kao prekogranični boravak studenata ili fakultetskog osoblja s ciljem da se realiziraju aktivnosti utvrđene u programu akademske mobilnosti ili projektu na kojem sudjeluje.

Temeljem svega navedenog, akademska mobilnost studenata će se u ovom radu odnositi na mobilnost u kojoj sudjeluju studenti koji odlaze s matičnog učilišta na drugo visoko učilište u stranoj zemlji za potrebe studiranja ili odrađivanja stručne prakse. Na mobilnosti sudjeluju prijavljivanjem na programe akademske mobilnosti koji traju od nekoliko dana do dva semestra. Za vrijeme akademske mobilnosti, studenti mogu pohađati nastavu na stranom učilištu, odrađivati studentsku praksu ili se posvetiti svom završnom ili diplomskog radu. Nakon završetka sudjelovanja u akademskoj mobilnosti, studenti se vraćaju na svoj matični fakultet.

2.1. Analiza međunarodnih dokumenata obrazovne politike o akademskoj mobilnosti

U prethodnom poglavlju su se prikazale definicije akademske mobilnosti, no s ciljem dubljeg razumijevanja ove teme, u ovom poglavlju će se kronološki prikazati analiza ključnih međunarodnih dokumenata o akademskoj mobilnosti.

Nakon potpisivanja Bolonjske deklaracije (1999) nastaje reforma visokog obrazovanja te su njezini ciljevi od neizmjerne važnosti kako bi se uspostavio Europski prostor visokog obrazovanja. Deklaracijom se uvodi bodovni sustav odnosno ECTS bodovi koji su pridonijeli promicanju programa akademske mobilnosti studenata. Isto tako, prepoznaju se zapreke

³ Senat Sveučilišta u Rijeci je 20. lipnja 2023. donio prijedlog za novi Pravilnik o međunarodnoj razmjeni studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja u okviru Erasmus programa. O prijedlogu je pokrenuta javna rasprava koja traje do 10. srpnja 2023. godine. Uočava se kako se u njemu spominje samo Erasmus+ program mobilnosti dok su drugi programi mobilnosti poput Ceepus programa zanemareni. Isto tako, uočava se kako prijedlog novog Pravilnika ne donosi novitete u kontekstu uključivanja podzastupljenih skupina u programe mobilnosti.

slobodnom kretanje koje je potrebno prevladati kako bi se mogla promicati i lakše ostvariti mobilnost. Posebnu pozornost je nužno usmjeriti na studente za koje je potrebno osigurati pristup studiranju, osposobljavanju te relevantnim službama.

U Europskoj povelji za kvalitetu mobilnosti (Europski parlament i Vijeće, 2006) navodi se kako je akademska mobilnost postala sastavni dio slobode kretanja pojedinaca, ali i glavnim ciljem djelovanja Europske unije u kontekstu obrazovanja. Akademska mobilnost promiče aktivno građanstvo, zapošljivost i solidarnost te omogućuje građanima bolje međusobno razumijevanje, lakše dijeljenje ideja te priliku da se bolje upoznaju s drugim kulturama. Kako bi se ostvarile prednosti akademske mobilnosti, nužna je kvaliteta dostupnih informacija, kvalitetna priprema, podrška te prepoznavanje kvalifikacija i iskustva stečenih na mobilnosti. Nužno je da svaka osoba ima jednaki pristup relevantnim informacijama o mobilnosti te da se prije sudjelovanja izradi plan učenja kako bi se utvrdili ishodi koje se želi ostvariti sudjelovanjem. Također, preporuča se da visokoškolske institucije osiguraju mentore za studente dolaznih mobilnosti kako bi im pomogli u lakšoj integraciji u novoj sredini.

Povrh toga, u Leuvenskom priopćenju (2009) se navodi kao cilj da do 2020. godine, 20% studenata koji studiraju na Europskom prostoru visokog obrazovanja, iskuse mobilnost u inozemstvu radi obrazovanja ili osposobljavanja. Priopćenje procjenjuje mobilnost važnom za osobni razvoj i zapošljivost te navodi da se sudjelovanjem u mobilnosti jačaju interkulturalne kompetencije.

Također, u izvješću naziva Novi prioriteti za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja (Vijeće Europske unije i Europska komisija, 2015) su definirana nova prioritetna područja koja su određena temeljem glavnih izazova i događanja na području obrazovanja. Kao jedno od prioritetnih područja navodi se transparentnost i priznavanje vještina i kvalifikacija radi olakšavanja mobilnosti u svrhu učenja te mobilnosti radne snage čime se uviđa značaj mobilnosti i njezinih programa. Nadalje, Izvješće prepoznaje kako je za kvalitetnije učenje neophodno omogućiti svima lakši pristup mobilnosti u svrhu učenja te osigurati u svim državama jednake uvjete za sudjelovanjem u programima mobilnosti. S obzirom da je internacionalizacija visokog obrazovanja i dalje važan prioritet, nastojati će se promicati mobilnost, zajednički studijski programi te razvoj strateških partnerstva.

K tomu, Erevansko priopćenje (2015) prepoznaje kako je Bolonjski proces omogućio studentima slobodno kretanje Europskim prostorom visokog obrazovanja kao i priznavanje kvalifikacija i perioda studiranja u stranoj zemlji. Povećanjem mobilnosti dolazi do boljeg međusobnog razumijevanja, a sama mobilnost predstavlja snažni alat kojim se povećava spektar kompetencija, kao i mogućnosti rada za studente stoga se ovim Priopćenjem želi potaknuti veća promocija akademske mobilnosti studenata. Isto tako, Pariško priopćenje (2018) prepoznaje kako je međusobno priznavanje kvalifikacija važno za veće sudjelovanje u programima akademske mobilnosti stoga se naglašava potreba za razvojem automatskog priznavanja kvalifikacija postignutih u zemljama Europskog prostora visokog obrazovanjem. Postizanjem usporedivih i transparentnih sustava u visokom obrazovanju, rasti će njihova kvaliteta i atraktivnost.

U dokumentu naziva Standardi i smjernice za osiguranje kvalitete u Europskom prostoru visokoga obrazovanja (ENQA, 2015) se kao jedna od njegovih svrha navodi poticanje međusobnog povjerenja s ciljem da se na taj način olakša proces sudjelovanja u mobilnosti. Kako bi se osigurao napredak studenata te ih se potaknulo na sudjelovanje u akademskoj mobilnosti, potrebno je pravedno priznavanje kvalifikacija, priznavanje perioda studiranja, priznavanje prethodnog učenja odnosno neformalnog i informalnog učenja.

O važnosti uključivanja u programe akademske mobilnosti govori i Rimsko ministarsko priopćenje (2020) koje navodi kao viziju da do 2030. godine Europski prostor visokog obrazovanja bude inkluzivan, inovativan i povezan. Povezanost će se nastojati ostvariti kroz suradnju i mobilnost kojima se omogućuje razvoj kompetencija, stjecanja znanja te bolje razumijevanja svijeta u kojemu živimo. Također, mobilnost i suradnja različitih nacija i kultura pridonose atraktivnosti i konkurentnosti Europskog prostora visokog obrazovanja u cijelom svijetu. Cilj koji Rimsko ministarsko priopćenje potvrđuje je da minimalno 20 % pojedinaca koji studiraju na području Europskog prostora visokog obrazovanja sudjeluju u programima mobilnosti odnosno da dio studija ili stručne prakse odrade u inozemstvu.

Nakon pokretanja Bolonjskog procesa, donesene reforme su u svoj fokus stavljale mobilnost i suradnju dok se danas veliki naglasak stavlja na procese učenja i poučavanja. Unapređenje učenja i poučavanje je temeljna misija sveučilišta u Europi, a kako bi se ona ostvarila, suradnja i mobilnost predstavljaju njezine važne katalizatore (Gaebel i Zhang, 2018).

Jednako tako, Vijeće Europske unije 2021. godine donosi Rezoluciju Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.–2030.) kojom se preciziraju ciljevi za razdoblje od 2021. do 2030. godine u području obrazovanja i osposobljavanja. Cjeloživotno učenje i mobilnost za sve predstavlja jedan od strateških ciljeva unutar kojega se navodi da je važno ukloniti barijere za sudjelovanjem u mobilnosti u svrhu učenja te dodatno raditi na priznavanju kvalifikacija kao i osiguravanju kvalitete. Ističe se kako će se visokoškolske institucije tijekom idućeg desetljeća više poticati na stvaranje međusobne suradnje, udruživanje resursa i znanja te poticati da omogućuju i stvaraju više mogućnosti i prilika za sudjelovanjem u programima mobilnosti.

Isto tako, vizija Sveučilišta bez zidova (EUA, 2021) prepoznaje da bi 2030. godine, sveučilišta trebala postati otvorene, autonomne i slobodne institucije koje svojim radom šire granice znanja te pokreću društvene promjene. Sveučilišta trebaju poticati međunarodnu suradnju kako bi se ostvarila veća kvaliteta u istraživanju, učenju i poučavanju. Isto tako, sveučilišta trebaju težiti da postanu mjesta na kojima se sastaju, surađuju i razmjenjuju ljudi iz različitih kultura i država što će doprinijeti znanju, razvoju interkulturalnih kompetencije te lakšem međusobnom razumijevanju.

Temeljem analize dokumenata iz ovog potpoglavlja, uočava se značaj koji se pridaje akademskoj mobilnosti, slobodnom kretanju te lakšem priznavanju kvalifikacija i perioda studiranja. Prilikom isticanja važnosti akademske mobilnosti, navode se njezini brojni pozitivni aspekti poput boljeg međusobnog razumijevanja, dijeljenja ideja, osobnog razvoja, veće zapošljivosti te stjecanja interkulturalnih kompetencija. Isto tako, prepoznaje se da se većim priznavanjem kvalifikacija i perioda studiranja u inozemstvu olakšava sudjelovanje u akademskoj mobilnosti. Spomenuti dokumenti prepoznaju važnost uključivosti odnosno inkluzije različitih skupina studenata kao i potrebu da se svima omoguće jednaki uvjeti za sudjelovanjem u mobilnosti.

2.2. Analiza nacionalnih dokumenata obrazovne politike o akademskoj mobilnosti

Nakon analize međunarodnih dokumenata u prošlom potpoglavlju, u ovom slijedi analiza nacionalnih dokumenata obrazovne politike o temi akademske mobilnosti.

U nacionalnom kontekstu, važno je istaknuti Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014) u kojoj se obrazovanje i znanost percipiraju kao prioritetna područja važna za razvoj Hrvatske, njezinu stabilnost i napredak u ekonomiji. S obzirom da Hrvatska prolazi kroz brojne promjene na društvenoj, kulturalnoj i ekonomskoj razini te je pod utjecajem globalizacije, važno je da hrvatsko društvo teži otvorenosti, mobilnosti i inovativnosti. Za područje visokog obrazovanja, kao jedan od ciljeva se navodi internacionalizacija visokog obrazovanja i njegova jača integracija u europski i svjetski visokoobrazovni prostor. Kako bi se navedeno ostvarilo, potrebno je povećati dolaznu i odlaznu mobilnost studenata i profesora, omogućiti održavanje nastave na stranim jezicima, poticati stvaranje združenih studija te povećati broj akademskog osoblja koji dolazi izvan Hrvatske. Kako bi se ostvarilo povećanje mobilnosti studenata i nastavnika, Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije navodi mjere među kojima ističe da je potrebno povećanje sredstva koja se izdvajaju za mobilnost, uklanjanje prepreka za mobilnost poput priznavanja ECTS bodova te osnaživanje kapaciteta u uredima za međunarodnu suradnju na visokoškolskim institucijama.

K tomu, u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021.-2026. (Vlada Republike Hrvatske, 2021) obrazovanje, znanost i istraživanje se prepoznaju kao području unutar kojega su potrebne nove reforme i ulaganja. Dokumentom se potiče internacionalizacija obrazovanja i mobilnost, no ne prepoznaje se važnost mobilnosti studenata, već se mobilnosti spominje u kontekstu mobilnosti nastavnika, učenika te mladih istraživača.

U svezi s time, u Nacionalnom planu razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023) kao jedno od prioritetnih područja prepoznaje se unapređenje visokog obrazovanja. U tom svijetlu, na području visokog obrazovanja treba kontinuirano raditi na unapređenju kvalitete studijskih programa, razvoju studentskih kompetencija potrebnih za digitalnu i zelenu tranziciju, ali i povećanju mobilnosti studenata. Kako bi Hrvatska povećala razinu internacionalizacije visokog obrazovanja, u razdoblju od 2014.⁴ do 2020. godine, su realizirane mjere za povećanje mobilnosti studenata i nastavnog osoblja. Isto tako, nastojalo se povećati stopu priznavanja ECTS bodova te omogućiti veći broj kolegija na stranom jeziku. Unatoč provedenim mjerama, dokument prepoznaje da je i dalje potrebno raditi

⁴ Godine 2014. je donesena Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije stoga se uočava da se nakon njezina donošenja nastojala potaknuti internacionalizacija visokog obrazovanja u Hrvatskoj te su se realizirale mjere za poticanje mobilnosti.

na internacionalizaciji visokog obrazovanja i povećanju akademske mobilnosti i suradnje kroz razvoj automatskog priznavanja kvalifikacija kao i priznavanja učenja u inozemstvu. K tomu, nužno je raditi na unapređenju studija na stranom jeziku i uklanjanju prepreka s kojima se dolazni studenti mogu susresti.

Valja istaknuti da je važnost internacionalizacije prepoznalo i Sveučilište u Rijeci koje u svojoj Strategiji za razdoblje od 2021.- 2025. (Senat Sveučilišta u Rijeci, 2021) ističe internacionalizaciju kao strateško područje unutar kojega treba raditi na ostvarenju ciljeva. Kako bi se internacionalizacija ostvarila, Sveučilište u Rijeci namjerava povećati broj mobilnosti studenata i osoblja, povećati broj partnerstva s institucijama u inozemstvu te poticati stvaranje većeg broja strateških partnerstva s drugim međunarodnim institucijama.

Analizom nacionalnih dokumenata, uočava se kako Hrvatska teži internacionalizaciji visokog obrazovanja odnosno otvorenosti, mobilnosti te priznavanju kvalifikacija. Usporedbom analiziranih međunarodnih dokumenata i nacionalnih dokumenata o temi akademske mobilnosti, uočava se kako Hrvatska nastoji pratiti europske trendove o temi akademske mobilnosti na način da potiče veće uključivanje studenata u programe mobilnosti, nastoji ukloniti prepreke za sudjelovanje u mobilnosti i povećati priznavanje kvalifikacija i ECTS bodova.

S obzirom da su uočeni pozitivni aspekti akademske mobilnosti, veće uključivanje u njih je postalo odrednica mnogih važnih dokumenata⁵ te su pokrenuti programi akademske mobilnosti (Šćukanec, 2008) koji će biti prikazati u idućem potpoglavlju.

2.3. Programi akademske mobilnosti

U ovom potpoglavlju će se prikazati dva najznačajnija programa akademske mobilnosti, među kojima se nalaze Erasmus+ program te CEEPUS program.

2.3.1. Erasmus+ program

Erasmus program je pokrenut 1987. godine kao program mobilnosti za studente na visokom obrazovanju. Tijekom prve godine programa, u njemu je sudjelovalo 3200 studenata iz 11 različitih zemalja Europe. Kroz godine, program je sve više rastao i evoluirao (Europska

⁵ Bolonjska deklaracija, Lisabonska deklaracija, Rimsko ministarsko priopćenje

komisija, 2017). Erasmus+ program omogućuje svojim korisnicima da razvijaju svoje meke vještine, stječu samopouzdanje, upoznaju druge kulture, jačaju europski identitet te stvaraju poznanstva s osobama iz različitih zemalja (Europska komisija, 2022a). Program Erasmus+ je pokrenula Europska unija te je on bio u početku namijenjen suradnji ustanova za visoko obrazovanje i studentskoj mobilnosti. Program je usvojen od strane zemalja koje su tada bile članice Europske unije te je dobio potporu od Europskog parlamenta i značajan proračun za ono vrijeme. Ime je program dobio po Erazmu Roterdamskom koji je bio nizozemski filozof i humanist (Lukić i sur., 2015).

U razdoblju od 2007. do 2013. godine postojalo je sedam različitih programa među kojima su bili Program za cjeloživotno učenje s potprogramima Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius i Grundtvig, Mladi na djelu kao i programi međunarodne suradnje čija su imena Erasmus Mundus, Tempus, Alda, Edulink i Program suradnje s industrijaliziranim državama i teritorijima. Sve navedene program je zamijenio jedan sveobuhvatni program naziva Erasmus+ (AMPEU, bez dat.a).

Današnji Erasmus+ program je program Europske unije koji se bavi obrazovanjem, osposobljavanjem te mladima i sportom. Erasmus+ program za razdoblje od 2014. do 2020. godine je postigao značajan uspjeh te se za aktualni Erasmus+ program za razdoblje od 2021. do 2027. uložio još veći trud i napor s ciljem da program bude dostupan što većem broju ljudi i organizacija. Njegov proračun iznosi preko 26 milijardi eura (Europska komisija, 2022b). Danas se za Erasmus+ program može reći da je najdugovječniji i najprepoznatljiviji program mobilnosti koji je postigao veliki uspjeh (Lukić i sur., 2015). Program predstavlja glavni internacionalni program mobilnosti u Europi, ali i svijetu. Od njegovog pokretanja, raste njegov budžet kao i broj sudionika koji u njemu sudjeluju (De Benedictis i Leoni, 2021).

Prilikom izrade aktualnog Erasmus+ programa, vodilo se računa o ciljevima važnih europskih dokumenata poput Akcijskog plana za digitalno obrazovanje za razdoblje 2021. – 2027, Strategije Europske unije za mlade i Plana rada Europske unije u području sporta (2021. – 2024.) kao i ciljevima europskog prostora obrazovanja. Erasmus+ program među svojim prioritetima navodi uključivost i raznolikost, digitalnu transformaciju, okoliš i borbu protiv klimatskih promjena te sudjelovanje u demokratskom životu, zajedničke vrijednosti i građanski angažman. Za ostvarenje uključivosti i raznolikosti, potrebno je omogućiti jednak pristup i mogućnosti za sve

aktivnosti koje su osmišljene ovim programom. Upravo zbog navedenog, nastojati će se doprijeti do osoba s manje mogućnosti te poduzeti mjere kako bi se povećalo njihovo sudjelovanje (Europska komisija, 2022b).

U sklopu Erasmus + programa mobilnosti, studenti se mogu uključiti u studentski boravak, studentsku praksu te mobilnost u okviru doktorskog studija (Europska komisija, 2022b). Studenti koji se odluče za studentski boravak, imaju priliku provesti nekoliko mjeseci na nekom drugom visokom učilištu s kojim matično učilište već posjeduje ugovor o suradnji. S druge strane, studenti mogu odraditi stručnu praksu u drugoj državi prijavom na natječaj koje je objavilo njihovo visoko učilište. Mogu ju odrađivati u razdoblju do godine dana te za nju također dobivaju financijska sredstva (AMPEU, bez dat.c).

Unutar programa realiziraju se tri ključne aktivnosti. Prva ključna aktivnost je mobilnost u svrhu učenja te se unutar nje organiziraju projekti mobilnosti, aktivnosti sudjelovanja mladih, aktivnost uključivanja Discover EU te virtualne razmjene. Druga ključna aktivnost je suradnja organizacija i institucija unutar koje se podrazumijevaju partnerstva za suradnju, partnerstva za izvrsnost, partnerstva za inovacije, neprofitna europska sportska događanja te projekti za jačanje kapacitete u području mladih. Treća ključna aktivnosti nosi naziv podrška razvoju politike i suradnji te se ovom ključnom aktivnošću podupire program Mladi Europe zajedno (Europska komisija, 2022b).

Visoka učilišta u Republici Hrvatskoj počinju sudjelovati u Erasmus programu od akademske godine 2009./2010. Za provedbu spomenutog programa u Hrvatskoj je zadužena Agencija za mobilnost i programe EU dok je Ministarstvo znanosti i obrazovanja odgovorno za nadzor te usklađivanje programa s ciljevima obrazovnih politika Hrvatske (Lukić i sur., 2015).

Erasmus+ pridaje posebnu pažnju da osigura svima sudionicima jednak pristup i mogućnosti stoga prilikom prijavljivanja na Erasmus+ program, postoji mogućnost ostvarivanje potpore koja se dodjeljuje studentima s invaliditetom. Stavke koje se smatraju prihvatljivima za dobivanje dodatne potpore se razlikuju o invaliditetu osobe i njezinim individualnim potrebama te one mogu podrazumijevati prilagođen i pristupačan smještaj, pomoć na putovanju, medicinsku skrb, specijaliziranu opremu, asistenta te prilagodbu nastavnog materijala. Potpora se može dobiti prilikom sudjelovanja u studentskoj mobilnosti u svrhu učenja, mobilnosti u svrhu stručne prakse te za mobilnost osoblja. Uz dodatnu potporu koju nudi Erasmus+ program, Erasmus studentska

mreža (ESN) je osmislila alat naziva *MapAbility* koji može pomoći svim studentima s invaliditetom pri odabiru odredišta mobilnosti jer alat sadrži sve potrebne informacije o pristupačnosti visokih učilišta (Sveučilište u Rijeci, 2022).

2.3.2. *Ceepus program*

Ceepus program odnosno punim nazivom *Srednjoeuropski program razmjene za sveučilišne studije* predstavlja program akademske mobilnosti koji se započinje provoditi 1994. godine. Cilj ovoga programa je promicati mobilnost u sklopu Ceepus mreže (AMPEU, bez dat.b). Programom se omogućuje Sveučilištima i Veleučilištima zemalja članica da ostvare mobilnost profesora, studenata te planiraju i realiziraju tečajevne te usavršavanja. Navedenim aktivnostima se nastoji ojačati povezanost i suradnja među studentima i djelatnicima s ciljem da se Srednja Europa nastavi osnaživati i razvijati (Eurydice, 2023).

Glavna aktivnost kojom se bavi Ceepus je ostvarivanje programa akademske mobilnosti unutra Ceepus mreža država članica. Trenutne zemlje članice su Albanija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Češka, Mađarska, Sjeverna Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Poljska, Rumunjska, Srbija, Slovačka Republika i Slovenija. Svaka Ceepus mreža se sastoji od minimalno tri sveučilišta. U sklopu Ceepus programa je moguće ostvariti mobilnosti kroz odrađivanje stručne prakse u inozemstvu, studijskog boravka u inozemstvu koji može trajati od 3 do 10 mjeseci, kroz kraći studijski boravak koji se ostvaruje s ciljem istraživanja za pisanje završnog rada, diplomskog rada ili disertacije te sudjelovanjem u ekskurzijama i ljetnim školama (Ceepus, 2023).

Vlada države u koju dolaze sudionici Ceepus programa, plaća troškove među koje spadaju troškovi života u stranoj zemlji, kao i financijska potpora za one sudionike kojima je dodijeljena. Sve države članice Ceepus mreže, moraju objaviti koliko mjeseci kroz jednu akademsku godinu imaju mogućnost primiti sudionike Ceepusa iz inozemstva, a odabrani mjeseci predstavljaju kvotu odnosno broj stipendija koje će dodjeljivati (Eurydice, 2023). Svi studenti koji žele sudjelovati u nekom od programa Ceepus-a, moraju imati završena minimalno dva semestra na matičnom sveučilištu. Sudionici mogu ostvariti mobilnost unutar povezanih Ceepus mreža, ali i u sklopu individualne mobilnosti koja je izvan mreža i zove se *freemover* mobilnost (Ceepus, 2023).

U Republici Hrvatskoj se tijekom akademske godine 2011./2012. u Ceepus programima mobilnosti uključilo 339 studenata, među kojima je bilo 162 dolazne mobilnosti, a broj odlazne mobilnosti je bio 177. U Hrvatskoj postoji Ured za Ceepus koji djeluje unutar Agencije za mobilnost i programe EU (Eurydice, 2023).

Analizom programa akademske mobilnosti Erasmus+ i Ceepus, uviđaju se brojne mogućnosti i prilike koje oni nude studentima koji se odluče u njima sudjelovati. Potrebno je napomenuti kako se veći značaj pridaje Erasmus+ programu, o kojem postoji veći broj dokumenata i istraživanja u odnosu na Ceepus program o kojemu ima vrlo malo recentne literature i podataka.

2.4. Pregled istraživanja o programima akademske mobilnosti

U ovom poglavlju će se prikazati pregled istraživanja provedenih na temu programa akademske mobilnosti te će se predstaviti njihovi najznačajniji rezultati.

Tijekom 2013. godine se provelo veliko međunarodno istraživanje s ciljem da se utvrdi učinak mobilnosti na pojedince i na visoka učilišta. U istraživanju je sudjelovalo sveukupno 78 891 ispitanik među kojima su se nalazili studenti, alumni, profesori i drugo osoblje, visoka učilišta te poslodavci. Anketu je ispunilo 56 733 studenata među kojima su bili studenti koji nisu te studenti koji jesu sudjelovali u programu Erasmus+. Preko 90 % studenta koji su sudjelovali u akademskoj mobilnosti su se prijavili na mobilnost kako bi dobili priliku živjeti u inozemstvu, usavršili strani jezik, stekli nova poznanstva i razvili meke vještine. Čak 86% njih smatra da će im se na matičnom visokom učilištu priznati ECTS bodovi koje su stekli na mobilnosti. S druge strane, studenti koji nisu dosada sudjelovali u mobilnosti, kao barijere navode financijske barijere, obiteljske i osobne odnose te nesigurnost oko iznosa stipendije koju bi dobili (Europska komisija i sur., 2017).

Iduće veliko međunarodno istraživanje koje je potrebo istaknuti se provelo među gotovo 77 000 ispitanika između 2017. i 2019. godine s ciljem da se istraži učinak Erasmus+ programa na studente, osoblje i visokoškolske institucije. Rezultati su pokazali da je studentima sudjelovanje u mobilnosti omogućilo da razviju interpersonalne, interkulturalne vještine te da postanu socijalno i kulturološki otvoreniji. Čak 72% ispitanika navodi da im je sudjelovanju u Erasmus + mobilnosti bilo korisno za pronalaženje njihovog prvog posla. Glavni motivi za sudjelovanjem u programima mobilnosti su iskustvo života u stranoj zemlji, učenje i usavršavanje jezika, meke vještine, proširenje socijalnih veza te povećanje šansi za karijeru. S druge strane, istraživanjem se nastojalo

utvrditi barijere i izazove sudjelovanja u mobilnosti. Kao najčešći razlog se navode financijske barijere, a dvije trećine studenata koji nisu sudjelovali u programima akademske mobilnosti, navode da su zabrinuti oko financijskog aspekta pri odlasku na mobilnost. Uz financije, barijera koju navodi čak 47% studenata su razlozi vezani za obitelj i osobne odnose (Europska komisija i sur., 2019).

Nadalje, autori Allinson i Gabriels (2021) su proveli međunarodno istraživanje putem online anketnog upitnika kojega je ispunilo 12 820 studenata i 789 članova osoblja u periodu između veljače i lipnja 2020. godine. Studenti koji su ispunili anketni upitnik studiraju u 134 različite države, s time da najveći broj ispitanika dolazi iz Španjolske, Italije, Portugala i Njemačke. Ispitanici koji su sudjelovali u programima akademske mobilnosti, kao glavnu motivaciju navode stjecanje novog iskustva, učenje i usavršavanje jezičnih kompetencija, razvoj interpersonalnih vještine te učenje o novoj kulturi i zemlji. S druge strane, ispitanici koji nisu sudjelovali u programima akademske mobilnosti, kao barijere za sudjelovanjem u mobilnosti najčešće navode financije.

U nacionalnom kontekstu, potrebno je izdvojiti istraživanje koje su autori Relja i Dragun⁶ (2006) proveli kako bi ispitali stavove studenata Ekonomskog fakulteta u Splitu o akademskoj mobilnosti studenata. Istraživanje je provedeno pomoću anketnog upitnika kojeg su ispunila 382 studenta. Rezultati su pokazali da su za studente najčešći izvori informacija o programima akademske mobilnosti i Bolonjskog deklaraciji mediji, profesori s fakulteta te drugi studenti. Prepreke za uključivanje u programe akademske mobilnost koje je najveći broj studenata prepoznalo su slaba informiranost o programima mobilnosti te nedovoljna fleksibilnost i teškoće u priznavanju ECTS bodova. Učenje stranih jezika i lakši pronalazak posla studenti navode kao najvažniji cilj za koji smatraju da se može ostvariti uključivanjem u programe mobilnosti.

Povrh toga, autorica Pokasić i suradnici (2019) su proveli istraživanje s ciljem ispitivanja prednosti Erasmus+ programa te promišljanja studenta o iskustvu sudjelovanja u programu

⁶ Prilikom analize rezultata ovog istraživanja, treba imati na umu da je ono provedeno još 2006. godine kada Hrvatska nije bila članica Europske Unije te se akademskoj mobilnosti nije još pridao značaj koji ima danas. Unatoč tome, rezultati ovog istraživanja su vrijedni jer pokazuju da su autori Relja i Dragun već 2006. prepoznali značaj programa mobilnosti te odlučili provesti istraživanje upravo o toj tematici. Isto tako, rezultati spomenutog istraživanja se mogu koristiti na način da ih se uspoređi s podacima novijih istraživanjima.

Erasmus+. Fokus u istraživanju bio je na kulturi odnosno kulturalnom aspektu sudjelovanja u mobilnosti. U istraživanju provedenom anketnim upitnikom je sudjelovalo 100 studenata iz 22 države, no najveći broj sudionika je dolazio iz Hrvatske i Španjolske. Nadalje, svi sudionici istraživanja su tijekom svoga visokoškolskog obrazovanja bili sudionici Erasmus+ programa. Rezultati su pokazali da su sudionici tijekom programa akademske mobilnosti, imali priliku naučiti o kulturi zemlje u kojoj su boravili, ali i o kulturi drugih sudionika mobilnosti. Kao razlog zbog kojeg su se prijavili na programe mobilnosti, sudionici navode osobni razvitak odnosno želju za promjenom, stjecanjem novih iskustva i razvojem osjećaja samostalnosti te upoznavanje novih ljudi, kultura te učenje jezika.

Osim toga, autorice Petrašević i Filipović (2021) su provele istraživanje čiji je cilj bio ispitati utjecaj Erasmus+ mobilnosti nastavnika i studenata na unapređenje nastave. Istraživanje je provedeno među studentima i nastavnicima Pravnog fakultet u Osijeku koji su sudjelovali u programima akademske mobilnosti. Studenti su se o Erasmus+ programu informirali najčešće od kolega i prijatelja, društvenih mreža i medija. Kao razloge prijave na programe mobilnosti, najčešće navode stjecanje novog iskustva i želja za upoznavanjem drugih kultura i ljudi.

Potrebno je istaknuti i istraživanje EUROSTUDENT VII koje je provedeno online anketnim upitnikom 2019. godine te je u njemu sudjelovalo 1840 studenata iz Hrvatske. Cilj ovoga istraživanja je prikupiti podatke o demografskoj slici studentske populacije i njihovom socio-ekonomskom statusu, troškovima s kojima se susreću za vrijeme studiranja, izvorima financiranja za vrijeme studiranja, zadovoljstvu studijem, radu za vrijeme studija te iskustvima i planovima za sudjelovanjem u mobilnosti. U kontekstu akademske mobilnosti, istraživanjem se došlo do rezultata da je samo 3,2% ispitanika sudjelovalo u programu mobilnosti, no njih 30,3% razmišlja o sudjelovanju. Ispitanici kao izazove za realizaciju sudjelovanja u mobilnosti navode najčešće financijsko opterećenje, gubitak posla, probleme u priznavanju ECTS bodova te probleme u prilagodbi na novi studijski program (Rimac, 2021).

S obzirom na navedeno, uočava se kako su međunarodna istraživanja, ali i nacionalna istraživanja o programima akademske mobilnosti, fokusirana na Erasmus+ program dok se drugi programi mobilnosti gotovo ne spominju. Prema tomu, zamjećuje se veliki značaj koji Erasmus+ program ima za akademsku mobilnost studenata te se uočava njegova prepoznatljivost i atraktivnost. Rezultati provedenih istraživanja ukazuju na brojne prednosti koje programi

akademske mobilnosti nude među kojima ističu stjecanja novog iskustva, upoznavanje novih kultura, ljudi, učenje stranih jezika, lakši pronalazak posla. S druge strane, izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti koji se prepoznaju su financijske barijere, slaba informiranost, obiteljski i osobni odnosi te nedovoljno priznavanje ECTS bodova.

3. Studenti s invaliditetom

Pozitivne učinke sudjelovanja u programima akademske mobilnosti su prepoznala brojna istraživanja, dokumenti i preporuke, no isto tako, prepoznaje se važnost uključivanja podzastupljenih skupina u programe mobilnosti kako bi svi pojedinci imali jednake mogućnosti sudjelovanja u njima i jednake mogućnosti da iskuse prednosti koje programi mobilnosti sa sobom nose. Podzastupljena skupina koja je u posebnom fokusu ovog rada su studenti s invaliditetom o kojima će se više reći u ovom poglavlju.

Prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (2013), osobama s invaliditetom se smatraju pojedinci koji posjeduju „dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetila oštećenja“ (str 1.) te navedena oštećenja mogu onemogućiti osobama s invaliditetom da ravnopravno sudjelovanje u društvu.

U Hrvatskoj za termin studenata s invaliditetom ne postoji definicija koja je jedinstvena odnosno općeprihvaćena, no značajna je definicija koja se donosi Pravilnikom o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu iz 2013. godine te je ona u najvećoj mjeri prihvaćena (Kiš-Glavaš i Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, 2016). Spomenuti Pravilnik definira da su studenti s invaliditetom svi studenti koji „zbog bolesti ili oštećenja (bez obzira na rješenje o invalidnosti) imaju teškoća u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti“ (str. 1). Prepoznaje se da su to studenti koji imaju oštećenja vida i sluha, tjelesni invaliditet, kronične bolesti, psihičke poremećaje te specifične teškoće učenja (Pravilnik o organizaciji i djelovanju ureda za studente s invaliditetom sveučilišta u Zagrebu, 2007).

Dopune i izmjene spomenutog Pravilnika unapređuju spomenutu definiciju te ističu da su studenti s invaliditetom oni studenti koje radi „bolesti, oštećenja ili poremećaja, bez obzira na rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, imaju stalne, povremene ili privremene teškoće u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti“ (str. 1). Također, uočava se kako se pojam studenti s invaliditetom počinje šire shvaćati te više ne obuhvaća samo oštećenja vida i sluha, tjelesni invaliditet, kronične bolesti, psihičke poremećaje, specifične teškoće učenja, već i druge teškoće i zdravstvena stanja koja imaju utjecaj na studiranje pojedinca (Pravilnik o izmjenama i

dopunama Pravilnika o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, 2013).

Pri definiranju studenata s invaliditetom, autorica Kiš-Glavaš (2012) se fokusira na vrstu teškoća te studente s invaliditetom definira kao studente koji imaju neke od sljedećih karakteristika: oštećenja vida, oštećenja sluha, motorički poremećaji, kronične bolesti, specifične teškoće učenja, psihičke bolesti i poremećaji. Podjela studenata s invaliditetom u navedene skupine nije napravljena s namjerom etiketiranja i stigmatizacije, već kako bi se jednostavnije moglo ukazati na konkretne prilagodbe za svaku navedenu skupinu.

Temeljem navedenog, pojam studenti s invaliditetom se odnosi na studente koji imaju određeni stupanj invaliditeta odnosno neku vrstu teškoće koja utječe na njihovo studiranje i obavljanje studentskih obaveza. Studenti s invaliditetom su u kontekstu ovog rada skupina s manje mogućnosti odnosno podzastupljena skupina čiji je postotak sudjelovanja u programima akademske mobilnosti studenata vrlo nizak.

Pouzdana podaci o broju studenata s invaliditetom na visokom obrazovanju u Hrvatskoj ne postoje već je dostupna evidencija samo onih studenata s invaliditetom koji se tako deklariraju i onih koji imaju određeni oblik potpore. Prema podacima služba koji rade s studentima s invaliditetom, na sveučilištima, učilištima i visokim školama, u Hrvatskoj studira oko 700 studenata s invaliditetom (Kiš-Glavaš i Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, 2016). U Izvješću pravobraniteljice za osobe s invaliditetom (2022) se uočavaju dva različita podatka o trenutnom broju studenata s invaliditetom jer ne postoji jedinstvena evidencija. Podaci Ministarstva znanosti i obrazovanja navode kako je u Hrvatskoj u akademskoj godini 2022./2023 studiralo 322 studenta s invaliditetom, no ova evidencija sadrži samo one studente koji su dali privolu da ih se smije evidentirati. S druge strane, evidencija visokih učilišta pokazuje da je tijekom akademske godine 2022./2023. u Hrvatskoj studiralo 1066 studenata s invaliditetom. Evidencija od visokih učilišta se temelji na podacima o broju studenta kojima je potrebna prilagodba u nastavi, studentska podrška, dodatna pomagala ili pravo na upis izvan kvote koja je odobrena.

Prema tomu, može se uočiti kako se podaci o broju studenta s invaliditetom razlikuju te da postoji potreba za sustavnom evidencijom studenata s invaliditetom u Hrvatskoj. Važnost potrebe za navedenom evidencijom se uočava i u Nacionalnom planu za unapređenje socijalne dimenzije

visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021 (Nacionalna skupina za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, 2018) koja kao cilj navodi ostvarenje sustavnog prikupljanja i obrade podataka koji su potrebni kako bi se unaprijedila socijalna dimenzija na području visokog obrazovanja. Isto tako, navodi se da je potrebno prikupiti podatke o ranjivim skupinama u visokom obrazovanju te podatke o tome koji je udio tih studenata u sveukupnom broju studenata u Hrvatskoj.

3.1. Analiza dokumenata obrazovne politike i zakonski okvir

Prava, mogućnosti i potpora koja je namijenjena i omogućena osobama s invaliditetom, a time i studentima s invaliditetom regulirana je kroz mnoge međunarodne i nacionalne dokumente, zakone, preporuke, brošure i strategije koji će u ovom poglavlju biti prikazani.

Jednakost mogućnosti, pristupačnost, učinkovito sudjelovanje i uključivanje su samo neka od općih načela Konvencije o pravima osobama s invaliditetom (Ujedinjeni narodi, 2006). Kako bi se navedeno ostvarilo, Europska unija nastoji pružiti programe u kojima će svi biti u mogućnosti sudjelovati. Programe je potrebno učiniti dostupnima za osobe s manje mogućnosti, među koje spadaju i osobe s invaliditetom, kako se ne bi našle u nepovoljnom položaju s obzirom na vršnjake (Europska komisija, 2021).

Isto tako, Erevensko priopćenje (2015) prepoznaje potrebu da obrazovni sustav bude više uključiviji te da je potreban rad na unapređenju socijalne dimenzije u visokom obrazovanju. Studenti koji se nalaze u nepovoljnom položaju moraju imati bolje mogućnosti i pristup za uključivanje u visoko obrazovanje, završavanje visokog obrazovanja te za sudjelovanjem u akademskoj mobilnosti.

U Smjernicama za provedbu Strategija za uključivanje i raznolikost programa Erasmus+ i Europskih snaga solidarnosti (Europska komisija, 2021) uočavaju se prepreke s kojima se suočavaju osobe s manje mogućnosti među kojima se navode studenti s invaliditetom te se donose mehanizmi kojima bi se spomenute prepreke uklonile. Među mehanizmima se navodi uvrštavanje uključivanja i raznolikosti kao kriterije za dodjeljivanje potpore odnosno da projekti koji obuhvaćaju osobe s manje mogućnosti, dobivaju prednost prilikom dodijele sredstva. Isto tako, navodi se da je mehanizmom dostupnosti i pristupačnosti potrebno osigurati svakoj osobi dostupne i prilagođene dokumente i obrasce. S ciljem uklanjanja prepreka za osobe s manje mogućnosti,

potiče se organizacija pripremi posjeta stranoj zemlji, intenzivnija mentorsku potporu za osobe s manje mogućnosti, dodatna financijska sredstva, virtualne razmjene, omogućivanje sudjelovanje u kraćim mobilnosti, osiguravanje potpore pri učenje jezika.

U nacionalnom kontekstu, treba istaknuti Ustav Republike Hrvatske (1998) u kojem je navedeno kako će država omogućiti skrb za zaštitu osoba s invaliditetom te da će se posvetiti tome da su uključeni u društveni život i zajednicu. Ukoliko stavimo fokus na zakonski okvir, u Hrvatskoj postoji Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (2013) koji propisuje prava vezana za zapošljavanje i rad, ali navodi i mjere za poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom te Zakon o registru osoba s invaliditetom (2022) pomoću kojega se određuju način kojim se prikupljaju i organizaciju podaci o osobama s invaliditetom, a sam Registar osoba s invaliditetom sadrži cjeloviti evidenciju osobama koje imaju utvrđen invaliditet.

Isto tako, potrebno je istaknuti da se u Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014) prepoznaje da je studentima s invaliditetom nužno osigurati minimalne standarde pristupačnosti na visokoškolskim institucijama. Uočeno je kako se visokoškolske institucije međusobno razlikuju u pristupačnosti za osobe s invaliditetom stoga je potrebno da se ujednače uvjeti na nacionalnoj razini kako bi svi imali jednak pristup visokom obrazovanju. Dio visokoškolskih institucija je učinio znatni pomak u posljednjih deset godina kako bi se bolje prilagodio za studente koji imaju invaliditet dok drugi još moraju raditi na tome. S ciljem da se postigne veća razina pristupačnosti za studente s invaliditetom, potrebno je osigurati prostornu pristupačnost te primjenjivati univerzalni dizajn, omogućiti korištenje pomoćne tehnologije, osigurati asistenta u nastavi i prilagođen prijevoz, službe za pružanje potpore. Nadalje, kako bi se izvođenje nastave i pisanje provjera znanja prilagodilo studentima s invaliditetom, važno je na tu temi provesti edukaciju nastavnika.

Povrh toga, u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti (Vlada Republike Hrvatske, 2021) se ukazuje da je potrebno osigurati da svi pojedinci imaju jednake mogućnosti za sudjelovanjem u svim razinama obrazovnog sustava. Uočava se kako je u Hrvatskoj ostvaren napredak u kontekstu ostvarivanja ravnopravnosti, jednakosti i socijalne pravde, no i dalje postoje izazovi u kontekstu osiguravanja jednakosti između spolova te osiguravanja jednakosti za ranjive skupine među koje pripadaju i studenti s invaliditetom. Nadalje, u Nacionalnom planu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine (Ministarstvo rada,

mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2022) se navodi za cilj osiguranje uvjeta kojima će se omogućiti osobama s invaliditetom da se poštuju njihova prava i nude aktivnosti za sudjelovanje u svakom segmentu života u društvu. U spomenutom planu se uočava potreba da se unaprijedi odgoj i obrazovanje za djecu s teškoćama, kao i za studente s invaliditetom te potreba unapređenja po pitanju dostupnosti i završnosti na području visokog obrazovanja te da se pritom ima individualni pristup za različite vrste invaliditeta.

Veliki značaj studentima s invaliditetom pridaje i Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023) koje identificira neujednačenost u pružanju potpore i osiguravanju prilagodbe studentima s invaliditetom na visokom obrazovanju zbog čega se predlaže ujednačavanje procedure za ostvarivanje prava i potpore, ali i ujednačavanje samog procesa prilagodbe i pružanja podrške na svim visokoškolskim institucijama u Hrvatskoj te osiguravanje educiranog osoblja koje ima potrebne kompetencije za rad za studentima s invaliditetom.

U Republici Hrvatskoj, sveučilišta omogućuju studentima s invaliditetom dodatne informacije, savjete i pomoć kroz rad stručnjaka u raznim centrima i uredima. Studenti s invaliditetom imaju pravo na prilagodbu nastave i prilagodbu polaganja ispita, pravo na asistenciju i vršnjačku potporu, pravo na pomoću tehnologiju i prilagodbu literature te pravo na prilagođeni prijevoz (Koordinacija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju, 2022).

Koordinacija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju (2022) u svojoj brošuri navodi važne informacije za studente s invaliditetom koji se odnose na njihova prava i potporu koju mogu ostvariti. U kontekstu stipendija, studenti s invaliditetom imaju pravo za državnu stipendiju za posebne skupine studenata te imaju pravo na ostvarenje dodatnih bodova pri prijavi na druge vrste državnih stipendija. Također, prilikom prijavljivanja na Erasmus+ programe mobilnosti, studenti s invaliditetom mogu dobiti veći iznos stipendije odnosno dodatna financijska sredstva kako bi zadovoljili troškove koji imaju vezano za njihove potrebe.

Iako visoka učilišta u Hrvatskoj imaju autonomiju u odlučivanju oko upisnih kvota, preporuka donesena od strane Rektorskog zbor Republike Hrvatske (2021) nastoji potaknuti Sveučilišta da upis izvan odobrene kvote⁷ osiguraju sljedećim studentima s invaliditetom:

- studentima s 60 % ili više tjelesnog oštećenja
- studentima s 2. do 4. stupnjem težine invaliditeta

Analizom natječaja za upis studenata u akademskoj godini 2023./2024. (Senat Sveučilišta u Rijeci, 2023a; Senat Sveučilišta u Zagrebu, 2023; Senat Sveučilišta u Splitu, 2023; Senat Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, 2023; Senat Sveučilišta u Osijeku, 2023; Senat Sveučilišta u Slavanskom Brodu, 2023; Senat Sveučilišta u Zadru, 2023; Senat Sveučilišta u Dubrovniku, 2023; Senat Sveučilišta Sjever, 2023), uočava se kako sva hrvatska sveučilišta osiguravaju upis izvan odobrene kvote za studente s invaliditetom koji imaju 60% ili više tjelesnog oštećenja te 2. do 4. stupanj težine invaliditeta. Na taj način su sveučilišta uvažila Preporuku Rektorskog (2021) zbora te potaknula upisivanje studenata s invaliditetom kao ranjive skupine u visokom obrazovanju. U svezi s time, važno je da hrvatska sveučilišta rade na tome da studentima s invaliditetom osiguraju uspješno studiranje i njegovo završavanje, a ne samo upis.

3.2. Aktivnosti Ureda za studente s invaliditetom na hrvatskim sveučilištima

Kako bi se studentima s invaliditetom pružila potpora, na sveučilištima u Hrvatskoj postoje Uredi za studente s invaliditetom ili neki drugi oblik formalne službe koji im pruža potporu (Kiš-Glavaš i Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, 2016). U Izvješću pravobraniteljice za osobe s invaliditetom (2022) se ističe kako su izdane preporuke da je neophodno postojanje Ureda, Službi ili koordinatora za studente s invaliditetom na svim visokim učilištima u Hrvatskoj. Navedene službe se brinu o tome da se studentima s invaliditetom osigura potpora koja im je potrebna kao i razumna prilagodba.

U Hrvatskoj postoji 5 Ureda za studente s invaliditetom te se oni nalaze u sklopu Sveučilišta u Rijeci, Zagrebu, Osijeku, Puli i Splitu. Isto tako, podrška za studente s invaliditetom je osigurana i na sveučilištima koja nemaju Ured za studente s invaliditetom. Na Sveučilištu Sjever

⁷ Pravo na upis izvan upisne kvote je omogućeno pod uvjetom da prijeđu bodovni prag i zadovolje eventualne dodatne provjere posebnih znanja, vještina i sposobnosti (Rektorski zbor Republike Hrvatske, 2021)

se podrška studentima s invaliditetom pruža kroz rad Ureda za razvoj karijera (alumni), potporu studentima i cjeloživotno učenje, na Sveučilištu u Zadru kroz rad Studentskog savjetovališta, a na Sveučilištu u Dubrovniku kroz rad Ureda za profesionalnu orijentaciju, savjetovanje studenata i alumne (Koordinacija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju, 2023).

3.2.1. Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci

Na Sveučilištu u Rijeci je u travnju 2011. godine, u okviru Sveučilišnog savjetovališnog Centra, osnovan Ured za studente s invaliditetom (Sveučilišni savjetovališni centar, bez dat.). U akademskoj godini 2022./2023. je na Sveučilištu u Rijeci studiralo ukupno 16 168 studenata, a među njima se nalazi 120 studenta s invaliditetom čime oni čine 0,74% studenata na spomenutom Sveučilištu (Izvješće Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 2022). Sastavnice Sveučilišta u Rijeci imaju koordinate za studente s invaliditetom kojeg studenti mogu kontaktirati zbog ostvarenja prilagodbe, ali i drugih pitanja vezanih za prava i mogućnosti studiranja koje imaju studenti s invaliditetom. Koordinator za studente s invaliditetom čine poveznicu između studenata s invaliditetom, nastavnika i osoblja te Ureda za studente s invaliditetom (Ured za studente s invaliditetom, bez dat.).

Ured za studente s invaliditetom je donio dokument naziva Ostvarivanje prava na prilagodbu akademskog okruženja za studente/ice s invaliditetom i drugim teškoćama – Prijedlog postupanja (bez dat.) u kojem je preciziran protokol postupanja za situacije u kojima studenti s invaliditetom žele predati zahtjev za pravo na prilagodbu u akademskom okruženju. Također, Senat Sveučilišta u Rijeci (2017) donosi dokument naziva Protokol za skrb i praćenje studenata sa zdravstvenim teškoćama, invaliditetom i kroničnim bolestima te se njime želi omogućiti studentima s invaliditetom uspjeh u studiranju i omogućiti prilagodbe ili status mirovanja ukoliko je potrebno.

U informativnoj brošuri naziva Koja prava i mogućnosti kao student/ica s invaliditetom mogu ostvariti na faksu? se navodi da studenti s invaliditetom imaju pravo na prilagodbu prilikom pisanja državne mature, prilagođen i individualiziran način polaganja ispita na studiju, ali i tijekom prijemnih ispita za upis na studij, prednost pri upisu na studij, oslobođenje od plaćanja studija, izravno dobivanje mjesta u domu te naknada za trošak prijevoza. S druge strane, mogućnosti koje

imaju su dobivanje stipendije, potpora i nagrada, korištenje specijaliziranog prijevoza, osiguranje digitalizacije nastavne literature i posudbe specijalizirane opreme te korištenja mogućnosti vršnjačke potpore (Sveučilište u Rijeci, 2018).

Vršnjačka potpora je aktivnost kroz koju studenti-asistenti pružaju podršku studentima s invaliditetom te im pomažu premostiti organizacijske, akademske, prostorne te administrativne barijere koje postoje na visokoškolskim institucijama. Na Sveučilištu u Rijeci, posao studenata-asistenta je plaćeni studentski posao na koji se mogu prijaviti studenti sa svih sastavnica Sveučilišta u Rijeci (Ured za studente s invaliditetom, 2022).

3.2.2. Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu

Ured za studente s invaliditetom je osnovan 2007. godine kao jedinica rektorata Sveučilišta u Zagrebu (Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, 2007). On je prepoznat i izvan samog Sveučilišta u Zagrebu kao referentni centar koji pruža informacije za sadašnje i buduće studente, ali i za roditelje i osoblje. Uz pružanje potpore i suočavanje s određenim situacijama i problemima, Ured zagovara prava studenta s invaliditetom te osigurava kvalitetniji pristup studentima s invaliditetom (Sveučilište u Zagrebu, 2014). U akademskoj godini 2022./2023. je na Sveučilištu u Zagrebu studiralo ukupno 68 449 studenata, a među njima se nalazi 473 studenta s invaliditetom čime oni čine 0,69% studenata na spomenutom Sveučilištu (Izješće Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 2022).

Sveučilište u Zagrebu (2017) donosi Postupnik donošenja preporuke za prilagodbu nastavnoga procesa i polaganja ispita u kojem je reguliran postupak prilagodbe za studente s invaliditetom. U dokumentu je precizirano koji studenti mogu podnijeti zahtjev za prilagodbom te opisan je postupak koji je potrebno proći kako bi se studentu odobrila prilagodba.

Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu pruža stručnu potporu studentima s invaliditetom, prati njihove potrebe te im pomaže u prilagodbi i integraciji, kao i u nošenju s izazovima prilikom studiranja. Studentima s invaliditetom se potpora pruža kroz informiranje, vršnjačku potporu te kroz pomoćnu tehnologiju (Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, 2013).

Vršnjačka potpora se ostvaruje kroz kolegij naziva Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom te spomenuti kolegij mogu upisati studenti koji poznaju studenta s invaliditetom te

mu žele pružati potporu. Kolegij se sastoji od pripremne radionice te pružanja vršnjačke potpore. Potpora ovisi o potrebama studenta s invaliditetom, a može se odnositi na pomoć pri dolaska i odlaska s fakulteta, pružanje potpore pri kretanje, pružanje potpore u vođenju bilješki na satu, podršku u rješavanju administracije i slično (Sveučilište u Zagrebu, bez dat.).

3.2.3. Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Splitu

Na Sveučilištu u Splitu je Ured za studente s invaliditetom osnovan 2016. godine kako bi pružio podršku studentima, ali i njihovom nastavnicima te drugom osoblju. Ured ostvaruje suradnju sa koordinatorima, prodekanima za nastavu, organizacijama civilnog društva kao i s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom (Sveučilište u Splitu, bez.dat.). U akademskoj godini 2022./2023. je na Sveučilištu u Splitu studiralo ukupno 18 754 studenata, a među njima se nalazi 76 studenta s invaliditetom čime oni čine 0,41% studenata na spomenutom Sveučilištu (Izvješće Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 2022).

Uz Ured za studente s invaliditetom, potrebno je istaknuti Savjetovalište za studente s invaliditetom koje surađuje zajedno s povjerenicima za studente s invaliditetom u pružanju pravne i psihološke pomoći te potpore u svakodnevnim aktivnostima. Povjerenici za studente s invaliditetom imaju mandat od četiri godine nakon čega se mogu ponovo birati. Tijekom mandata prate potrebe studenata s invaliditetom te izrađuju mišljenje u situacijama kada je potrebno utvrditi status studenta s invaliditetom (Senat Sveučilišta u Splitu, 2016).

Kako bi se studentima s invaliditetom pružile sve potrebne informacije na jednom mjestu, izrađen je Vodič za studente s invaliditetom Sveučilišta u Splitu u kojem su sumirane informacije koje je potrebno znati prilikom upisivanja studija kao i informacije potrebne studentima s invaliditetom za vrijeme studiranja, a koje se odnose na prilagodbu nastave i ispita, izostanke, prostornu pristupačnost kao i stipendije (Udruga Liberato i sur., 2022).

3.2.4. Studentsko savjetovalište Sveučilišta u Zadru

Sveučilište u Zadru nema zaseban Ured za studente s invaliditetom, no podrška im se pruža kroz djelovanje Studentskog savjetovališta. Od 2015. godine pa sve do 2021., prilagodbu u studiranju je na Sveučilištu u Zadru zatražilo 110 studenata, a od 2019. godine je pokrenuta Grupa podrške za studente s invaliditetom (Sveučilište u Zadru, 2022). Tijekom akademske godine

2022./2023. je na Sveučilištu u Zadru studiralo ukupno 4 679 studenata dok se među njima nalazi 105 studenta s invaliditetom čime oni čine 2,24% studenata na spomenutom Sveučilištu. Ukoliko bi se podaci usporedili s drugim visokoškolskim institucijama u Hrvatskoj, zaključuje se kako na Sveučilištu u Zadru studira najveći postotak studenata s invaliditetom (Izvešće Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 2022).

Studentsko savjetovalište Sveučilišta u Zadru vodi bazu podataka o studentima s invaliditetom, rješava individualne potrebe studenata s invaliditetom, osigurava prevoditelja na znakovni jezik, omogućava literaturu na Brailleovom pismu te druga specijalizirana pomagala. Nadalje, Studentsko savjetovalište provodi grupno i pojedinačno savjetovanje te osigurava student s invaliditetom kvalitetniji pristup visokom obrazovanju (Senat Sveučilišta u Zadru, 2016).

Kako bi se studentima s invaliditetom pružila potpora i asistencija u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, organizirana je vršnjačka potpora koja se realizira upisivanjem istoimenog kolegija. Kolegij Vršnjačka potpora mogu upisati studenti svih sastavnica Sveučilišta u Zadru te na taj način postati asistenti studentima s invaliditetom (Sveučilište u Zadru, bez dat.).

3.2.5. Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ured za studente s invaliditetom je na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku započeo sa djelovanjem u akademskoj godini 2009./2010. Ured je smješten na Sveučilišnom kampusu u Osijeku u zgradi Studentskog zbora. Ured studentima pruža informacije, podršku kao i pomoć pri rješavanju individualnih izazova s kojima se suočavaju tijekom svoga studiranja. Isto tako, Ured se trudi da studentima s invaliditetom bude osiguran što kvalitetniji pristup obrazovanju te da se poveća broj studenata s invaliditetom koji upisuju visokoškolske institucije (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, bez.dat.). Prema Izvešću Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom (2022), na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku je tijekom akademske godine 2022./2023. studiralo ukupno 14 440 studenata, među njima se nalazi 155 studenta s invaliditetom čime oni čine 1,07% studenata na spomenutom Sveučilištu (Izvešće Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 2022).

Temeljem svih navedenih podataka o Uredima za studente s invaliditetom, uočava se da su oni neizmjeran izvor potpore za osobe s invaliditetom te da svojom podrškom, pružanjem informacija i savjeta, osiguravaju kvalitetnije studiranje za studente s invaliditetom. Vršnjačka

potpora predstavlja važnu aktivnost za Urede za studente s invaliditetom te pomoću nje, studenti postaju asistenti za studente s invaliditetom na način da im pružaju pomoć i potporu. Ipak, uočava se razlika s obzirom na njezin način provođenja. Na Sveučilištu u Rijeci se aktivnost vršnjačke potpore provodi kao studentski posao dok se na Sveučilištu u Zagrebu i Sveučilištu u Zadru ona provodi kao kolegij dostupan svim studentima na sveučilištu.

3.3. Pregled istraživanja o studentima s invaliditetom

Nakon definiranja studenata s invaliditetom i prikaza relevantnih dokumenata i zakona te područja djelatnosti Ureda za studente s invaliditetom, slijedi prikaz provedenih istraživanja o studentima s invaliditetom te njihovih najvažnijih rezultata. Prikazati će se rezultati odabranih recentnih istraživanja, većinski provedenih na području Sjedinjenih Američkih Država, kao i rezultati istraživanja provedenih u nacionalnom kontekstu.

Autorica Barnar-Brak i suradnici (2010) su u Sjedinjenim Američkim Državama proveli polustrukturirane intervjuje sa 5 studenata s invaliditetom kako bi istražili njihovu perspektivu vezanu za traženje prilagodbe na studiju na koju oni, kao studenti s invaliditetom, imaju pravo. Iako sudionici istraživanja ne vole javno obznaniti da imaju invaliditet odnosno dijagnozu, status osobe s invaliditetom moraju podijeliti prilikom zahtjeva za prilagodbom u nastavi. Sudionici istraživanja su istaknuli da je prilagodba koju su dobili na studiju zadovoljavajuća iako su imali i određena negativna iskustva s osobljem fakulteta kada su tražili prilagodbu. Rezultati istraživanja pokazuju nekoliko primjera dobre prakse u kojima su se određeni nastavnici značajno potrudili da pruže prilagodbu koja je studentima potrebna, no nažalost se uočava da se navedeno ne može primijeniti za sve nastavnike i pripadnike fakultetskog osoblja. U situacijama kada osoblje fakulteta ne želi osigurati potrebnu prilagodbu, studenti s invaliditetom radije odluče razgovarati s njima i pokušavaju doći do kompromisa nego ih prijaviti nadležnoj osobi ili uredu.

S ciljem da se istraži iskustvo studiranja studenata s invaliditetom, provedeno je kvalitativno istraživanje u kojem je sudjelovalo 16 sudionika iz Sjedinjenih Američkih Država. Rezultati su pokazali kako sudionici imaju izazov s traženjem prilagodbe na studiju odnosno da im treba hrabrosti kada moraju napomenuti profesorima da zbog svoga invaliditeta imaju pravo na prilagodbu. Navedena situacija za studente s invaliditetom može biti neugodna zbog osjećaja da

ih se osuđuje i ne razumije zbog čega često odgađaju korištenje prilagodbe nastave kako bi dokazali da mogu biti poput drugih studenata. Također, ističu da se kod akademskih savjetnika uočava nedostatak znanja vezano za studij, odabir predmeta i rasporeda sati te da im nije pružena pomoć koja im je bila potrebna. Sudionici uočavaju stigmatizaciju osoba s invaliditetom te navode kako ponekad drugi studenti ne uvažavaju njihov invaliditet, već smatraju da im je on izlika za dobivanje posebnog tretmana i prilagodbe (Hong, 2015).

Nadalje, autorica Osborne (2019) provodi istraživanje među 105 studenata s invaliditetom s ciljem da istraži njihova iskustva u nastavi na visokoškolskim institucijama. Istraživanje je provedeno pomoću anketnog upitnika, a u njemu su većinom sudjelovali ispitanici iz Engleske⁸. Rezultati pokazuju da ispitanici procjenjuju kako nastavno osoblje često nije dovoljno educirano za rad s studentima s invaliditetom te su uočili kako su ih institucionalni propusti natjerali na preispitivanje svojih planova vezanih za nastavak studiranja. Isto tako, dio studenata nije zadovoljan s podrškom koju dobivaju u učionici što smatraju barijerom za ostvarenjem uspjeha na studiju. Njih 19% bi željelo da nastavno osoblje shvati da oni nisu lijeni, niti da izmišljaju svoj invaliditet kako bi dobili bolje ocjene dok njih 10% uočava kako im je važno da se osjećaju ugodno u učionici odnosno da ih se ne izdvaja zbog drugačijeg tretmana.

Kako bi se istražila percepcija i iskustva studenata s invaliditetom, Francis i suradnici (2019) provode kvalitativno istraživanje putem intervjua te je u njemu sudjelovalo osam studenata s invaliditetom iz Sjedinjenih Američkih Država. Rezultati pokazuju kako su usluge potpore kojima su studenti s invaliditetom imali pristup tijekom svog obrazovanja, bile od velikog značaja. Iskustva s neučinkovitom potporom i uslugama su kod studenata s invaliditetom izazvale osjećaj bespomoćnosti i obeshrabrenosti dok su odgovarajuća i učinkovita podrška pomogla da se osnaže. Sudionici koji su kasno dobili dijagnozu, ističu kako nisu imali prikladno obrazovanje te su se susreli s nastavnicima koji nisu imali zadovoljavajuće znanje o osobama s invaliditetom niti su znali im pružiti prikladnu prilagodbu u nastavi. Također, uočavaju kako određeni profesori i akademsko osoblje odbijaju omogućiti prilagodbu studentima s invaliditetom i ne vjeruju u postojanost njihove dijagnoze. S druge strane, veliku potporu vide u svojim članovima obitelji koji ima pružaju emocionalnu, akademsku i financijsku potporu.

⁸ Čak 80% ispitanika studira na sveučilištima u Engleskoj dok njih 15% studira na sveučilištima u Kanadi, Australiji i Sjedinjenim Američkim Državama

U nacionalnom kontekstu, izdvojiti će se istraživanje autorice Fajdetić i suradnica (2013) koje su istraživale percepciju visokoškolske nastave i njezinu pristupačnost studentima s invaliditetom. Cilj istraživanja je bio dobiti uvid u poimanje studenata s invaliditetom od strane mlađeg nastavnog kadra na Edukacijsko - rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu. Za potrebe ovog kvalitativnog istraživanja provedena je fokus grupa, a broj sudionika je bio 7. Sudionici su kao najveće etičko pitanje u radu sa studentima s invaliditetom prepoznali problem popuštanja i spuštanja akademskih standarda koji nije u skladu s primjerenom podrškom za studente s invaliditetom. Pokazalo se da na pristupanje nastavnika studentu s invaliditetom utječe informiranost nastavnika i nedostatak definiranih uvjeta što vodi radu nastavnika koji je različitih i neusklađen.

Nadalje, autorica Bošković i suradnice (2017) su provele istraživanje na prigodnom uzorku od 64 studenata s invaliditetom. Studenti koji su sudjelovali u istraživanju su studenti Sveučilišta u Zagrebu, Rijeci, Beogradu i Novom Sadu, a cilj je bio ispitati prilagodbu studenata s invaliditetom te utjecaj dobi, spola, akademskog obrazovanja majke, društvenog statusa, doživljaja invaliditeta te podrške obitelji na prilagodbu. Utvrđeno je kako su bolju emocionalnu prilagodbu ostvarile studentice s invaliditetom u odnosu na studente te oni koji samostalnu stanuju. Rezultati su pokazali i da su niža kronološka dob studenta s invaliditetom i neakademsko obrazovanje majke prediktori za bolju akademsku prilagodbu studenata s invaliditetom, a socioekonomski status obitelji studenata s invaliditetom je prediktor socijalne prilagodbe na studij.

Osim toga, autorica Milić Babić (2020) provodi istraživanje čiji je cilj ispitati kako stručnjaci iz služba podrške za studente s invaliditetom doživljavaju poštovanje prava na visoko obrazovanje studenata s invaliditetom. Za potrebe ovog kvalitativnog istraživanja, provedeno je 10 intervjua sa stručnjacima koji su zaposleni u službama podrške za studente s invaliditetom na Sveučilištu u Zagrebu. Rezultati pokazuju da postoji prostora za unapređenje te se uočavaju određeni nedostaci. Postoji problem nedovoljnog prijevoza koji bi trebali biti na raspolaganju studentima, problem neinformiranost, nesenzibiliziranosti i nepripremljenost nastavnika te problem infrastrukture koja nije na zadovoljavajućoj razini.

Pregledom istraživanja o studentima s invaliditetom, uočava se kako autori najčešće koriste kvalitativni pristup prilikom istraživanja ove tematike s ciljem da detaljnije i dublje istraže specifična iskustva koja imaju studenti s invaliditetom.

3.4. *Studenti s invaliditetom u programima akademske mobilnosti*

Među studentima koji se uključuju u programe akademske mobilnosti, studenti s invaliditetom su još uvijek nedovoljno zastupljeni u spomenutim programima (Van Hees i Montagnese, 2020) te se i u nacionalnom kontekstu skupina studenata s invaliditetom smatra podzastupljenom i ranjivom (Puzić i sur., 2021). Prema podacima Eurostata (2018), samo 0,24% studenata koji su sudjelovali u Erasmus programima su primali dodatnu podršku za studente s posebnim potrebama (De Benedictis i Leoni, 2021) te autorica Ablaeva (2012) također uviđa kako unatoč porastu broja studenta koji sudjeluju u programima akademske mobilnosti studenata, broj studenata s invaliditetom koji se uključuju u navedene programe je i dalje nizak.

Pri donošenju Erasmus programa 2011. godine, on je nazvan *Erasmus za sve* čime se htjela naglasiti njegova uključivost. Za sudionike programa su omogućene stipendije koje je osigurala Europska unija, no sudjelovanje studenata s invaliditetom je ostalo nisko. Navedeno ukazuje da dodatna novčana sredstva nisu uspjela nadoknaditi izazove s kojima bi se studenti s invaliditetom susreli prilikom odlaska na programe akademske mobilnosti (De Benedictis i Leoni, 2021).

Organizacija ESN odnosno Erasmus studentska mreža je neprofitna organizacija koja je prisutna na preko 1000 institucija visokog obrazovanja u 42 zemlje. Jedan od istraživačkih programa ove organizacije je ESNsurvey u sklopu kojega je 2017. provedeno međunarodno istraživanje među 259 studenata s invaliditetom. Istraživanje je provedeno pomoću online anketnog upitnika koji je distribuiran preko ESN mreže u 40 europskih zemalja te uz pomoć Ureda za osobe s invaliditetom kao i Agencijama iz područja invaliditeta, mobilnosti ili visokog obrazovanja. Većina ispitanika u ovom istraživanju navodi da njihovo visoko učilište nudi informacije o programima akademske mobilnosti, no kao glavne izvore informacija, 56,4% ispitanika navodi Internet, a njih 48,6% navodi Urede za međunarodne odnose. Ispitanici koji nisu sudjelovali u programima akademske mobilnosti kao razloge za ne sudjelovanje navode najčešće nedostatak informacije o pristupačnosti programa mobilnosti za osobe s invaliditetom, nedostatak odredbi o potpori od matičnog visokog učilišta te financijske barijere (Fazekas i sur., 2020).

U međunarodnom istraživanju koje su proveli autori Van Hees i Montagnese (2020) je sudjelovalo 1134 studenata s invaliditetom koji dolaze iz preko 30 različitih država⁹. Od svih ispitanika, njih 22 % navodi kako su dosada sudjelovali u programima akademske mobilnosti, odnosno njih 78 % nije dosada sudjelovalo u programima akademske mobilnosti. Među ispitanicima koji su sudjelovali u mobilnosti, njih čak 68 % je ostvarilo mobilnost kroz Erasmus + program. Njih 18 % navodi da su sudjelovali u mobilnosti koja je bila dio njihovog studijskog programa dok su ostali programi u vrlo maloj mjeri zastupljeni. Kao motivaciju za sudjelovanjem u programima mobilnosti, najveći broj sudionika navodi priliku za životom u inozemstvu, priliku za poboljšanjem karijere i budućnosti te upoznavanje novih ljudi iz različitih zemlji. Najčešće prepreke za sudjelovanjem u programima mobilnosti koje ispitanici navode su financijske barijere, odvajanje od partnera, djece ili prijatelja te problemi s smještajem u stranoj zemlji.

Osim toga, autorica Heirweg i suradnici (2020) su proveli istraživanje o preprekama za uključanje u programe akademske mobilnosti među studentima s invaliditetom na Sveučilištu u Bologni. S obzirom da su autori utvrdili kako je vrlo mali broj studenata s invaliditetom uključeno u spomenute programe, istraživanje je provedeno upravo među navedenom skupinom. U istraživanju je sudjelovalo 74 ispitanika koji su ispunili anketni upitnik u online obliku. Barijere koje su studenti naveli su svrstane u 6 kategorija: financijske, tehničko – organizacijske, lingvističke, socijalne, psihološke i praktične barijere. Čak 49 % ispitanika zainteresiranih za sudjelovanje u programima akademske mobilnosti je izjavilo kako financijske teškoće za njih predstavljaju prepreku, a njih 66,7% vide kao prepreke studiranje na starom jeziku. Također, istraživanje je pokazalo kako je ispitanicima vrlo važan prijenos ocjena i ECTS bodova između sveučilišta u inozemstvu i matičnog. Isto tako, istraživanje je pokazalo da je nedostatak informiranosti o akademskoj mobilnosti studenata jedna od prepreka za uključanje.

S obzirom na navedeno, uočava se kako je mali broj studenata s invaliditetom uključen u programe akademske mobilnosti. Istraživanja koja se bave sudjelovanjem studenata s invaliditetom u programima mobilnosti su malobrojna, no pokazuju kako studenti s invaliditetom percipiraju brojne prednosti koje sudjelovanje u programima mobilnosti donosi, ali isto tako, uočavaju i izazove s koji predstavljaju prepreku za sudjelovanjem.

⁹ Sudionici najčešće dolaze iz europskih zemalja, no među ispitanicima se nalaze i studenti iz Sjedinjenih Američkih država, Tunisa, Kanade, Kazahstana.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Problem istraživanja

Razvojem Europskog sustava visokog obrazovanja, ostvarile su se mogućnosti za veće sudjelovanje studenata u akademskoj mobilnosti te se povećala transparentnost, kvaliteta i atraktivnost sustava visokog obrazovanja (Pariško priopćenje, 2018). Unatoč tome što studenti s invaliditetom mogu imati velike koristi od sudjelovanja u programima akademske mobilnosti, postoji vrlo mali broj istraživanja koji se bave njihovim uključivanjem u spomenute programe dok je prikupljanje podataka o njihovom sudjelovanju u mobilnosti ograničeno samo unutar konteksta Erasmus+ programa (Van Hees i Montagnese, 2020).

Sudjelovanje u programima akademske mobilnosti donosi veliki značaj za svakoga pojedinca stoga je važno da se svakome pruži jednaka mogućnost da u njima sudjeluje. S obzirom na slabu uključenost studenata s invaliditetom u programe mobilnosti i nedostatak istraživanja o ovoj tematici, važno je istražiti njihovu perspektivu prilikom istraživanja teme akademske mobilnosti te utvrditi kako oni procjenjuju svoj potencijal za sudjelovanjem, kao i motivaciju, informiranost i prepreke koje uviđaju.

U nacionalnom kontekstu postoje priručnici, dokumenti i strategije koji se bave temom uključivanja podzastupljenih skupina odnosno studenata s invaliditetom u visoko obrazovanje. Unatoč tome, ne postoje istraživanja koja se bave temom uključivanja studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti za čime se uočava potreba. Cilj istraživanja je opisati i razumjeti akademsku mobilnost studenata iz perspektive studenata s invaliditetom. Svrha ovog istraživanje jest da se razumije i istraži tema akademske mobilnosti studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Rijeci.

4.2. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Temeljno istraživačko pitanje

- Kako studenti s invaliditetom percipiraju vlastiti potencijal za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti studenata?

Specifična istraživačka pitanja

- Kakva je informiranost studenata s invaliditetom o akademskoj mobilnosti studenata?
- Kakva je motivacija studenata s invaliditetom za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti studenata?
- Koje izazove sudjelovanja u programima akademske mobilnosti prepoznaju studenti s invaliditetom?
- Temeljem prikupljenih podataka, koje preporuke se mogu donijeti za uključivanje studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti?

4.3. Uzorak istraživanja

Metoda uzorkovanja koja se koristila u ovom istraživanju je metoda snježne grude te se putem osobnog poznanstva pronašlo prve sudionike istraživanja koji su uputili na iduće sudionike, a oni na iduće¹⁰. Metoda snježne grude je neprobabilistička metoda koja je prikladna kada su sudionici istraživanja ranjive ili teško dostupne skupine (Naderifar i sur., 2017). Korištenjem ove metode, istraživač mora imati na umu da sudionici u istraživanju odabrani ovom metodom, često predlažu iduće sudionike koji imaju slične karakteristike ili stajališta kao i oni stoga se očekuje od istraživača da osigura da odabrani uzorak bude dovoljno raznolik (Etikan i sur., 2016).

Kako bi se osigurala raznolikost sudionika, u istraživanju je sudjelovalo ukupno 11 studenata s invaliditetom preddiplomskog i diplomskog redovitog studija s različitih sastavnica Sveučilišta u Rijeci. Sudionici istraživanja u trenutku provođenja intervjua nisu imali iskustvo sudjelovanja u programima akademske mobilnosti. S obzirom da su studenti s invaliditetom slabo zastupljeni u programima mobilnosti, bilo je važno istražiti perspektivu onih studenata s invaliditetom koji nisu dosada sudjelovali u mobilnosti kako bi se utvrdilo na koji način oni vide svoj potencijal za sudjelovanjem u programima mobilnosti te kako bi se utvrdila njihova informiranost o programima mobilnosti kao i prednosti i izazove s kojima procjenjuju da bi se suočili pri sudjelovanju. Među sudionicima je bilo šest studentica i pet studenata s različitih studijskih godina. U istraživanju je sudjelovalo 6 studenata prijediplomskog studija te 5 studenata diplomskog studija, a raspon dobi sudionika je od 19 do 26 godina. Sudionici studiraju na 8

¹⁰ Za potrebe ovog istraživanja, a s ciljem dolaska do predstavnika željene populacije ovog istraživanja, kontaktirana je voditeljica Ureda za studente s invaliditetom, koja ima evidenciju i kontakte studenata s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci, no radi zaštite podataka nije ih bila u mogućnosti podijeliti.

različitih sastavnica na Sveučilištu u Rijeci među kojima se nalazi Filozofski fakultet, Odjel za biotehnologiju, Ekonomski fakultet, Tehnički fakultet, Pravni fakultet, Građevinski fakultet, Fakultet za matematiku i Fakultet za fiziku. S ciljem lakšeg prikazivanja i interpretiranja podataka koji su prikupljeni ovim istraživanjem, sudionicima su dodijeljeni pseudonimi koji su navedeni u Tablici 1.

Tablica 1. Sudionici istraživanja

Pseudonimi sudionika istraživanja	Područje znanosti	Vrsta invaliditeta ¹¹
1. Lucija	Područje humanističkih znanosti	Oštećenje vida
2. Ema	Područje biotehničkih znanosti	Oštećenje sluha
3. Katarina	Područje društvenih znanosti	Motorički poremećaji
4. Matea	Područje društvenih znanosti	Motorički poremećaji
5. Mia	Područje tehničkih znanosti	Motorički poremećaji
6. Kristina	Područje društvenih znanosti	Oštećenje vida
7. Bartol	Područje društvenih znanosti	Oštećenje vida
8. Marko	Područje tehničkih znanosti	Specifične teškoće učenja
9. Renato	Područje društvenih znanosti	Kronične bolesti
10. Tino	Područje prirodnih znanosti	Poremećaj iz spektra autizma
11. Anton	Područje prirodnih znanosti	Motorički poremećaji

¹¹ Vrsta invaliditeta sudionika istraživanja je određena temeljem klasifikacije autorice Kiš – Glavaš (2012). S obzirom da poremećaji iz spektra autizma nisu prepoznati unutar spomenute klasifikacije, izdvojeni su kao zasebna kategorija.

4.4. Pilot istraživanje

Prije provedbe intervjua sa sudionicima istraživanja, provedeno je pilot istraživanje koje se održalo 24.03.2023.godine. Sudionik pilot istraživanja je redoviti student s invaliditetom na Sveučilištu u Rijeci odnosno student koji zadovoljava iste kriterije kao i svi sudionici samog istraživanja koje se kasnije provelo. Sa sudionikom pilot istraživanja je proveden polustrukturirani intervju nakon čega je slijedila refleksija na sam intervju i na pitanja koja su postavljena. S obzirom da je za potrebe ovog diplomskog rada samostalno izrađen instrument odnosno protokol intervjua, bilo je važno provesti pilot istraživanje jer se na taj način revidirao protokol kako bi bio što kvalitetnije pripremljen za samo istraživanje.

Sudionik pilot istraživanja je dao svoje sugestije vezano za teme i pitanja o kojima se razgovaralo, ali i komentare na sam način provođenja intervjua. S obzirom da je sudionik i sam student s invaliditetom, dao je preporuke za mjesto i način provođenja intervjua te ukazao na potencijale prostorne i organizacijske prepreke koje je potrebno imati na umu prilikom provođenja istraživanja. Također, sa sudionikom se razgovaralo o primjerenosti korištenih izraza i termina koji se dotiču osoba s invaliditetom.

U sklopu pilot istraživanja, provedene su i konzultacije s voditeljicom Ureda za studente s invaliditetom na Sveučilištu u Rijeci, kako bi se utvrdila primjerena terminologija vezana za osobe s invaliditetom, kategorije odnosno vrste invaliditeta te su dobiveni općeniti savjeti za provođenje intervjua s osobama s invaliditetom.

4.5. Istraživački pristup i postupak prikupljanja podataka

Za potrebe izrade ovoga diplomskog rada se koristio kvalitativni istraživački pristup. Kvalitativnim istraživanjima se postiže bogato i dubinsko razumijevanje teme (Clarke i Braun, 2022) te se kvalitativna istraživanja bave pitanjima koja propituju razvoj razumijevanja značenja i iskustva u ljudskim životima. U kvalitativnim istraživanjima je ključno shvatiti subjektivna značenja, radnje i socijalni kontekst na način na koji ih percipiraju sudionici istraživanja (Fossey i sur., 2002). Jedan od najpoznatijih postupaka prikupljanja podataka u kvalitativnom istraživanju je intervjuiranje te se intervjuiranje koristilo i za provedbu ovog istraživanja (DiCicco-Bloom i Crabtree, 2006). Intervjuiranjem se dobivaju uvidi u važna društvena pitanja kroz razumijevanje

iskustva pojedinaca (Seidman, 2013). Intervju predstavlja koristan alat za istraživače koji im omogućuje da nauče o svijetu drugih ljudi te ako se intervju pažljivo i dobro isplanira, on može osigurati značajne i bogate podatke (Qu i Dumay, 2011). Vrsta intervjuja koja se koristila za ovo istraživanje je polustrukturirani intervju.

Istraživanje se provodilo u razdoblju od 6. travnja do 4. svibnja 2023. godine. U istraživanju je sudjelovalo sveukupno 11 sudionika te su svi intervjui provedeni uživo. Lokacije provođenja intervjuja su se razlikovale te su ovisile o sudionicima. Odabrana su mjesta koja su sudionicima bila u neposrednoj blizini te mjesta koja su prostorno pristupačna. Čak 9 intervjuja je provedeno u prostorijama na Sveučilišnom kampusu Sveučilišta u Rijeci (u zgradama fakulteta koje sudionici pohađaju, Studentskom domu, Menzi, Akvariju) dok su preostala dva intervjuja provedena na drugim lokacijama na području Rijeke koji su zbog blizine najviše odgovarali sudionicima. Prosječno trajanje intervjuja je iznosilo oko 14 minuta.

4.6. Instrument istraživanja

Za provođenje polustrukturiranog intervjuja se konstruirao protokol intervjuja koji se nalazi u Prilogu 1. Protokol je osmišljen temeljem recentne literature u području istraživanja, a pitanja iz protokola su grupirane u četiri veće teme:

- informiranost o programima akademske mobilnosti studenata
- motivacija i prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti studenata
- barijere za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti
- prilagođenost programa mobilnosti i preporuke za veće sudjelovanje studenata s invaliditetom

4.7. Obrada podataka

Nakon završetka provođenja intervjuja, izradio se transkript intervjuja. Nadalje, izrađena je tematska analiza za koju autorice Braun i Clark (2022) navode da se sastoji od šest faza, a prva faza se odnosi na upoznavanje s podacima kroz slušanje audio snimke intervjuja, čitanje transkripta i izradu kratkih bilješki o idejama vezanima za podatke. Druga faza podrazumijeva kodiranje te se u sklopu nje sistematski radi na podacima na način da se prepoznaju segmenti podataka relevantni za istraživačko pitanje te se njima pridodaju kodne oznake. Treća faza se odnosi na generiranje

početnih tema koje istraživač konstruira temeljem podataka, istraživačkog pitanja i istraživačeva znanja. Četvrta faza je razvoj i pregled tema. U sklopu ove faze se procjenjuje uklapaju li se početne teme u podatke odnosno u cjelokupnu analizu. Isto tako, provjerava se smislenost tema te predstavljala li svaka tema zajedničkih obrazac značenja koji se povezan sa skupom podataka. Peta faza je definiranje i imenovanja tema u sklopu koje se određuje sažeti i informativni naziv za svaku temu dok se posljednja faza odnosi na pisanje analize podataka.

Za izradu tematske analize se koristio program za obradu kvalitativnih podataka, MAXQDA 2022. Obradom podataka dobivenih u ovom istraživanju, utvrdilo se sedam glavnih tema: *Informiranost o programima akademske mobilnosti, Izvori informacija o programima akademske mobilnosti, Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti, Prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti, Izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti, Procjena prilagođenost programa akademske mobilnosti te Preporuke za uključivanje studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti.*

4.8. Etika u provođenju istraživanja

Sudionicima ovog istraživanja je zajamčena dobrovoljnost i povjerljivost podataka kao i anonimnost. Identitet sudionika istraživanja je zaštićen te analizirani podaci ni na koji način ne upućuju na njihov identitet. Kako bi se zaštitio identitet sudionika istraživanja, u radu se koriste pseudonimi umjesto osobnih imena sudionika istraživanja te se koristi uglata zagrada [] kada je u citatima bilo potrebno ukloniti dio teksta radi očuvanja anonimnosti. Nadalje, kako bi se zaštitio identitet sudionika, nisu navedeni njihovi studijski smjerovi niti imena fakulteta na kojem sudionici studiraju, već samo područja znanosti u koja pripada njihov studijski smjer.

Prije provođenja istraživanja, sudionicima je podijeljen informirani pristanak (Prilog 2) s kojim su detaljno upoznati te je od njih tražena suglasnost za audio snimanje intervjua diktafonom. U informiranom pristanku su navedene osnovne informacije o istraživanju koje se provodi, cilju istraživanja i njegovoj svrsi. Također, u informiranom pristanku su navedena prava koja imaju sudionici koji sudjeluju u istraživanju te su informirani o mogućnosti odustajanja u bilo kojem trenutku. Istraživanje je provedeno u skladu s etičkim načelima i Etičkim kodeksom Sveučilišta u Rijeci.

4.9. Kriteriji vjerodostojnosti kvalitativnih istraživanja

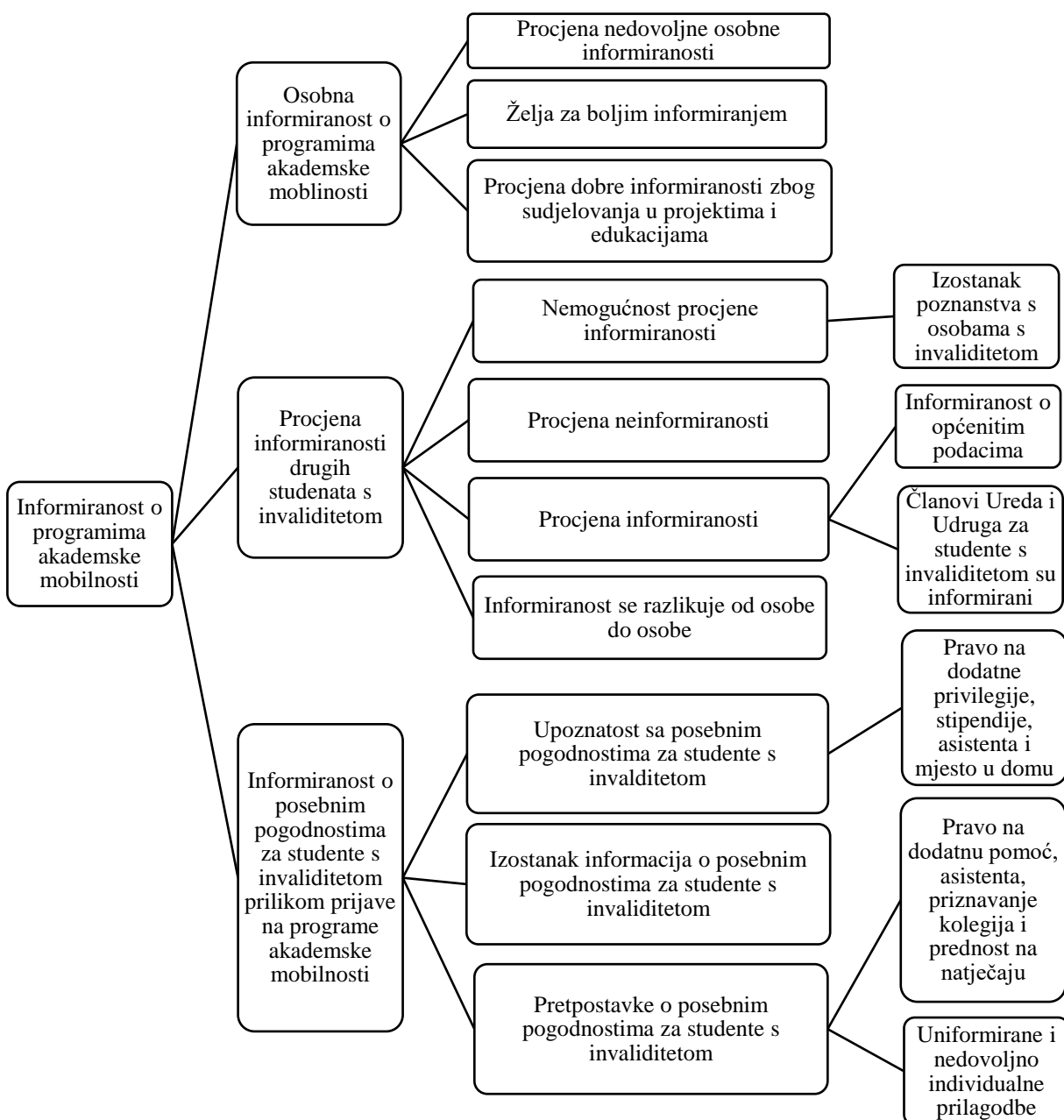
Kriterij vjerodostojnosti se odnosi na povjerenje u istinitost rezultata istraživanja te se njime određuje ako rezultati istraživanja predstavljaju vjerodostojne informacije koje su dobivene izvornim podacima te određuje ispravnost pri interpretaciji izvornih stavova (Lincoln i Guba, 1989. prema Korstjens i Moser, 2018). Kako bi se zadovoljio kriterij vjerodostojnosti, između istraživača i svih sudionika istraživanja je stvoren odnos kojeg karakterizira razumijevanje, prihvaćanje i uvažavanje te je stvorena pozitivna i ugodna atmosfera pri provođenju intervjua. Osim što se sudionike upoznalo s ciljem i svrhom istraživanja, upoznati su i s informacijom da će se njihov identitet zaštititi i da nitko neće moći povezati njihove odgovore s njihovim identitetom. Temeljem navedenog, doprinijelo se većem stupnju iskrenosti sudionika te većem povjerenju u istinitost njihovih odgovora. Nadalje, kriteriju vjerodostojnosti pridonosi i činjenica da se rezultati istraživanja temeljene na izvornim podacima iz transkripta.

5. Rezultati istraživanja

U ovom poglavlju će se prikazati rezultati koji su dobiveni kvalitativnim istraživanjem provedenim za potrebe izrade ovoga diplomskoga rada. Rezultati će se prikazati kroz sedam tema koje su se izdvojile obradom podataka. Za svaku temu je izrađen pripadajući shematski prikaz, nakon kojega slijedi interpretacija rezultata uz korištenje citata.

5.1. Informiranost o programima akademske mobilnosti

Shematski prikaz 1- Informiranost o programima akademske mobilnosti

Prva izdvojena tema je *Informiranost o programima akademske mobilnosti* unutar koje su izdvojene tri podteme: *Osobna informiranosti o programima akademske mobilnosti*, *Procjena informiranosti drugih studenata s invaliditetom* te *Informiranost o posebnim pogodnostima za studenti s invaliditetom prilikom prijave na programe akademske mobilnosti*.

Unutar podteme *Informiranost o programima akademske mobilnosti*, većina sudionika smatra da nije dovoljno informirana, a kao razlog tome, Matea ističe: „još mi nije cilj to istražiti, vjerojatno ću to kasnije kad se približi vrijeme.“ Mia i Tino smatraju kako bi mogli biti bolje informirani o akademskoj mobilnosti kao i Lucija koja prepoznaje da bi se mogla i samostalno dodatno informirati jer smatra da je važno biti upoznat s onime što omogućuje akademska zajednica. S druge strane, Katarina je vrlo dobro upoznata s programima akademske mobilnosti jer njezin „fakultet jako radi na tome, javlja se na projekte“ te i sama sudjeluje u izvannastavnim aktivnostima na kojima usputno dobije informacije o programima akademske mobilnosti.

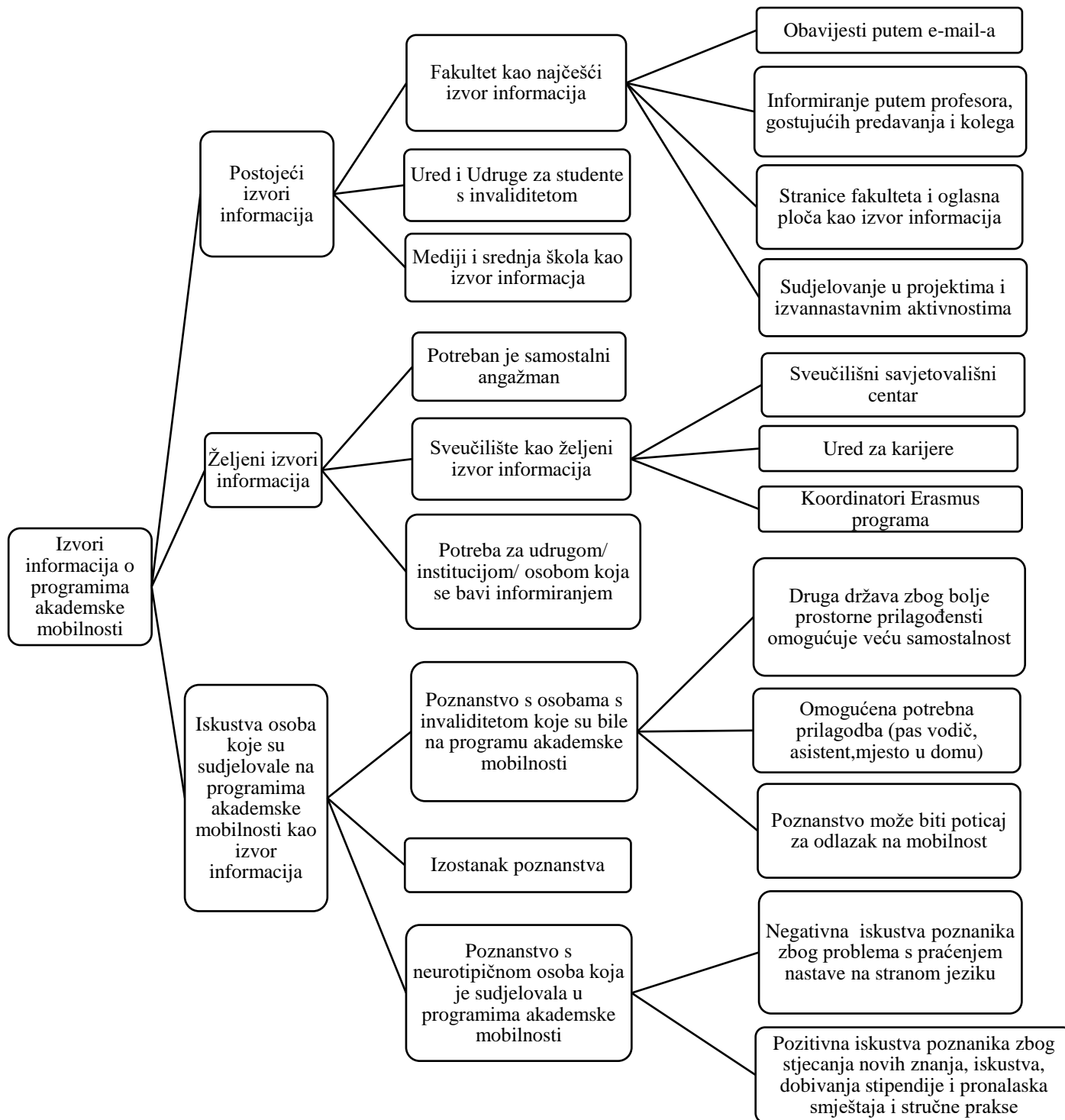
Prilikom *Procjene informiranosti drugih studenata s invaliditetom*, sudionici istraživanja imaju podijeljena mišljenja. Lucija, Tino i Anton ne znaju procijeniti informiranost drugih studenata s invaliditetom, no Tino objašnjava nemogućnost procjene s izjavom: „nisam s drugim ljudima s invaliditetom komunicirao o tome.“ Ema, Marko, Mia i Kristina procjenjuju da studenti s invaliditetom nisu dovoljno informirani o programima akademske mobilnosti. Marko ističe sljedeće: „mislim da nisu baš, mislim da tu postoji nekakva, kako bi rekao, barijera, da svi mislimo, kao da će mene primiti s tim, ja bi prvi na primjer sebe sa disleksijom rekao pa kud će mene disleksičnog primiti negdje.“ S druge strane, Katarina, Renato i Bartol procjenjuju da su studenti s invaliditetom informirani o programima mobilnosti. Katarina smatra da su informirani jer „ne postoji slučaj da se neće susreti“ s programima akademske mobilnosti te uočava da su vjerojatno jako kvalitetno i dobro informirani ako su članovi u Uredu za studente s invaliditetom ili Udruzi za studente s invaliditetom. Po pitanju informiranosti, Bartol navodi da drugi studenti s invaliditetom „poznaju općenite podatke o tim programima, primjerice, gdje mogu završavati diplomske studije.“

Uz navedeno, Matea i Renato uočavaju kako informiranost ovisi o samoj osobi. Renato smatra da informiranost ovisi o „vrsti invaliditeta i spremnosti“ odlaska od roditelja dok Matea smatra da ovisi o tome koliko je osoba „voljna istražiti po pitanju programa mobilnosti.“

S obzirom da studenti s invaliditetom imaju pravo na posebne pogodnosti prilikom prijave na programe mobilnosti, sa sudionicima istraživanja se razgovaralo i o njihovoj upoznatosti s istim pogodnostima. Lucija, Bartol, Marko, Renato, Mia, Kristina, Tino i Petar nisu upoznati s posebnim pogodnostima koje oni, kao studenti s invaliditetom, imaju prijavom na programe mobilnosti. Iako nemaju informacije o spomenutim pogodnostima, Lucija pretpostavlja da se studentima s invaliditetom osigurava mjesto na mobilnosti ili omogućuje asistent dok Marko pretpostavlja da su spomenute dodatne pogodnosti za osobe s invaliditetom „nešto jako ono uniformirano i ne individualno“ te pretpostavlja da se one odnose na manji fond sati, dodatnu pomoć i drugačije vođenje nastave. S druge strane, Ema, Katarina i Matea su informirane o tome da studenti s invaliditetom prilikom prijave na programe akademske mobilnosti imaju pravo na dodatne pogodnosti među kojima navode mogućnost dobivanja stipendije ili dodatne naknade, pravo na asistenta, mjesto u domu te mogućnost prijevoza.

5.2. Izvori informacija o programima akademske mobilnosti

Shematski prikaz 2- Izvori informacija o programima akademske mobilnosti

Iduća tema koja se izdvojila u intervjuima sa sudionicima su *Izvori informacija o programima akademske mobilnosti* te se rezultati dobiveni unutar ove tema se nalaze u Shematskom prikazu 2. Unutar spomenute teme se prepoznaju tri podteme: *Postojeći izvori informacija*, *Željeni izvori informacija* te *Iskustva osoba koje su sudjelovale na programima akademske mobilnosti kao izvor informacija*.

Unutar podteme *Postojeći izvori informacija*, sudionici kao najčešći izvor informacija o programima akademske mobilnosti navode upravo fakultet. Fakulteti ih o akademskoj mobilnosti informiraju putem oglasne ploče, projekata, gostujućih predavanja, profesora, kolega, e-mail adresa te službenih stranica fakulteta. Tino objašnjava da se profesori „trude i da taj Erasmus nekako prošire“ te da ga „reklamiraju cijeloj svojoj publici, pa tako i studentima, učenicima srednjih škola, tako i studentima s invaliditetom.“ Stranice fakulteta kao izvor informacija prepoznaje Anton koji navodi da o programima mobilnosti sve informacija dobiva sa stranica fakulteta jer „na stranicama od faksa svako toliko iskoči obavijest.“ E-mail je značajan izvor informacija za Emu te ističe sljedeće: „imamo neku tajnicu, ne znam što je ona zapravo na odjelu za [Podatak uklonjen zbog anonimnosti] i onda ona šalje te neke mailove. Jer njoj netko pošalje tipa proslijedi ovo svima i onda tako to.“, a Mia je informacije o mobilnosti dobila „s maila koji pošalje ova iz referade.“ Također, Anton, Tino i Renato prepoznaju kolege kao izvor informacija o programima akademske mobilnosti. Uz fakultet, značajan izvor informacija za sudionike istraživanja predstavlja Ured za studente s invaliditetom koji djeluje u sklopu Sveučilišnog savjetovanišnog centra te Udruga Znam. Voditeljica Ureda za studente s invaliditetom je o programima mobilnosti informirala Emu, Kristinu, Katarinu te Bartola. Uz navedeno, kao izvor informacija o akademskoj mobilnosti, jedan sudionik navodi srednju školu i medije.

Iduća podtema je *Željeni izvor informacija* unutar koje sudionici istraživanja navode tko bi ih, prema njihovom mišljenju, trebao informirati o programima akademske mobilnosti. Lucija navodi da je potrebno više samostalnog angažmana ako se osoba želi dobro informirati dok Marko, Kristina i Ema navode da bi Sveučilište odnosno njegovi zaposlenici trebali biti zaduženi za informiranje studenata o akademskoj mobilnosti. Renato konkretno smatra da bi u sklopu Sveučilišta, informacije trebali pružati „koordinator Erasmus programa, koordinator studentskih razmjena, možda Ured za karijere i slično“, a Marko navodi da bi Studentski savjetovanišni centar trebao biti odgovaran za informiranje, no prepoznaje i da Studentski savjetovanišni centar ima puno

drugih obaveza zbog kojih se ne bi mogao potpuno posvetiti informiranju o akademskoj mobilnosti. Pritom ističe sljedeće: „Oni bi mi prvi pali na pamet zato što ja kad god imam neki problem, Savjetovališni centar uvijek stoji iza mene. I s njim, znam da se njima stvarno mogu uvijek obratiti za bilo koji problem, tako da evo ja bi instinktivno rekao njih iako kažem stvarno, uz obim posla koji oni imaju, mislim da bi to njima bilo pretjerano.“ Uz Sveučilište, Ema, Matea i Marko uočavaju kako bi bilo dobro da postoji posebna osoba ili institucija koja bi bila zadužena za informiranje o akademskoj mobilnosti. Ema navodi da bi „bilo super kad bi imali nekog posebnog za akademsku mobilnost, stipendije i sve ostalo“, a Matea smatra kako bi se studentima s invaliditetom bilo jednostavnije prijaviti na programe mobilnosti, ako bi postojala određena udruga ili organizacija koja bi studente informirala i pružala im podršku pri realizaciji mobilnosti. Marko smatra da bi to trebala biti osoba čija je domena „Erasmus“ te da ta osoba „posebno naglašava ili radi nekakve sastanke i konferencije baš za to.“

Iduća podtema koja se izdvojila nosi naziv *Iskustva osoba koje su sudjelovale na programima akademske mobilnosti kao izvor informacija*.

Većina sudionika ima poznanstva s osobama koje su bile na mobilnosti, izuzev Renata i Kristine koji nisu upoznali nikoga tko je sudjelovao u programima akademske mobilnosti, s time da Renato zna da su njegove kolegice „bile zainteresirane za to i govorile su da bi kao otišle na studentsku razmjenu“, no misli da „na kraju nije otišla nijedna.“ Marko, Ema, Anton, Matea, Tino, Bartol i Mia navode kako imaju poznanstvo s neurotipičnim osobama koje su bile na programima akademske mobilnosti dok poznanstvo s osobama s invaliditetom koje su bile na programu mobilnosti imaju samo Katarina i Lucija te obje navode kako su njihovi poznanici imali pozitivna iskustva.

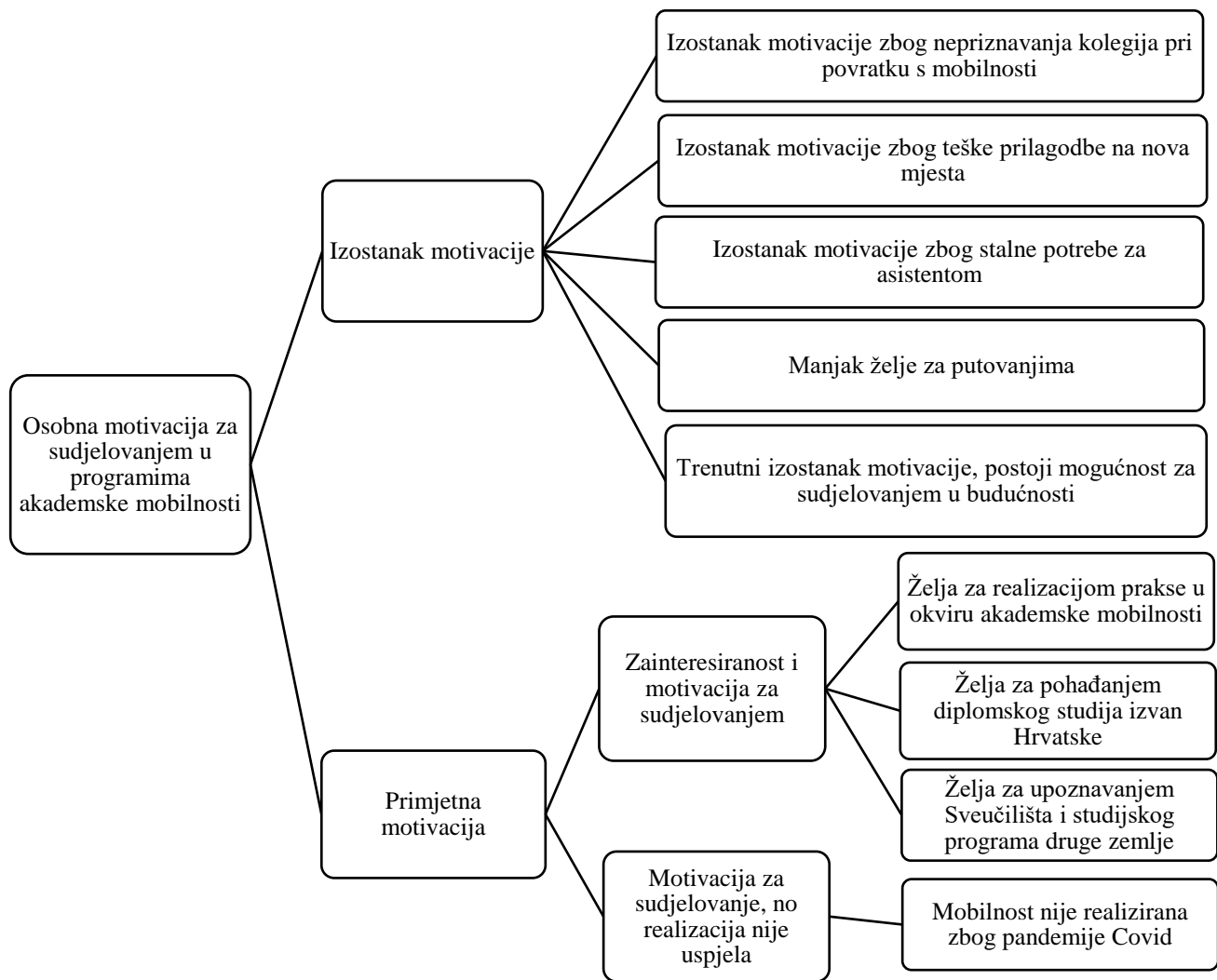
Katarina navodi da je njezinoj poznanici osigurana dobra prilagodba jer njoj je sve bilo prostorno prilagođeno te se mogla kretati samostalno, ali je i imala asistenta te je „jako je zadovoljna jer je bila tamo samostalna, a opet je imala na koga se osloniti.“ Lucija također prepoznaje lijepo iskustvo koje je njezina poznanica doživjela te spomenuto iskustvo opisuje na sljedeći način: „Išla je kolegica s njom koja vidi i koja s njom studira, bilo im je odlično. Ona s psom vodičem. Stvarno jedno lijepo iskustvo.“ S druge strane, Matea smatra da bi se njoj bilo lakše prijaviti na programe mobilnosti, kada bi i sama upoznala nekoga tko je sudjelovao od studenata s invaliditetom.

Iz poznanstva s neurotipičnim osobama koje su bile na programima akademske mobilnosti, sudionici su imali prilike čuti i pozitivna i negativna iskustva. Sudionici koji navode da su njihovi poznanici imali pozitivna iskustva, navode različite razloge za njih među kojima su stjecanje novih znanja, mogućnost da se upozna sa studiranjem i učenjem u drugoj zemlji, lijepa iskustva na stručnoj praksi te dobivanje stipendije.

Nasuprot tome, Ema i Marko prepoznaju i negativna iskustva koja su njihovi poznanici imali prilikom sudjelovanja na programima akademske mobilnosti, a odnose se na strani jezik. Ema navodi da su njezini poznanici imali negativno iskustvo jer nije bilo moguće komunicirati na engleskom jeziku, već se od njih očekivalo znanje slovenskog jezika te su morali „taj jezik znat i onako koristiti ga i sve“ dok Marko ističe problem koji su njegove kolege koje su došli na mobilnost u Hrvatsku imali s praćenjem nastave: „znam da su kolege dolazile nama, konkretno iz Španjolske u prošlom semestru i znam da je to bilo vrlo, vrlo komično zato što je profesor često zaboravio da mora pričati na engleskom, pa su onda oni blijedo gledali pa mislim, to mi je bilo, kako bi rekao, pokušao sam sebe staviti u njihove cipele da odem negdje toliko daleko i onda da meni netko zaboravio pričati na engleskom. Mislim da bi dobio potpuni živčani slom.“

5.3. Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti

Shematski prikaz 3- Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti

Iduća tema je *Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti* unutar koje se nalaze dvije podteme: *Izostanak motivacije* te *Primjetna motivacija*. Nijedan od sudionika istraživanja nije dosada sudjelovao u programima akademske mobilnosti, no po pitanju njihove motivacije za sudjelovanjem, mišljenja su podijeljena.

Kod Antona i Marka se uočava izostanak motivacije za sudjelovanjem u programima mobilnosti što Anton objašnjava na sljedeći način: „Zbog invaliditeta mi uopće ne pada napamet da bi negdje mogao ići jer treba bit stalno sa mnom, a to mi je nespretno jer roditelji rade. A ako bi išao neko od njih, ne bi bilo besplatno.“ Marko nije motiviran za sudjelovanjem u programima mobilnosti jer smatra da bi morao ponovo polagati sve kolegije prvi povratku s mobilnosti jer se na njegovom fakultetu ne priznaju kolegiji koji su položeni na nekom drugom fakultetu te se onda „produžuje automatski semestar“ za što Marko navodi da mu „nije u cilju.“ Kristina, Tino, Lucija i Mia trenutno nisu motivirani za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti, no vide mogućnost za sudjelovanjem jednom u budućnosti. Kristina trenutno ne razmišlja o odlasku na mobilnost zbog svoga vida što objašnjava na sljedeći način: „nisam nikada razmišljala jer dosta mi se teže prilagoditi na neke prostore zbog vida i općenito svega toga, tako da mi je onda lakše već će biti na nekome području koje je meni poznato, ali što ne znači da možda u budućnosti nekad ne bi.“ Tino ne planira trenutno sudjelovati u programima mobilnosti jer mu nije „neki toliki fokus na putovanja“ te smatra da nije „tip koji voli previše putovanja i takve stvari“, no i uočava da bi možda htio jednom sudjelovati ako mu se „pruži šansa.“ Lucija smatra da će se odlazak na mobilnost ostvariti „nekad možda u budućnosti“, a Mia nije još zainteresirana jer je na početku studija, no navodi: „Razmišljala sam te ako da, na trećoj godini.“

S druge strane, Ema, Katarina, Matea i Bartol su motivirani za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti, kao i Renato koji je čak i planirao sudjelovati prije nekoliko godina, no „nije se ostvarilo zbog pandemije Covid.“ Bartol je motiviran za odlazak u „Švedsku ili neke skandinavske zemlje“ jer želi vidjeti „na koji način tamo sveučilište funkcionira“ te ga posebno zanima njihov studijski program odnosno „je li više usmjeren na znanstveni pristup kao što je ovdje, primjerice statistika, praktikumi i različiti metodološki predmeti.“ Također, Bartola za sudjelovanje u mobilnosti motivira činjenica da bi na taj način studirao u zemlji u kojoj studenti ostvaruju bolje rezultate u određenim znanstvenim granama od studenata iz srednje i jugoistočne Europe. Katarina je motivirana za odlazak na akademsku mobilnost i to preciznije na odlazak „preko Erasmusa na praksu jedino“ iz razloga jer je „dosta vezana sa svojim fakultetom“ dok Matea svoju motivaciju za odlaskom opisuje na sljedeći način: „Čula jesam i razmišljam to probat. Dapače, razmišljam možda diplomski završiti vanka u području koje me zanima da bi se kasnije specijalizirala, ali me zbog te akademske prilagodljivosti strah šta će me dočekati tamo. Uvijek imaš ambiciju, znaš šta želiš, ali kod nas je stvar to, želim to, to i to, ali isto moram gledat

Kroz intervju sa sudionicima istraživanja se razgovaralo o prednostima koje bi njima osobno donijeli programi mobilnosti, ali i o prednostima koje smatraju da bi izdvojili drugi studenti s invaliditetom. Analizom njihovih odgovora, uviđa se kako sudionici istraživanja navode jednake prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti za sebe i za druge studente s invaliditetom. Navedeno su prepoznali i sudionici Lucija, Ema i Tino koji procjenjuju da drugi studenti s invaliditetom uviđaju iste prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti kao i oni te Lucija navodi kako bi prednosti koje je ona navela za sebe također „preslikala i na ostale studente s invaliditetom.“

Tema *Prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti* se sastoji od četiri podteme: *Stjecanje novih znanja i iskustva*, *Razvijanje samostalnosti i samopouzdanja*, *Upoznavanje s novom zemljom* te *Bolje mogućnosti za osobe s invaliditetom u stranoj zemlji* te je prikazana u Shematskom prikazu 4.

U kontekstu podteme *Stjecanje novih znanja i iskustva*, Ema navodi da bi sudjelovanje u mobilnosti bilo „zanimljivo iskustvo, nešto novo, nešto drugačije“ kao i Mia koja navodi da bi „bilo dobro iskustvo vidjeti neku drugu perspektivu“ te „promijeniti svoju rutinu.“ Također, Marko i Ema smatraju da bi iskustva koja bi stekli sudjelovanjem u mobilnosti, bila korisna za životopis. Lucija smatra da je sudjelovanje u mobilnosti „jedno lijepo iskustvo i za one koji znaju jezik i za one koji ne znaju jezik da ga usavrše“ kao i Marko koji smatra da bi na mobilnosti imao priliku bolje savladati njemački jezik što objašnjava na sljedeći način: „jednostavno mi fali taj dio da se nađem okružen takvim ljudima i da ne mogu birat liniju manjeg otpora i iskoristiti engleski.“ Nadalje, Matea ističe mogućnost edukacije odnosno učenja u području interesa kao prednost dok Renato navodi stjecanje novih znanja kroz praksu i nastavu.

Iduća podtema je *Razvijanje samostalnosti i samopouzdanja* te unutar nje Matea navodi kako bi njoj mobilnost omogućila da uvidi kolike su njezine „fizičke mogućnosti“ te da bi se uvjerila da se može kretati izvan Hrvatske i biti samostalna dok Katarina smatra da bi njoj razvoj samostalnosti i samopouzdanja omogućila činjenica da se u stranom prostoru „nemaš na koga osloniti.“

Nadalje, sudionici istraživanja kao prednost prepoznaju *Upoznavanje s novom zemljom*. Lucija smatra da bi upoznala „klimu te zemlje, naravno i samu tu zemlju“, Marko uočava moguću poveznicu sa svojim hobijem te navodi: „mislim da gdje god bi otputovao bi mi bilo interesantno,

pogotovo meni kao fotografu, doživjeti neki novi grad“ dok Mia smatra da bi iskusila život u većem gradu te uvidjela „kako je to biti u nekoj drugoj državi.“ Također, sudionici kao prednost navode mogućnost upoznavanja nastave i obrazovanja u drugoj zemlji. Lucija smatra da bi bila prednost upoznati drugo Sveučilište, ali i vidjeti kakvi bi bili prema njoj profesori, kao i vidjeti „kakvo je to predavanje tamo zamišljeno, kako uče, kako rade“ dok Renato navodi da bi se upoznao s drugačijim oblicima i metodama rada. Mia, Tino i Katarina uočavaju kako bi sudjelovanjem u mobilnosti imali priliku vidjeti na koji način se razlikuje nastava između država te u tom svijetlu, Mia smatra da bi uvidjela „što se razlikuje, kakve su obaveze, da li imaju više kolokvija, manje, završne ispite.“ Tino smatra da bi vidio „kakva je edukacija u nekim drugim zemljama, kako se razlikuju, po čemu je slična od naših“ te i Katarina smatra da bi bila prednost upoznati se s drugim načinom školovanja koji ima strana zemlja. Kao prednost unutar ove podteme, ističe se i upoznavanje novih ljudi te Mia navodi da bi „stvorila možda širi krug prijateljstva i poznanstva“ dok Marko smatra da bi „stvorio nekakva nova poznanstva“ koja bi mu omogućila sljedeće: „zimovat gore, a neko drugi bi mogao doći ljetovati kod mene i mislim da bi to bilo, ono, kako bi rekao, ta nekakva poznanstva mislim da bi mi netko tko je tamo doma mogao puno ljepše pokazat te neke stvari, uvesti me u to.“ Katarina vidi prednost u činjenici da mobilnost može biti prilika za duži boravak i razgled zemlje što objašnjava na način da studenti odlaskom na mobilnost imaju „najbolju priliku vidjet određenu državu, grad na duže vrijeme, ovako je to dosta skupo i nitko si ne može priuštiti ni novčano zbog financija“, a potrebno je barem „par tjedana da se neko mjesto, grad, država dobro upozna.“ Matea vidi mobilnost kao mogućnost za pronalaskom mjesta za život u budućnosti te kao priliku za „za bolji i kvalitetniji život od onoga što je pružano u Hrvatskoj.“

Iduća podtema je *Bolje mogućnosti za osobe s invaliditetom u stranoj zemlji*, među kojima studenti navode kako smatraju da bi ih na drugim sveučilištima dočekale puno bolje prilagodbe u smislu tehnologije i prostora što smatraju prednošću.

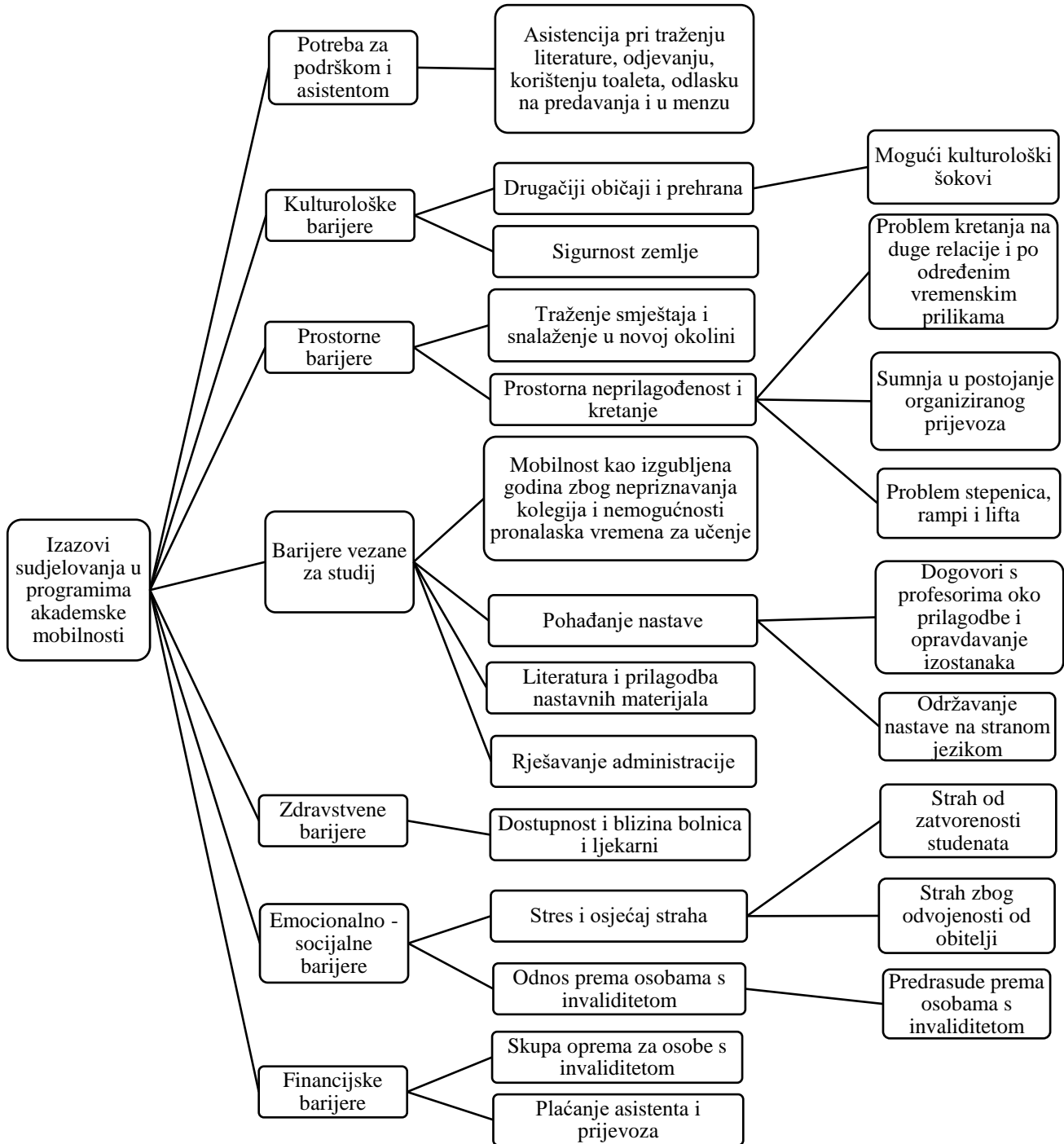
U kontekstu prilagodbe tehnologije, Lucija navodi da bi njoj mobilnost omogućila da vidi novu tehnologiju prilagođenu posebno za osobe s invaliditetom, primjerice „zvučne liftove ili neka druga pomagala.“ S druge strane, u kontekstu prilagodbe prostora, Anton navodi kako je u stranim zemljama „pristup puno bolji, lakši“ kao i Katarina koja smatra sljedeće: „dosta je tih država, prostorno je prilagođeno, puno prilagođenije od nas.“ Katarina i Kristina prepoznaju da se kod

studentata s invaliditetom, upravo zbog spomenutih prostornih prilagodbi, može razvijati osjećaj samostalnosti te Katarina ističe sljedeće: „Mislim da većinom zbog prilagodbi, ali i baš zbog toga što kažem, možda bi razbili tu neku crtu straha da ne mogu sami, da im je potrebna pomoć.“

K tomu, kao prednost se ističu i bolji odnosi prema studentima s invaliditetom u stranim zemljama što prepoznaje Bartol navodeći: „Najviše bi izvukao iz odnosa prema studentima s invaliditetom, u Švedskoj je sigurno kvalitetniji taj odnos. Više su integrirani u zajednicu općenito“ dok Lucija isto smatra da bi bilo zanimljivo vidjeti kako drugo Sveučilište „pristupa studentima s invaliditetom.“ Uz navedeno, kao prednost se još navodi mogućnost upoznavanja s drugim osobama s invaliditetom te upoznavanje njihovog Ureda za studente s invaliditetom.

5.5. Izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti

Shematski prikaz 5- Izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti

Kroz intervjuje, sa sudionicima se razgovaralo o izazovima sudjelovanja u programima akademske mobilnosti s kojima oni smatraju da bi se suočili, kao i o izazovima s kojima smatraju da bi se suočili drugi studenti s invaliditetom. Analizom odgovora je uočeno da sudionici prepoznaju iste izazove na osobnoj razini i na razini drugih studenata s invaliditetom.

Sudionici istraživanja su naveli veliki broj izazova sudjelovanja u programima akademske mobilnosti te su oni grupirani u 7 skupina odnosno podtema: *Potreba za podrškom i asistentom*, *Kulturološke barijere*, *Prostorne barijere*, *Barijere vezane uz nastavu*, *Zdravstvene barijere*, *Emocionalno – socijalne barijere* te *Financijske barijere*.

Potrebu za podrškom i asistentom, Anton, Katarina, Bartol, Matea i Lucija vide kao izazov s kojim bi se suočili pri sudjelovanju u programima akademske mobilnosti. Anton ističe da mu je potreban asistent „24 sata dnevno što je nemoguće realno“ dok Katarina smatra da bi asistent bio potreban u situacijama kada bi nosila „više tereta“ ili kada bi morala „razmijenit knjige“ te za „potrebe toaleta“ i „oblačenja.“ Bartol smatra važnost studentske podrške kako bi se studentima s invaliditetom omogućio odlazak i „negdje izvan kampusa“ dok Matea navodi važnost asistenta za traženje literature, kretanje te odlazak u menzu i na fakultet. Lucija uočava kako je studentima s invaliditetom potrebna dobra organizacija i planiranje unaprijed iz sljedećeg razloga: „moraš naći asistenta, moraš sve planirati. Moraš i njegovo vrijeme nekako uskladiti“ te nije sigurna u to tko bi plaćao asistenta.

Nadalje, idući izazov koji sudionici istraživanja navode su *Kulturološke barijere* među kojima se ističu drugačiji običaji i prehrana te sigurnost zemlje. Marko prepoznaje da bi zbog drugačijih običaja moglo doći do kulturoloških šokova te kao primjer navodi : „recimo sjećam se Portugalaca koji su tu bili. Mi njima nismo mogli objasniti da jednostavno je praznik četvrtak, ali mi smo odlučili povezati petak. To je njima bilo vrlo ono... interesantno, a nama je bilo interesantno za njima objasniti zašto je to normalno jednostavno na našem području.“ Pitanje sigurnosti zemlje kao jedan od izazova su istaknule Mia, ali i Katarina koja objašnjava: „ipak ovdje je sigurno, siguran život, a tamo se može desiti da ti ukradu torbu i to se treba pripremiti na to jer ne bih mogla uvijek na to razmišljati.“

Iduća skupina izazova koja je prepoznata od strane sudionika su *Prostorne barijere*. Novi prostor bi predstavio izazov za Tina koji objašnjava da bi mu bilo teško sam se snalaziti te je

naviknut biti isključivo „u poznatim okolinama“ dok Bartol kao izazov vidi traženje smještaja u novoj sredini.

Kretanje je izazov za Katarinu i Miu zbog nestabilnosti i otežanog kretanja po određenim vremenskim prilikama. Kao primjere vremenskih prilika Katarina navodi sljedeće: „zavisi u koju državu se ide... Pa ako pada snijeg... Meni je to veliki problem. Snijeg, vjetar pa čak i kiša. Kako ću ja doći, hoće meni prijevozno sredstvo moći doći skroz do zgrade jer gotovo mi je nemoguće uz snijeg i vjetar.“ S druge strane, Matea i Mia vide izazov u hodanju na duge relacije zbog čega uviđaju potrebu za organiziranim prijevozom. Katarina svoje brige oko prijevoza i njegovog plaćanja izražava na sljedeći način: „Onda dali će doći na vrijeme, kako će doći, kako izgleda s plaćanjem, da li ću morat koristiti javni ili ću imati nešto organizirano.“

Bartol prepoznaje da neprilagođen prostor može stvoriti ograničenja pogotovo za osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica te Katarina smatra da bi problem predstavljao veći broj stepenica, a Marko uviđa potrebu za dizalom i rampama. Matea smatra da su prostorne barijere najveći izazov te da mogu biti razlog zbog kojeg se osoba koja želi otići na mobilnost, može predomisлити i odustati. Uočava i kako studenti s invaliditetom moraju poduzeti više koraka i dodatno se informirati ako žele otići na mobilnost: „Osoba koja nema problema s kretanjem... Danas ću se prijaviti, sredit ću tamo bilo koji stan, nije bitno imali stepenice, nema stepenice, kako je prilagođeno, nije prilagođeno. To su jednostavno stvari s kojima se normalna osoba ne zamara. Nije joj u planu niti to gleda. Odluči i sukladno s tom odlukom i djeluje. Dok mi moramo poduzeti međukorake koji su zapravo krucijalni da bi se došlo do onog glavnog.“

Iduća podtema su *Barijere vezane za studij* među kojima sudionici ističu problem izgubljene godine na studiju radi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti. Bartol smatra da studenti znaju da „ako idu na Erasmus da im je to izgubljena godina“ jer se „ne mogu dovoljno posvetiti polaganju predmeta“ dok Marko smatra da se produžuje godina studiranja jer se kolegiji položeni u drugoj državi ne priznaju prilikom povratka na matično sveučilište.

Nadalje, sudionici vide izazov u pohađanju nastave, najčešće zbog stranog jezika i dogovora s profesorima. Dogovori s profesorima mogu predstavljati izazov s obzirom da se radi o profesorima koje ne poznaju dovoljno dobro i nisu sigurni na koji način će im se prilagoditi po pitanju prilagodbi i opravdanju izostanaka stoga Katarina navodi sljedeće: „ne znam kako je o

pitanju profesora, s povlasticama. Recimo da sada ja ne mogu doći na nastavu. Ja sam uglavnom dolazila stalno, ali znalo se desiti da ne dođem i ja to ne moram opravdati.“

U kontekstu stranog jezika, Lucija navodi da ne zna dovoljno dobro engleski jezik, a kao razlog tome ističe sljedeće: „nažalost s jezikom nisam na ti, nisam baš s engleskim. Koji je ono svjetski jer sam imala dosta poteškoća u osnovnoj i pogotovo u srednjoj školi. Nisam imala adekvatnih udžbenika što se odrazilo na moje znanje“ te prepoznaje problem koji slijepe osobe imaju pri učenju stranog jezika: „Nisu samo u pitanju udžbenici, pitanje je i slobodno vrijeme. Vi koji vidite možete gledati prijevode, titlove, a mi, šta kažu, slušajte. Slušat ću ja, šta ću kad ne razumijem, kad ništa mi nije jasno.“ Ema i Renato vide također izazov u komunikaciji na stranom jeziku te Renato strahuje da se ne bi dobro sporazumio ili „koju riječ krivo rekao“ dok Ema izazov pri komunikaciji na stranom jeziku objašnjava na sljedeći način: „Teško mi je na hrvatskom, još teže na engleskom, a koliko bi mi bilo teško u nekoj npr. Španjolskoj ili nekoj zemlji gdje ne znam jezik.“ Matea ne vidi problem u pohađanju nastave na engleskom jeziku, no smatra da bi moglo doći do izazova u komunikaciji jer i danas ima „osoba koje odbijaju naučiti engleski jezik. Iako je on danas svjetski poznati.“

Matea, Bartol i Kristina vide izazov u traženju literature i nastavnog materijala odnosno prilagodbe istih što bi im bilo neophodno za uspješno praćenje nastave i polaganje kolegija. U tom svijetlu, Kristina navodi da nije sigurna koliko bi njoj u drugoj zemlji bile dostupne prilagodbe koje su njoj potrebne među kojima navodi potrebu za uvećanom literaturom i govornom jedinicom. Lucija vidi izazov u rješavanju administracije, no smatra da bi njoj suočavanje s tim izazovom olakšao Ured za studentu s invaliditetom koji bi pomogao.

U kontekstu *Zdravstvenih barijera*, sudionici ističu pitanje dostupnosti i blizine potrebnih zdravstvenih ustanova te kao primjer Ema ističe da bi zbog svoga slušnog aparata morala dobro istražiti ima li grad u koji je otišla na mobilnost „tvrtku za slušne aparatiće, onako bolnice i sve to, farmacije.“

Iduća skupina su *Emocionalno – socijalne barijere* među kojima su sudionici istraživanja prepoznali osjećaja straha i stresa te ponašanje prema osobama s invaliditetom. Ema i Kristina nisu sigurne kako bi se osobe u drugoj zemlji ponašale prema njima odnosno prema osobama s invaliditetom te Ema strahuje da „bi ljudi bili bezobrazni“ zbog čega „ne bi imala lijepo iskustvo.“ Pri komunikaciji s novim ljudima, Anton strahuje da bi bilo izazova zbog zatvorenosti drugih

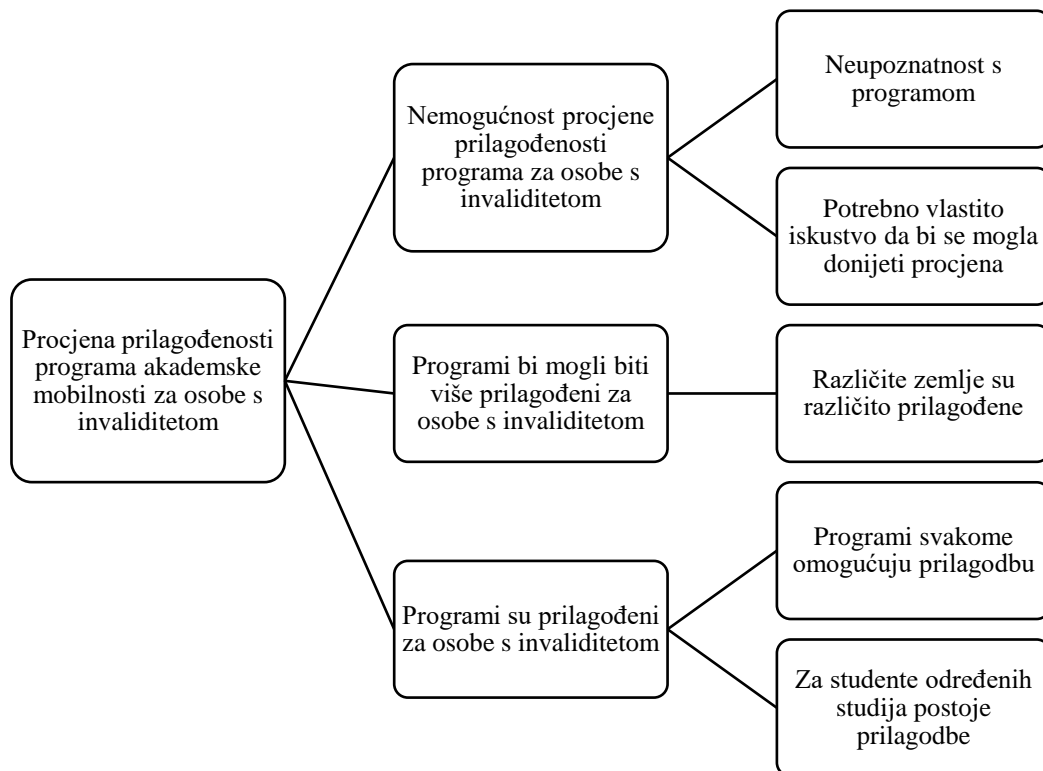
studenta, a Anton nije siguran kako bi bio prihvaćen u novoj okolini. Stres bi za Emu nastao zbog odlaska u nepoznato i kontakta s novim ljudima jer smatra da je „više povučena“ te njoj je „teže upoznati nove ljude“ jer nije dobra „u socijalizaciji općenito i komunikaciji.“ Također, za Renata, Miu, Tina i Antona bi izazov bio i odvajanje od roditelja odnosno obitelji. Tinu bi odvajanje bilo izazov jer mu roditelji inače puno pomažu, kao i Miji kojoj je „obitelj na prvom mjestu.“ S druge strane, Marko uočava predrasude i kalupiranje studenata s invaliditetom kao problem što opisuje na sljedeći način: “čim se to spomene, dijagnoza, invaliditet, odmah profesori imaju nekakvu kutiju u koju nas bacaju, a često puno ne uzimaju u obzir da svako ima drugačiju dijagnozu, invaliditet i da nije, da je jednostavno nemoguće s uniformiranjem i univerzaliziranjem postići nekakav normalan rezultat ili prilagodbu.“

Posljednja skupina izazova koje sudionici istraživanja prepoznaju su *Financijske barijere*. Sudionici vide kao izazov vide plaćanje asistenta i prijevoza te Lucija navodi da bi to „možda pokrio Ured za studente s invaliditetom“, no u to nije sigurna kao ni u iznos stipendije koja bi bila dodijeljena. Ema smatra da je financijski dio važan, no ne mora biti veliki izazov ako se unaprijed sve dobro isplanira te radi studentski posao. Također, uočava kao izazov skupu opremu te ističe: „znam da su opreme ljudi s invaliditetom jako skupe. I to moraš, da bi imao dobar život, moraš imati dobru plaću odnosno moraš imati roditelje koji su dobrostojeći. Inače je to jako teško. Ja hvala bogu imam roditelje koji mi mogu priuštiti slušni aparat i sve to.“

Također, Ema, Bartol, Mia i Tino prepoznaju kako izazove s kojima će se studenti s invaliditetom suočiti ovisno o invaliditetu koji osoba ima.

5.6. Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom

Shematski prikaz 6 – Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom

Iduća tema koja se izdvojila razgovorom sa sudionicima istraživanja je *Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom* te je prikazana u Shematskom prikazu 6.

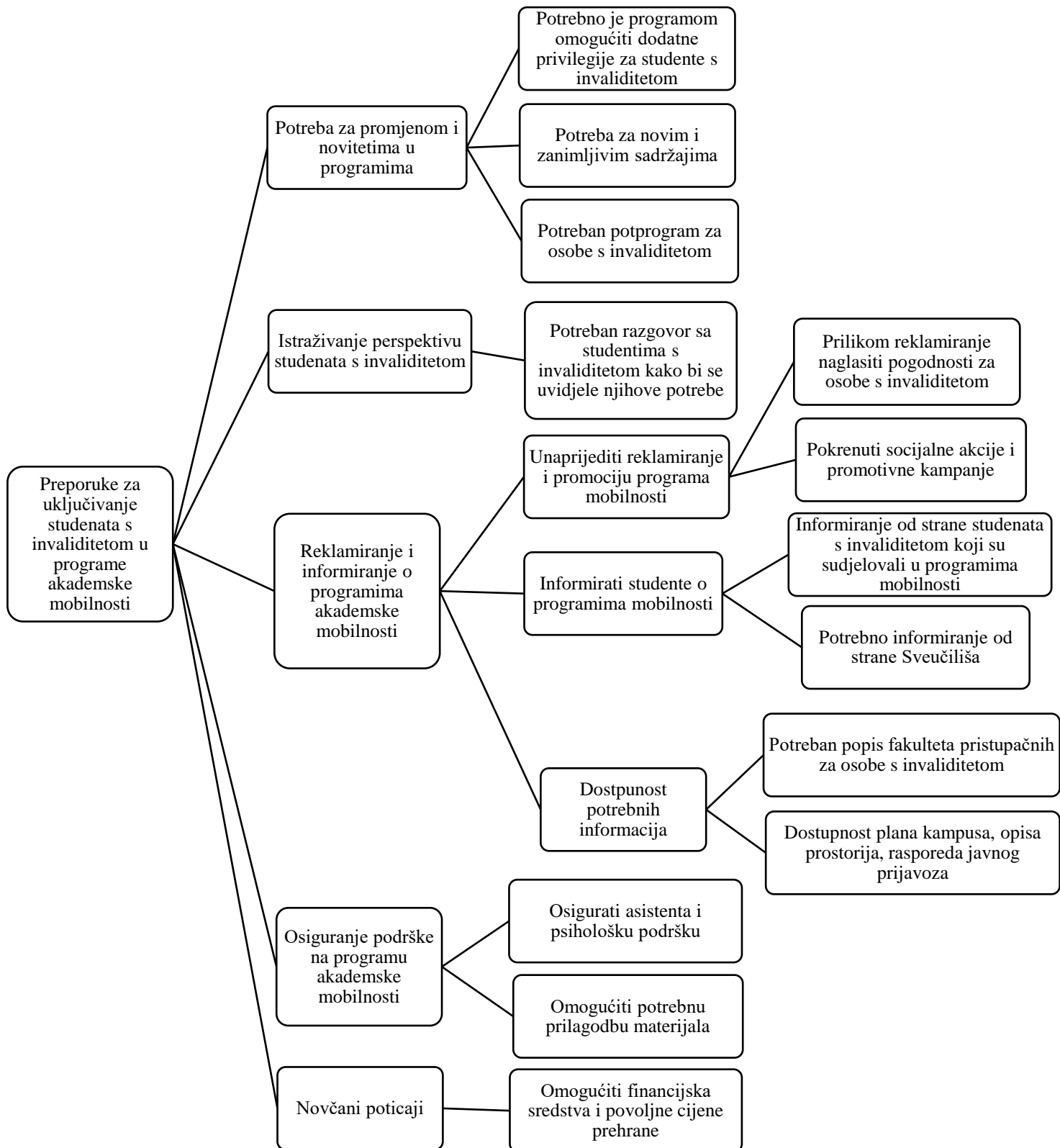
Sudionici koji smatraju da bi programi akademske mobilnosti mogli biti više prilagođeni za osobe s invaliditetom navode za to različite razloge te Ema smatra da bi studentima mogle biti dodijeljene veće stipendije prilikom odlaska na mobilnost dok Kristina vidi problem u činjenici da „studenti s invaliditetom ne mogu baš birati gradove koje žele“, već odlaze u gradove u kojima je „više toga omogućeno za njih.“ Temeljem informacija koje ima Matea, ona nije „dobila baš takav dojam da su dovoljni prilagođeni“ i smatra da ima „jako mali broj njih koji se usude to probat i

usude to iskoristiti.“ Bartol smatra da programi akademske mobilnosti nisu dovoljno prilagođeni, no ističe da se „povećava svijest o tome da i osobe s invaliditetom imaju nekakvu jednaku potrebu za mobilnošću.“

S druge strane, Renato smatra kako su studiji odnosno kolegiji koji njega zanimaju dovoljno prilagođeni, no naglašava sljedeće: „a sad ne znam za druge kolegije, tako da trebalo bi proučiti za svake kolegije posebno, ali za ovo šta sam gledao, je.“ te Kristina prepoznaje prilagođenost programa u činjenici da bi se svakom studentu „prilagodbe omogućile“ ukoliko je potrebno. Nadalje, Lucija, Marko, Mia, Tino i Anton navode kako nisu u mogućnosti procijeniti prilagođenost spomenutih programa, a kao razloge za nemogućnost procjene navode nedovoljnu informiranost o programima akademske mobilnosti te stav da je potrebno sudjelovati u mobilnosti da bi se mogla donijeti procjena o njezinoj prilagođenosti.

5.7. Preporuke za uključivanje studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti

Shematski prikaz 7 – Preporuke za uključivanje studenta s invaliditetom u programe akademske mobilnost

Posljednja tema je *Preporuke za uključivanje studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti* unutar koje su sudionici istraživanja naveli veliki broj preporuka za koje smatraju da bi rezultirale većim sudjelovanjem studenata s invaliditetom u programima akademske mobilnosti. Preporuke, koje su sudionici istraživanja naveli, su podijeljene u pet podtema: *Potreba za promjenom i novitetima u programima*, *Istraživanje perspektive studenata s invaliditetom*, *Reklamiranje i informiranje o programima akademske mobilnosti*, *Osiguranje podrške na programu akademske mobilnosti* te *Novčani poticaji*.

U sklopu podteme *Potreba za promjenom i novitetima*, sudionici prepoznaju potrebu za programom akademske mobilnosti koji će omogućiti studentima s invaliditetom posebne privilegije poput dodatnih bodova ili poticaja koje bi dobili sudjelovanjem u mobilnosti. Također, Marko uočava potrebu da programi akademske mobilnosti omoguće nešto novo i drugačije što studenti ne dobivaju na matičnom sveučilištu te da ponude „nekakvo ekstra iskustvo“ odnosno „nešto interesantno“ kako bi studenti zaključili sljedeće: „to tu nemam, isplatilo bi se, ono izaći van, radi toga da to isprobam.“ Ema uočava kako bi bilo potrebno ili poboljšati trenutne programe akademske mobilnosti ili uvesti „potprogram za studente s invaliditetom“ koji bi, prema njezinom mišljenju, olakšao studentima s invaliditetom odlazak na programe akademske mobilnosti.

Iduća podtema nosi naziv *Istraživanje perspektive studenata s invaliditetom* unutar koje se navodi kako je prilikom kreiranja programa akademske mobilnosti, potrebno istražiti perspektivu studenata s invaliditetom kako bi omogućila veća prilagođenost spomenutih programa za studente s invaliditetom te kako bi se oni više uključivali u njih. Matea prepoznaje da je potrebno „popričati s osobom koja ima invaliditet i vidjeti zapravo što kojoj skupini ljudi zaista treba“, a ne pretpostavljati koje su njihove potrebe i želje. Također, Matea uočava problem nedovoljne inkluzivnosti u programima, odnosno činjenice da inkluzija postoji samo „na papiru“ te zaključuje sljedeće: „koliko god bi htjela da se inkluzija zapravo dogodi, to je daleko od one prave inkluzije. To zapravo, bar mi, priželjkujemo, sad ne znam, koliko je to tamo njima na listi prioriteta, ali s obzirom na postotak u državi i svijetu, mislim da će kad tad morat doći vrijeme kad ćemo svi sjesti za stol i zapravo zaista poduzeti neke prave korake, a ne tu negdje nešto stoji jer po zakonu tako mora biti.“

Sljedeća podtema koju su sudionici prepoznali je *Reklamiranje i informiranje o programima akademske mobilnosti*. Katarina, Bartol, Tino i Anton prepoznaju da je potrebno

unaprijediti i raditi na poboljšanju reklamiranja i promoviranja programa akademske mobilnosti. Katarina navodi da je potrebno više raditi na socijalnim akcijama kojima se uklanjaju prepreke za osobe s invaliditetom dok Bartol smatra da bi se studente s invaliditetom moglo potaknuti na sudjelovanje u programima akademske mobilnosti kroz „promotivne kampanje“ ili uključivanjem „građanskim udruga“ u promociju. Anton prepoznaje da je prilikom reklamiranja, važno pružiti informacije o „konkretnim primjerima“ sudjelovanja u mobilnosti te Tino prepoznaje da je neophodno naglasiti „pogodnosti koje bi studenti s invaliditetom mogli imati“ prilikom uključivanja u spomenute programe.

Renato navodi kako je studente o programima mobilnosti potrebno informirati preko Sveučilišta odnosno preko „Ureda za karijere, od strane Ureda za studente sa invaliditetom“ te od strane „Erasmus koordinatora.“ Kristina smatra da bi se studente moglo informirati preko sastanaka na koje bi studenti dobili poziv putem e-mail-a. Također, Kristina prepoznaje da bi iskustva drugih studenata s invaliditetom bila dobar poticaj za odlazak na mobilnost te ističe sljedeće: Mislim da definitivno dolazak novih studenata s invaliditetom u Hrvatsku, da objasne, da na njihovom primjeru naučimo kako bi bilo nama, da čujemo njihova iskustva s drugih Sveučilišta, da ih ohrabre, da provedemo neko vrijeme s njima i tako to općenito da ih upoznamo. Možda čak i da ih virtualno upoznamo prije odlaska na neko sveučilište.“

Isto tako, sudionici istraživanja navode da je važna javna dostupnost svih informacija koje su njima potrebne da bi se odlučili za odlazak na mobilnost. Među potrebnim informacijama, Mia prepoznaje kako je važno da unaprijed postoje objavljene informacije o prostornoj pristupačnosti svih Sveučilišta poput informacija o stepenicama, liftovima, broju katova koji imaju zgrade na sveučilištu te mogućnosti smještaja u blizini. Kristina smatra da bi trebali biti navedeni i opisi prostorija, soba, planovi kretanja, mogućnosti prijevoza te popis mjesta gdje je slobodan pristup za osobe u invalidskim kolicima. Važnost slobodnog pristupa za osobe u invalidskim kolicima uviđa i Marko koji smatra da bi sveučilišta trebala navesti „hoće li nekom tko je u kolicima, sve biti dostupno i dovoljno blizu“ ukoliko dođe na mobilnost. Ema smatra da je potrebno da programi akademske mobilnosti navode koji su fakulteti „spremniji na invaliditet“ odnosno da fakulteti navode ako „primaju studente s invaliditetom“ te imaju li stručne suradnike koji mogu pomoći osobama s invaliditetom koje dođu na mobilnost. Renato uočava kako je važno „označiti

primjerice koji je studij za koga prilagođen“ te ako nisu prilagođeni za osobe s invaliditetom, da „napismeno bude da taj studij nije prilagođen, zbog problema arhitektonskih barijera ili okoline.“

Nadalje, iduća podtema je *Osiguranje podrške na programu akademske mobilnosti*. Lucija i Anton prepoznaju da je važno studentima s invaliditetom omogućiti asistenta pri sudjelovanju u mobilnosti dok Kristina vidi potrebu za podrškom pri prilagodbi literature i nastavnih materijala. Tino smatra potrebnim osigurati psihološku podršku kao i Katarina koja navodi da je važno da postoji osoba koja će „individualno razgovarati sa studentima kad im treba.“

Posljednja podtema su *Novčani poticaji* unutar koje sudionici navode da bi se studenti s invaliditetom više uključivali u programe akademske mobilnosti ako bi im se omogućila dodatna financijska sredstva odnosno stipendije prilikom odlaska na mobilnost. Nadalje, Katarina ističe da je važno da studenti u stranoj zemlji također imaju „pravo na prehranu po studentsko povoljnim cijenama.“

6. Diskusija rezultata

Nakon što su u prethodnom poglavlju prikazani rezultati dobiveni ovim istraživanjem, u ovom poglavlju će se isti rezultati analizirati i staviti u kontekst s drugim podacima iz literature te provedenim istraživanjima. Provedeno istraživanje je jedno od rijetkih koje se provelo o ovoj tematici stoga će se koristiti raznoliki izvori podataka kako bi se dobiveni podaci kontekstualizirali.

6.1. Informiranost o programima akademske mobilnosti

Prva izdvojena tema je *Informiranost o programima akademske mobilnosti* te se unutar nje dolazi do rezultata koji pokazuju da je samo jedna sudionica dobro informirana o programima akademske mobilnosti što objašnjava sudjelovanjem u brojnim projektima i izvannastavnim aktivnostima. S druge strane, većina sudionika procjenjuje da nisu dovoljno informirani o akademskoj mobilnosti te da bi se mogli bolje informirati. Prilikom procjene informiranosti drugih studenata o programima akademske mobilnosti, sudionici istraživanja imaju podijeljena mišljenja te dio njih ne zna procijeniti informiranost drugih jer nije s njima razgovaralo o toj temi. Isto tako, rezultati prijašnjih istraživanja pokazuju kako studenti s invaliditetom uočavaju nedostatak informiranosti o programima akademske mobilnosti što za njih predstavlja barijeru pri sudjelovanju (Heirweg i sur., 2020). S druge strane, rezultati istraživanja autorice Fazekas i suradnika (2020) pokazuju da gotovo trećina studenata s invaliditetom nije nikad čula za Erasmus+ program ili druge programe akademske mobilnosti.

Većina sudionika ovog istraživanja navodi da nije upoznata s posebnim pogodnostima koje oni, kao studenti s invaliditetom imaju prilikom prijave na programe mobilnosti. Dio sudionika koji je upoznat s posebnim pogodnostima, navodi da one podrazumijevaju mogućnost dobivanja stipendije ili dodatnu naknadu, pravo na asistenta, mjesto u domu te mogućnost prijevoza. U dokumentu naziva Informacije za studente i osoblje s posebnim potrebama koji se prijavljuju na Erasmus natječaje (Sveučilište u Rijeci, 2022) se navodi da studenti s invaliditetom, ovisno o svojim potrebama, mogu ostvariti dodatna financijska sredstva za asistenta, prilagođeni smještaj, pomoć pri putovanju, medicinsku skrb, prilagođeni nastavni materijal te dodatnu opremu. Nadalje, rezultati ovog istraživanja u skladu su sa prethodnim istraživanjima koji govore da čak 40% ispitanika smatra da nije dovoljno informirano o pogodnostima koje imaju studenti s invaliditetom dok njih 92,3 % procjenjuje tu informaciju važnom. Nadalje, čak 42,9 % smatra da

nisu dovoljno informirani o mogućnostima dobivanja dodatnih stipendija zbog svojeg invaliditeta prilikom prijave na programe mobilnosti (Heirweg i sur., 2020).

Rezultati prijašnjih istraživanja upućuju na činjenicu da čak ni studenti s invaliditetom koji su sudjelovali na mobilnosti, nisu svi upoznati s posebnim pogodnima koje su mogli iskoristiti kao osobe s invaliditetom. Njih 14% nije bilo svjesno činjenice da imaju pravo na dodatna sredstva za svoje potrebe. U istom istraživanju, rezultati pokazuju kako je 40% studenata koji su se prijavili za dodatna sredstva, imalo izazove s birokratskim procedurama. Dvije trećine studenata s invaliditetom koji su se prijavili za dobivanje posebnih pogodnosti, su uspješno dobili financijska sredstva, 10 % njih još čeka rezultate, dok su njima 26,7% odbijeni zahtjevi za dodatna sredstva (Fazekas i sur., 2020). Važnost informiranosti o programima mobilnosti se uočava u Europskoj povelji za kvalitetu mobilnosti (Europski parlamenta i Vijeće, 2006) gdje se navodi važnost kvalitete informacija kao i jednak pristup relevantnim informacijama za sve. U kontekstu istraživanja provedenih na sveukupnoj populaciji studenata, autori Dragun i Relja (2006) također uočavaju nedovoljnu informiranost studenata te se nedostatak informiranost o programima mobilnosti uočava i u istraživanju autora Allinson i Gabriels (2021) čime se može zaključiti kako je nedovoljna informiranost kontinuiran problem koji se dugi niz godina uočava u istraživanjima.

Temeljem navedenog, uočava se kako su studenti s invaliditetom slabo informirani o programima mobilnosti, a i o posebnim pogodnostima koje im se pružaju prilikom prijave. Navedeni podaci su u skladu s drugim provedenim istraživanjima na populaciji studenata s invaliditetom, no potrebno je naglasiti da se problem nedostatka informiranosti o programima akademske mobilnosti uočava i kod sveukupne populacije studenata te je aktualan dugi niz godina.

6.2. Izvori informacija o akademskoj mobilnosti

Iduća tema koja se izdvojila u intervjuima sa sudionicima su *Izvori informacija o programima akademske mobilnosti* te rezultati pokazuju kako su sudionici istraživanja informacije o akademskoj mobilnosti dobili najčešće od fakulteta odnosno putem gostujućih predavanja, profesora, kolega, obavijesti na e-mail-u, oglasnih ploča, projekta i službenih stranica fakulteta. Navedeno se može povezati s istraživanjem autorica Petrašević i Filipović (2021) u kojemu su izvori informacija za 41,7 % ispitanika kolege odnosno prijatelji. U kontekstu istraživanja provedenih među populacijom studenata s invaliditetom, 42,1% njih navodi njihovu visokoškolsku

instituciju kao izvor informacija o programima akademske mobilnosti, njih 26,6% navodi profesore, njih isto 26,6 % navodi prijatelje dok njih 21,7% navodi druge studente koji su bili na akademskoj mobilnosti kao izvor informacija (Fazekas i sur., 2020). Uz fakultet, važan izvor informacija za sudionike ovog istraživanja predstavlja Ured za studente s invaliditetom koji djeluju u sklopu Sveučilišnog savjetovanišnog centra te Udruga Znam¹² što se može povezati s rezultatima sličnih istraživanja koji pokazuju da 8,9% studenata s invaliditetom navodi kao izvor informacija Ured ili osobu koja pruža potporu studentima s invaliditetom (Fazekas i sur., 2020).

Nadalje, zanimljivo je istaknuti da je samo jedan sudionik ovog istraživanja naveo medije kao izvor informacija, a u istraživanju autorica Petrašević i Filipović (2021) se 25% ispitanika informiralo preko medija, a 33,3% preko društvenih mreža. U kontekstu istraživanja provedenih među studentima s invaliditetom, rezultati pokazuju da najveći broj ispitanika, njih čak 56,4% navodi internet kao izvor informacija o akademskoj mobilnosti (Fazekas i sur., 2020).

Povrh toga, sudionici kao željeni izvor informacija o programima akademske mobilnosti navode Sveučilište odnosno Erasmus koordinatora, Ured za karijere, Studentskog savjetovanišnog centra. Također, uočavaju potrebu za osobom ili osnivanjem udruge kojoj bi bio posao da informira studente s invaliditetom o akademskoj mobilnosti. Sveučilište u Rijeci je prepoznalo važnost koju ima u informiranju o programima mobilnosti te 2019. donosi priručnik naziva *International Student Guide* (Sveučilište u Rijeci) kako bi sve važne informacije o Sveučilištu bile dostupne na jednom mjestu i na taj način pomogle svim studentima, ali i osoblju koje dolazi u sklopu mobilnosti. Priručnik nudi i korisne informacije za studente s invaliditetom te se jedno potpoglavlje posvećuje različitosti, uključivosti i studentskoj podršci. Priručnik navodi da se svi studenti koji imaju potrebu za dodatnom podrškom ili asistencijom mogu javiti Uredu za studente s invaliditetom. Uz informacije za dolazne studente, Sveučilište u Rijeci osigurava ažurne i relevantne informacije o akademskoj mobilnosti na svojim službenim internetskim stranicama na

¹² Udruga Znam je udruga namijenjena mladima te studentima s invaliditetom na području Primorsko-goranske županije. Udruga svojim radom želi osobama s invaliditetom unaprijediti kvalitetu života te im pružiti potporu. Udruga se bavi savjetovanjem, organiziranjem radionica i osiguravanjem prijevoza za osobe s invaliditetom, a pri realizaciji svojih aktivnosti često ostvaruje suradnje sa Sveučilištem u Rijeci, Gradom Rijeka te Udrugom Zamisli (SUMSI, 2018).

kojima studenti mogu pronaći informacije o programima mobilnosti, aktualnim natjecajima, ali i pročitati iskustva studenata koji su dosada sudjelovali u mobilnosti (Sveučilište u Rijeci, bez dat.).

Osim toga, sudionici ovog istraživanja su prepoznali kao izvor informacija o programima mobilnosti iskustva osoba koje su sudjelovale u mobilnosti. Većina sudionika ima poznanstva s osobama koje su bile na mobilnosti dok poznanstvo s osobama s invaliditetom koje su bile na programu mobilnosti imaju samo Katarina i Lucija te obje navode kako su njihovi poznanici imali pozitivna iskustva. Rezultati prijašnjih istraživanja pokazuju da čak 84% ispitanika navodi da bi ih informacije od strane osobe koja je bila na mobilnosti, potaknule da se sami prijave i sudjeluju u mobilnosti (Allinson i Gabriels, 2021). Iskustva osoba koje su sudjelovale u programima mobilnosti se pokazuju značajna i u istraživanju autorice Fazekas i suradnika (2020) gdje 21,7% studenata s invaliditetom navodi druge studente koji su sudjelovali na mobilnosti kao izvor informacija o akademskoj mobilnosti.

Temeljem svega navedenog o temi *Izvori informacija o programima mobilnosti*, dolazi se do zaključka o važnosti koju fakultet, ali i cijelo Sveučilište ima u informiranju studenta. S obzirom da su Uredi za studente s invaliditetom osnovani s ciljem pružanja informacija i podrške studentima s invaliditetom, ne iznenađuje značaj koji im sudionici istraživanja pridaju navodeći ih i kao trenutni izvor informacije, ali i kao željeni izvor informacija.

6.3. Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti

Unutar teme *Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti*, uočilo se kako studenti imaju podijeljena mišljenja. Dio sudionika nije motiviran za sudjelovanjem za što kao razlog navode nepriznavanje kolegija položenih na mobilnosti te nemogućnost odlaska zbog stalne potrebe za asistentom. Sudionici kod kojih se uočava motivacija za sudjelovanjem u programima mobilnosti, kao razlog tomu navode odlazak na praksu, želju za studiranjem izvan Hrvatske te upoznavanjem sa drugim sveučilištem i njihovim studijskim programom.

Rezultati drugih istraživanja pokazuju da jedna trećina studenata koja nije sudjelovala u programima akademske mobilnosti, namjerava sudjelovati u njima. Pritom treba napomenuti da se motivacija za sudjelovanjem razlikuje među zemljama. U Italiji se kod čak 58% studenata uočava motivacija za sudjelovanjem u mobilnosti dok u Finskoj i Litvi, motivaciju za sudjelovanjem imaju od 20% studenata (Hauschildt i sur., 2021). U kontekstu istraživanja

provedenih među studentima s invaliditetom, njih 28% navodi da se planira prijaviti na programe akademske mobilnosti, a njih 19,1% ne planira sudjelovati u programima akademske mobilnosti. Njih 13,5 % navodi da je neodlučno odnosno da nisu još donijeli odluku dok njih 39,3% zasad samo razmatra opciju sudjelovanja (Fazekas i sur., 2020). Nadalje, rezultati istraživanja autora Van Hess i Montagnese (2020) pokazuju da je 22 % ispitanika sudjelovalo u programima mobilnosti, njih 41% nije dosada sudjelovalo, ali je motivirano za sudjelovanjem dok njih 37% nije dosada sudjelovalo u programima akademske mobilnosti niti je motivirano za sudjelovanjem.

U Studiji o učinku programa Erasmus (Europska komisija i sur., 2017) se došlo do rezultata koji pokazuju kako su studenti najčešće motivirani za odlazak na mobilnost zbog prilike žive u inozemstvu i upoznaju nove ljude, mogućnosti da poboljšaju znanje jezika i razviju transverzalne vještine. Također, čak 85% ispitanika navodi kako im motivacija leži u činjenici da bi sudjelovanjem u mobilnosti poboljšali svoje šanse za zaposlenjem u inozemstvu. U istraživanju autorica Petrašević i Filipović (2021), gotovo svaki studenti kao razlog prijave na programe mobilnosti navodi stjecanje novog iskustva te upoznavanje novih ljudi i kultura. Povrh toga, kao razloge navode i želju za studiranjem na drugom fakultetu, učenje stranog jezika, stjecanje novih znanja te mogućnost putovanja. Nadalje, Allinson i Gabriels (2021) su proveli istraživanje koje pokazuje da je studentima glavna motivacija za odlazak na mobilnost bilo stjecanje novog iskustva. Također, njih 90% vide motivaciju u usavršavanju stranog jezika, a njih 93% navodi kao motivaciju učenje o zemlji i njezinoj kulturi. U kontekstu studenata s invaliditetom, njih čak 64 % navodi priliku za životom u inozemstvu kao motivaciju za sudjelovanjem u programima mobilnosti. Njih 55 % kao razlog navodi priliku za stvaranjem bolje karijere i budućnosti, njih 53% navodi priliku za upoznavanje ljudi iz različitih zemalja, a njih 52% navodi priliku da razviju meke vještine (Van Hees i Montagnese, 2020).

Temeljem analize rezultata dobivenih unutar teme *Osobna motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti*, uočavaju se da dio sudionika ima motivaciju za sudjelovanjem. Razlozi motivacije za sudjelovanjem se mogu povezati s rezultatima provedenih i među sveukupnom populacijom studenata, ali i među populacijom studenata s invaliditetom.

6.4. Prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti

Unutar teme *Prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti*, sudionici su prepoznali četiri glavne prednosti koje su stjecanje novih znanja i iskustva, razvijanje samostalnosti i samopouzdanja, upoznavanje s novom zemljom te bolje mogućnosti za osobe s invaliditetom.

U kontekstu stjecanja novih znanja i iskustva, sudionici kao prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti prepoznaju mogućnost da se doživi nešto novo i drugačije, stjecanje novih znanja i odrađivanje prakse te učenje i usavršavanje stranog jezika. Isto tako, mobilnost kao priliku za stjecanje novih životnih iskustva prepoznaje gotovo svaki student u istraživanju autorica Petrašević i Filipović (2021) te je želja za promjenom i stjecanje novih iskustva navedena kao najčešći razlog prijave na programe mobilnosti u istraživanju autorice Pokasić i suradnika (2019). Allinson i Gabriels (2021) u svom istraživanju dolaze do rezultata da je 88% ispitanika bolje naučilo strani jezik zbog sudjelovanja u programu mobilnosti te autorica Pokasić i suradnici (2019) navode da je 31% ispitanika koji su sudjelovali u njihovom istraživanju, razvilo jezične vještine sudjelovanjem u Erasmus + programu. Isto tako, čak 88% ispitanika koji su sudjelovali u programima mobilnosti, navode da su poboljšali svoje znanja stranog jezika (Europska komisija i sur., 2019). U kontekstu istraživanja provedenih među studentima s invaliditetom, rezultati pokazuju da je prilika za učenjem stranog jezika jedan od glavnih faktora prilikom izbora destinacije na koju bi otišli na mobilnost (Fazekas i sur., 2020). Također, autori Van Hees i Montagnese (2020) svojim istraživanjem dolaze do rezultata da je prilika za poboljšanje stranog jezika važan čimbenik zbog kojih studenti s invaliditetom odlaze na mobilnost.

Nadalje, kao jednu od prednosti, sudionici ovog istraživanja prepoznaju razvijanje samostalnosti i samopouzdanja što se može povezati i sa istraživanjem autorice Pokasić i suradnika (2019) u kojem je stjecanje samostalnosti prepoznato kao razlog za prijave na programe mobilnosti. Isto tako, autorica Fazekas i suradnici (2020) dolaze do rezultata koji pokazuju da je prilika za stjecanjem samostalnosti, važan faktor pri donošenju odluke o destinaciji mobilnosti za čak 58% studenata s invaliditetom dok se samopouzdanje i samostalnost procjenjuje kao vrijednost koja je ostvariva kroz programe mobilnosti u istraživanju Van Hees i Montagnese (2020).

Isto tako, rezultati pokazuju da sudionici kao prednost percipiraju upoznavanje s novom zemljom odnosno upoznavanje novih mjesta, kultura, nastave i obrazovanja u drugoj zemlji te novih ljudi. Navedene prednosti pokazuju rezultati brojnih drugih istraživanja. Pokasić i suradnici (2019) su svojim istraživanjem došli do rezultata da su studenti sudjelovanjem u akademskoj mobilnosti naučili o kulturi strane zemlje u kojoj su boravili, a i o kulturi ostalih sudionika programa. Njih 28,57% navodi upravo upoznavanje s novim ljudima, kulturama i karakteristikama strane zemlje kao razlog prijave na programe akademske mobilnosti. Allinson i Gabriels (2021) dolaze do rezultata koji pokazuju da 95% ispitanika koji su sudjelovali u programima akademske mobilnosti, sada znaju više o kulturi strane zemlje u kojoj su boravili. Nadalje, više od polovice studenata s invaliditetom navodi kako je prilika da stvore nova poznanstva i upoznaju ljude iz različitih država faktor koji je imao ulogu u donošenju odluke o odlasku na mobilnost (Van Hees i Montagnese, 2020).

Također, zanimljivo je istaknuti da sudionici ovog istraživanja nisu prepoznali mogućnost lakšeg zaposlenja ili mogućnost zaposlenja u stranoj zemlji kao moguće prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti, a ona se navodi u brojnim drugim istraživanjima kao vrlo važnom. Više od 85% studenata navodi veću mogućnost za zapošljavanje u inozemstvu kao razlog prijave na programe mobilnosti (Europska komisija i sur., 2017) dok u istraživanju autorica Amendole i Restaino (2017) rezultati pokazuju da 24,12% ispitanika smatra da je prilika za pronaći posao u budućnosti glavni razlog prijave na Erasmus program. Istraživanja provedena među populacijom studenata s invaliditetom, također uočavaju priliku za lakši pronalazak posla kao jednu od prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti. Čak 75,3% studenata s invaliditetom navode da imaju veće šanse pri pronalaska posla zahvaljujući sudjelovanjem na mobilnosti (Fazekas i sur., 2020). Nadalje, trećina studenata s invaliditetom navodi mogućnost lakšeg zaposlenja u svojoj zemlji kao faktor koji im je važan pri donošenju odluke za odlazak na mobilnost (Van Hees i Montagnese, 2020).

Posljednja skupina prednosti koju sudionici istraživanja navode su bolje mogućnosti za osobe s invaliditetom u stranoj zemlji. Unutar ove skupine, sudionici navode prilagođenu tehnologiju, prostornu pristupačnost, bolji odnos prema osobama s invaliditetom i njihova integritanost u zajednicu te upoznavanje s drugim studentima s invaliditetom te Uredom za studente s invaliditetom u stranoj zemlji. Rezultati drugih istraživanja pokazuju da samo 40,7%

studentata s invaliditetom koji su sudjelovali u mobilnosti, navode da su bili zadovoljni podrškom koju su dobili za vrijeme sudjelovanja u programu akademske mobilnosti od strane visokoškolske institucije, njih samo 24,7% je zadovoljno s podrškom koju su dobili za vrijeme nastave i pisanja ispita dok samo trećina studenata s invaliditetom navodi da su zadovoljni s njihovom integracijom u studentski život za vrijeme mobilnosti (Fazekas i sur., 2020). Spomenuti rezultati ukazuju na činjenicu da pretpostavke sudionika istraživanja o boljim mogućnostima za osobe s invaliditetom u stranoj zemlji nisu u potpunosti točne odnosno da odlazak na mobilnost ne mora podrazumijevati da će studentima s invaliditetom biti dostupne bolje mogućnosti te veća integracija u zajednicu i studentski život.

Temeljem svega navedenog unutar teme *Prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti*, uočava se kako studenti s invaliditetom na jednak način kao i studenti bez s invaliditeta vide određene prednosti sudjelovanja u mobilnosti poput stjecanje novih znanja i iskustva, razvijanje samostalnosti i samopouzdanja te upoznavanja s novom zemljom. Prednost koja se ističe samo u kontekstu istraživanja provedenih među studentima s invaliditetom su bolje mogućnosti za studente s invaliditetom u stranoj zemlji. Isto tako, činjenica koja iznenađuje je da nijedan sudionik ovoga istraživanja nije prepoznao bolju mogućnost zaposlenja kao jednu od prednosti sudjelovanja u mobilnosti, a upravo ona se često ističe u rezultatima drugih istraživanja.

6.5. Izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti

Rezultati istraživanja su pokazali da sudionici istraživanja prepoznaju brojne izazove s kojima bi se suočili pri sudjelovanju u programima akademske mobilnosti. Kao prvu od njih, istaknut će se potreba za podrškom i asistencijom. U kontekstu asistencije i podrške za vrijeme nastave i pisanja ispita, rezultati su pokazali kako je samo 24,7% studenata s invaliditetom bilo zadovoljno podrškom koju su dobili za vrijeme mobilnosti (Fazekas i sur., 2020). Važnost asistencije i podrške se uočava temeljem rezultata koji pokazuje da 80% studenata s invaliditetom smatra važnim da njihova visokoškolska institucija, kao i visokoškolska institucija na koju bi otišli na mobilnosti, ima dobar sustav podrške (Heirweg i sur., 2020). Usluge potpore koje imaju studenti s invaliditetom su za njih i njihovo studiranje od velikog značaja. U situacijama u kojima imaju neučinkovitu potporu, javlja se osjećaj bespomoćnosti dok učinkovita potpora osnažuje studente s invaliditetom (Francis i sur., 2019).

Unutar kulturoloških barijera, sudionici prepoznaju drugačije običaje i prehranu te sigurnost druge države kao izazove s kojima bi se susreli pri sudjelovanju u programima akademske mobilnosti. Isto tako, brigu za sigurnost tijekom boravka u stranoj zemlji prilikom sudjelovanja u programima akademske mobilnosti prepoznaje 13 % ispitanika (Allinson i Gabriels, 2021).

U kontekstu prostornih barijera, sudionici smatraju da bi im izazov predstavljalo traženje smještaja i snalaženje u novoj okolini, prostorna neprilagođenost, kretanje i organizacija prijevoza. Isto tako, čak 39% studenata s invaliditetom navodi da problemi s traženjem smještaja u stranoj zemlji predstavljaju za njih barijeru s kojom smatraju da bi se suočili prilikom sudjelovanja u programima mobilnosti (Van Hees i Montagnese, 2020). Autorica Heirweg i suradnici (2020) u svom istraživanju dolaze do rezultata koji pokazuju da za studente s invaliditetom traženje smještaja te korištenje prijevoza predstavlja barijeru.

Među barijerama vezanih za studij, rezultati ovog istraživanja pokazuju da sudionici vide kao izazov održavanje nastave na stranom jeziku što se može povezati s istraživanjem autorica Petrašević i Filipović (2021) u čijem istraživanju studenti navode loše poznavanje stranog jezika kod osoblja i profesora na Sveučilištu te da bi im navedeno predstavljalo izazov u sudjelovanju. Osim toga, sudionici ovog istraživanja vide problem u pohađanju nastave na stranom jeziku jer smatraju da sami ne znaju dovoljno dobro engleski jezik što se uočava i u prijašnjem istraživanju koje pokazuje da 23,6 % studenata s invaliditetom prepoznaje da nema prikladne jezične vještine za sudjelovanje u programima mobilnosti (Fazekas i sur., 2020). Isto tako, kao razlog ne sudjelovanja u programima akademske mobilnosti, 36% studenata s invaliditetom navodi nevoljno poznavanje stranog jezika (Van Hees i Montagnese, 2020).

K tomu, sudionici istraživanja prepoznaju kao izazov nepriznavanje kolegija što vodi produljenju studiranja. Navedeno se može povezati i s rezultatima autorice Hauschildt i suradnika (2021) koji pokazuju da se problemi s priznavanjem kolegija položenih na mobilnosti uočavaju posebice u Hrvatskoj. Čak 47% ispitanika iz Hrvatske koji nisu sudjelovali u programima akademske mobilnosti navodi problem s priznavanjem kolegija kao izazov odnosno prepreku. U istom istraživanju se dolazi do rezultata koji pokazuju da su bodovi stečeni na mobilnosti, u potpunosti priznati za 70 % studenata, dok njih 13% navodi djelomično priznavanje bodova.

Isto tako, čak 30% ispitanika navodi strah da će im sudjelovanje u mobilnosti odužiti studiranje te da će kasnije diplomirati (Europska komisija i sur., 2019). Uz sveukupnu populaciju studenata, problem priznavanja ECTS bodova se uočava kod populacije studenata s invaliditetom te je njih 22,5% zabrinuto zbog nepriznavanja naučenog na mobilnosti (Fazekas i sur., 2020), a njih 35% očekuje da bi sudjelovanjem u mobilnosti, odužili studiranje (Van Hees i Montagnese, 2020).

Iduća skupina su zdravstvene barijere unutar kojih sudionici kao izazov prepoznaju dostupnost i blizinu bolnica i ljekarni koji im mogu zatrebati. Rezultati drugih istraživanja pokazuju da studenti s invaliditetom prepoznaju da bi trebale biti dostupne informacije o zdravstvenom sustavu druge zemlje te prepoznaju i problem sa pristupom zdravstvenom osiguranju u stranoj zemlji (Van Hees i Montagnese, 2020). Također, studenti s invaliditetom uočavaju troškove vezano za zdravstveno osiguranje kao problem odnosno barijeru za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti te rezultati pokazuju da je 51% studenata s invaliditetom moralo platiti osiguranje u stranoj zemlji za vrijeme odlaska na mobilnost (Fazekas i sur., 2020). Isto tako, potrebno je istaknuti da se i u novom prijedlogu Pravilnika o međunarodnoj razmjeni studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja u okviru Erasmus programa (Senat Sveučilišta u Rijeci, 2023b) navodi kako studenti koji odlaze na mobilnost moraju imati policu putnog i zdravstvenog osiguranja čije troškove snose samostalno.

Sudionici istraživanja unutar skupine emocionalno – socijalnih barijera prepoznaju osjećaj stresa te straha zbog zatvorenosti studenata, odvojenosti od obitelji te strah od predrasuda i stereotipa prema osobama s invaliditetom. U istraživanju autorice Hauschildt i suradnika (2021), 41% ispitanika navodi kao prepreku za sudjelovanjem odvajanje od partnera ili djece, a njih 35 % navodi kao izazov odvajanje od svojih socijalnih krugova. Važnost obitelji i osobnih veza je prepoznata i u istraživanju Studije o učinku programa Erasmus (Europska komisija i sur., 2017) gdje 57 % ispitanika navodi obitelj i osobne veze kao izazov s kojim bi se suočili pri sudjelovanju u programima akademske mobilnosti. Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju da 24,7% studenata s invaliditetom strahuje da će pri odlasku na mobilnost biti izloženo predrasudama zbog invaliditeta dok njih 14,6% uočava strah zbog zatvorenosti drugih studenata (Fazekas i sur., 2020). Istraživanja pokazuju da studenti s invaliditetom i na matičnom fakultetu znaju imati problem

stigmatizacije te neugodna iskustva s drugim studentima koji ne uvažavaju njihov invaliditet jer smatraju da je invaliditet izlika za dobivanje boljeg tretmana (Hong, 2015).

Posljednja skupina izazova koje prepoznaju su financijske barijere. Sudionici ovog istraživanja vide financije kao izazov zbog potrebe za plaćanjem asistenta i prijevoza te ističu i nesigurnost oko iznosa stipendije koju bi dobili. Financijske barijere se prepoznaju kao izazov u Studiji o učinku programa Erasmus+ (Europska komisija i sur., 2017) gdje 58% ispitanika navodi troškove studiranja u stranoj zemlji kao razlog zbog kojeg nisu sudjelovali u programima mobilnosti dok njih 57 % kao razlog prepoznaje nedostatak financijskih sredstva, a njih 42 % kao razlog navodi nesigurnost oko visine Erasmus stipendije. Također, u istraživanju autorice Hauschildt i suradnika (2021) se dolazi do rezultata da je financijsko opterećenje prepreka zbog koje 60% studenata ne planira sudjelovati u programima akademske mobilnosti. U istraživanju Allinson i Gabriels (2021), studenti koji su sudjelovali na mobilnosti, kao i oni koji nisu dosada sudjelovali, navode financije kao prepreku pri sudjelovanju u programima akademske mobilnosti. Njih 81% navode kao izazov plaćanje troškova unaprijed, a njih 48% navodi gubitak prihoda ili studentskog posla.

U istraživanjima provedenim među populacijom studenata s invaliditetom, također se financije uočavaju kao izazov. Financijska ograničenja uočava 35,9 % studenata s invaliditetom (Fazekas i sur., 2020) dok u istraživanju (Van Hees i Montagnese, 2020) gotovo polovica ispitanika navodi da su financijske teškoće razlog zbog kojeg sumnjaju u mogućnost odlaska na mobilnost. Također, njih 38.5% navodi kako smatraju da bi bili izloženi dodatnim troškovima zbog njihovog invaliditeta (Heirweg i sur., 2020).

Temeljem svega navedenog unutar teme *Izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti*, uočavaju se brojni izazovi koje prepoznaju i rezultati drugih istraživanja. Izazov koji se pojavljuje samo u kontekstu istraživanja provedenih na populaciji studenata s invaliditetom je potreba za asistencijom i podrškom. S obzirom na rezultate dobivene unutar prve teme *Informiranost o programima akademske mobilnosti*, može se zaključiti kako je slaba informiranost isto jedan od izazova, unatoč tome što ga sudionici nisu samostalno prepoznali.

Isto tako, može se uočiti povezanost financijskih barijera s drugim izazovima koje sudionici prepoznaju. Potreba za potporom i asistentom se može povezati s financijskim barijerama zbog činjenice da sudionici nisu sigurni u to tko bi financirao asistenta. Nadalje,

zdravstvene barijere se mogu povezati s financijskim barijerama zbog toga što studenti s invaliditetom imaju određene zdravstvene potrebe, a za plaćanje zdravstvenog osiguranja u stranoj zemlji su potrebna financijska sredstva. Također, financijske barijere se mogu povezati s barijerama vezanima za studij odnosno sa strahom od nepriznavanja ECTS-a stečenih na mobilnosti. Navedena povezanost rezultira činjenicom da nepriznavanje ECTS-a, može rezultirati ponovnim upisivanjem kolegija i dodatnom godinom studiranja što donosi dodatna financijska opterećenja za studente.

6.6. Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom

Iduća tema koja se izdvojila razgovorom sa sudionicima istraživanja je *Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom*.

Po pitanju prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom, mišljenja sudionika su podijeljena. Dio sudionika smatra da bi programi mobilnosti mogli biti više prilagođeni za osobe s invaliditetom na način se da ponude veće stipendije te da studenti s invaliditetom imaju veće mogućnosti prilikom izbora visokoškolskih institucija i gradova koje su za njih prilagođene. S ciljem da programi, aktivnosti i politike za mlade budu prilagođene za svih, Strategija Europske unije za mlade za razdoblje 2019.-2027. (Vijeće Europske unije, 2018) navodi potrebu za primjenom načela uključenosti odnosno uvažavanje različitih životnih situacija, potreba, podrijetla i interesa mladih. Aktivnosti i politike koje se donose trebaju biti kreirane na način da se promiče socijalna uključenost. Isto tako, u dokumentu Smjernice za provedbu Strategija za uključivanje i raznolikost programa Erasmus+ i Europskih snaga solidarnosti (Europska komisija, 2021) se prepoznaje da se određene skupine suočavaju s raznim preprekama pri sudjelovanju u programima mobilnosti stoga se donosi okvir kojim bi se poticala uključivost i raznolikost unutar aktivnosti programa mobilnosti Europske unije. Prepoznata je potreba za dodatnim financijskim sredstvima za osobe s manje mogućnosti, ali i potreba izrade prilagođenog materijala odnosno dokumenata i obrazaca.

S druge strane, dio sudionika uočava da su programi mobilnosti dovoljno prilagođeni jer se svakom studentu s invaliditetom omoguće potrebne prilagodbe pri sudjelovanju u mobilnost. Kako bi se uvažile potrebe svakog studenta s invaliditetom koji želi sudjelovati u programima mobilnosti, već prilikom prijave na Erasmus + program je potrebno ispuniti obrazac za osobe

posebnim potrebama te navesti vlastite potrebe povezane s invaliditetom te predvidjeti njihove troškove (Sveučilište u Rijeci, 2022).

Sudionici koji navode kako nisu u mogućnosti procijeniti prilagođenost spomenutih programa, kao razloge za nemogućnost procjene navode nedovoljnu informiranost o programima akademske mobilnosti te stav da je potrebno sudjelovati u mobilnosti da bi se mogla donijeti procjena o njezinoj prilagođenosti. Rezultati pokazuju da čak 42,2% studenata s invaliditetom nema dovoljno informacija o prilagođenosti programa akademske mobilnosti. Pristupačnost grada, programa mobilnosti, ali i visokog učilišta su važni faktori za studente s invaliditetom prilikom donošenja odluke o sudjelovanju u programima akademske mobilnosti stoga je važno da sve visokoškolske institucije pružaju informacije koje su potrebne studentima s invaliditetom (Fazekas i sur., 2020).

Temeljem informacija dobivenih unutar teme *Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnosti za osobe s invaliditetom*, zaključuje se da sudionici imaju podjeljena mišljenja. Analizom literature, uviđa se da postoje strategije i smjernice kojima bi se osiguralo da programi akademske mobilnosti budu dovoljno prilagođeni za studente s invaliditetom, no s druge strane, biti će potrebno još truda kako bi željena prilagođenost u potpunosti ostvarila i omogućila svima.

6.7. Preporuke za uključivanje studenta s invaliditetom u programe akademske mobilnosti

Posljednja tema su *Preporuke za uključivanje studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti* te su unutar nje sudionici naveli veliki broj različitih preporuka. Prva skupina preporuka koju sudionici navode su potreba za promjenom i novitetima u programima koji bi privukli osobe s invaliditetom na sudjelovanje u programima mobilnosti. Važnost sudjelovanja osoba s invaliditetom u programima mobilnosti se uočava i u Strategija za uključivanje i raznolikost programa Erasmus+ i Europskih snaga solidarnosti (Europska komisija, 2021) čiji je cilj da se stvore ravnopravne mogućnosti te da svi imaju omogućen pristup sudjelovanju u programima mobilnosti. Strategijom se nastoji postići smanjenje prepreka za osobe s manje mogućnosti u visokom obrazovanju te pružiti prikladne uvjete za stjecanje znanja kroz zadovoljavanje potrebe za potporom. Nadalje, potiče se da se pri kreiranju aktivnosti programa, uzima u obzir načelo pristupačnosti, uključivanja i raznolikosti što može podrazumijevati

prostornu pristupačnu lokaciju, osiguravanje tumačenja na znakovnom jeziku te osiguravanjem pristupačnih materijala.

K tomu, sudionici istraživanja preporučaju istraživanje perspektive studenata s invaliditetom kako bi uvidjele njihove potrebe. Isto tako, uočava se kako studenti s invaliditetom koji su sudjelovali u mobilnosti, mogu pružiti podršku i potaknuti druge studente s invaliditetom na sudjelovanje. Upravo zbog navedenog, potrebno im je dati prostor da podijele izazove i prilike koje su imali sudjelovanjem u mobilnosti. Također, treba im omogućiti priliku da iskažu vlastito mišljenje i daju preporuke o tome što se može učiniti da se programi mobilnosti poboljšaju (Fazekas i sur., 2020).

Iduća skupina preporuka se odnosi na reklamiranje i informiranje o programima akademske mobilnosti. Sudionici istraživanja su prepoznali da se programi mobilnosti moraju više promovirati te da moraju biti javno dostupne sve potrebne informacije o njima.

Visokoškolske institucije bi trebale pružiti informacije o mogućnostima koje studenti s invaliditetom imaju prilikom prijave na mobilnost među kojima je važno istaknuti dodatne pogodnosti poput stipendija. Navedeno se može ostvariti kroz bolju suradnju između Ureda za međunarodne odnose te Ureda za studente s invaliditetom (Fazekas i sur., 2020). Također, kako bi se studenti s invaliditetom bolje informirali, značaj izvor informacija im mogu pružiti drugi studenti s invaliditetom koji su već sudjelovali u programima mobilnosti (Heirweg i sur., 2020).

Nadalje, sudionici kao preporuku navode osiguranje podrške na programu akademske mobilnosti na način da se studentima s invaliditetom pruži potpora osiguranjem asistenta i prilagodbe nastave i nastavih materijala pri sudjelovanju u mobilnosti. Visokoškolske institucije moraju dodatno raditi na sustavu podrške za dolaze i odlazne studente jer se uočava se problem u činjenici da su službe podrške fokusirane na propise i pravne regulative, a manje na pružanje konkretnih i relevantnih informacija o studiranju u stranoj zemlji (Heirweg i sur., 2020).

Posljednja preporuka koju sudionici navode su novčani poticaji koje procjenjuju potrebnima za sudjelovanje u programima akademske mobilnosti. Potreba za većim novčanim poticajima se uočava u brojim istraživanjima te su financijske barijere jedan od najvećih izazova s kojima se sveukupna populacija studenata, ali i populacija studenata s invaliditetom, susreće (Europska komisija i sur., 2017; Hauschildt i sur., 2021; Allinson i Gabriels, 2021; Van Hees i

Montagnese, 2020). Novčana sredstva su ključna za studente s invaliditetom kako bi pri odlasku na programe mobilnosti mogli pokriti financijske troškove koji su nužni da bi ostvarili svoje potrebe na programu mobilnosti. Nažalost, samo 15,1% studenata s invaliditetom navodi da su dobili informacije od svoje visokoškolske institucije o stipendijama koje mogu dobiti sudjelovanjem u mobilnosti (Fazekas i sur., 2020). S obzirom da rezultati istraživanja ukazuju na važnost stipendija za odlazak na mobilnost, potrebno je istražiti mogućnosti za povećanje financijskih sredstva za osobe s invaliditetom (Heirweg i sur., 2020).

Temeljem svega navedenog, uočava se kako sudionici prepoznaju veliki broj različitih prepreka te se neke od njih vezuju za izazove koje su sudionici naveli. S obzirom da financijske barijere navode kao jedan od izazova, ne iznenađuje činjenica da su potrebu za dodatnim novčanim poticajima naveli kao preporuku. Unutar ove teme se, kao i unutar drugih, uočava koliko je za studente važna podrška i prilagodba za vrijeme studiranja stoga je važno da im je programi mobilnosti nastoje osigurati.

7. Zaključak

Akadska mobilnost privlači veliki broj sudionika iz godine u godinu, a zbog njezinih brojnih pozitivnih aspekata, ona zauzima važno mjesto u kontekstu visokog obrazovanja. Kako bi se svima pružile mogućnosti za iskorištavanje prilika koje programi akademske mobilnosti nude, uočava se važnost da programi budu dostupni svima odnosno da svaki pojedinac može ravnopravno u njima sudjelovati. Unatoč tome, jednaki pristup i dalje nije svima omogućen te se određene skupine suočavaju s barijerama pri sudjelovanju zbog čega se nazivaju skupinama s manje mogućnosti. Među skupinama s manje mogućnosti se nalaze i studenti s invaliditetom koji su u fokusu ovoga istraživanja koje je provedeno s ciljem da se opiše i razumije akademska mobilnost iz perspektive studenata s invaliditetom.

Prvo istraživačko pitanje je usmjereno na informiranost studenata s invaliditetom o akademskoj mobilnosti studenata. Rezultati istraživanja su pokazali kako većina sudionika procjenjuje da nisu dovoljno informirani o programima akademske mobilnosti. Isto tako, većina studenata nije upoznata s posebnim pogodnostima koje oni, kao studenti s invaliditetom imaju prilikom prijave na programe akademske mobilnosti, a slična istraživanja pokazuju da čak 92,3% studenata s invaliditetom smatra navedene informacije važnima (Heirweg i sur., 2020). Kao najčešći izvor informacija o programima akademske mobilnosti, sudionici navode upravo njihov fakultet koji im pruža informacije putem profesora, gostujućih predavanja, kolega, službenih stranica fakulteta i oglasnih ploča, e-mail-a te putem projekata i izvannastavnih aktivnosti koje provodi. Uz navedeno, sudionici kao izvor informacija prepoznaju Ured i Udrugu za studente s invaliditetom.

Također, cilj je bio odgovoriti na pitanje kakva je motivacija studenata s invaliditetom za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti studenata. Iako nitko od sudionika nije dosada nije sudjelovao u programima akademske mobilnosti, rezultati pokazuju da dio sudionika ima motivaciju za sudjelovanjem zbog želje za studiranjem izvan Hrvatske, prilike za realizacijom prakse te upoznavanje s drugim studijskim programom i Sveučilištem. Kao prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti, sudionici ističu stjecanje novih znanja i iskustva, razvijanje samostalnosti i samopouzdanja, upoznavanje s novom zemljom te bolje mogućnosti za osobe s invaliditetom u stranoj zemlji.

Isto tako, cilj je bio odgovoriti na pitanje koje izazove u sudjelovanju u programima akademske mobilnosti prepoznaju studenti s invaliditetom. Kao izazove, sudionici ističu potrebu za podrškom i asistentom, kulturološke barijere, prostorne barijere, barijere vezane uz studij, zdravstvene barijere, emocionalno – socijalne barijere te financijske barijere.

Posljednje istraživačko pitanje je usmjereno na preporuke za uključivanje studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti. Dio sudionika uočava da su programi mobilnosti dovoljno prilagođeni te da se svakom studentu s invaliditetom omogućuje potrebne prilagodbe pri sudjelovanju u mobilnosti. S druge strane, dio sudionika smatra da bi programi mobilnosti mogli biti više prilagođeni za osobe s invaliditetom na način se da ponude veće stipendije te da studenti s invaliditetom imaju veće mogućnosti prilikom izbora visokoškolskih institucija i gradova koje su za njih prilagođene. Također, sudionici su naveli veliki broj preporuka koje bi doprinijele većem sudjelovanju studenata s invaliditetom u programima akademske mobilnosti. Uočava se da je potrebno uvesti novitete i promjene u programe mobilnosti kako bi bili više privlačni za osobe s invaliditetom, ali isto tako važno je istražiti njihovu perspektivu kako bi se znalo na koji način im prilagoditi programe mobilnosti. Jednako tako, sudionici važnim smatraju unapređenje reklamiranja i informiranja o mobilnosti, dodjelu novčanih poticaja pri sudjelovanju te osiguranje podrške za vrijeme mobilnosti.

Temeljem navedenih preporuka koje su istaknuli sudionici, ali i analizom literature, uočavaju se potrebne preporuke za uključivanje studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti. Kako bi se potaknulo veće uključivanja studenata s invaliditetom u programe akademske mobilnosti, na razini Sveučilišta je moguće učiniti sljedeće:

- tijekom svake akademske godine organizirati informativne dane na koje će se pozvati svi studenti s invaliditetom kako bi se mogli upoznati s programima akademske mobilnosti Erasmus+ i Ceepus te mogućnostima sudjelovanja u njima
- ostvariti kontinuiranu suradnju s Agencijom za mobilnost i programe Europske Unije te organizirati gostujuća predavanja njihovih djelatnika na temu akademske mobilnosti
- organizirati gostovanje studenata s invaliditetom koji su imali priliku sudjelovati u programima mobilnosti s ciljem da podijele svoja osobna iskustva drugim studentima

- upoznati studente s invaliditetom s konkretnim dodatnim pogodnostima na koje oni imaju pravo prilikom sudjelovanja u različitim programima akademske mobilnosti (Erasmus+, Ceepus...)
- osigurati pristupačnost materijala, brošura i dokumenata o programima akademske mobilnosti (dodavanjem titlova na videozapise, digitalizacijom materijala, povećanim fontom...)
- osigurati asistenta i odgovarajuću službu potpore za studente s invaliditetom koji su došli na Sveučilište u sklopu mobilnosti
- osigurati mentora za studente s invaliditetom koji su došli na Sveučilište u sklopu akademske mobilnosti te umrežiti dolazne i odlazne studente s invaliditetom
- osigurati javno dostupan opis zgrada i prostora na Sveučilištu kako bi studenti s invaliditetom koji žele doći na mobilnosti mogli unaprijed znati sve potrebne informacije o prostornoj pristupačnosti

Preporuka za buduća istraživanja o ovoj temi je da se uključe studenti s invaliditetom koji studiraju na različitim sveučilištima u Hrvatskoj, ali isto tako da se istraži i perspektiva Ureda za studente s invaliditetom odnosno koordinatora za studente s invaliditetom. Nadalje, s obzirom da su u ovom istraživanju sudjelovali studenti s invaliditetom koji nisu sudjelovali u mobilnosti, preporuka je da se istraži i perspektiva studenata s invaliditetom koji su sudjelovali u mobilnosti kako bi se utvrdilo s kojima izazovima su se suočili, ali i koje prednosti su dobili sudjelovanjem.

Nadalje, potrebno je prepoznati i ograničenja ovog istraživanja. Potrebno je napomenuti da u ovom istraživanju nisu sudjelovali studenti s invaliditetom sa svih sastavnica Sveučilišta u Rijeci niti su među sudionicima zastupljeni studenti svih vrsta invaliditeta. Isto tako, ograničenost leži u tome što su istraživanjem obuhvaćeni samo studenti Sveučilišta u Rijeci stoga se njihov visokoobrazovni kontekst potencijalno razlikuje od studenata s drugih sveučilišta. Iduće ograničenje se odražava kroz osiguranje anonimnosti sudionika zbog čega nije bilo moguće prikazati određene podatke ili citate jer bi upućivali na identitet sudionika. Unatoč tome, rezultati koji su dobiveni kroz ovo istraživanje se mogu smatrati vrijednima za razumijevanje akademske mobilnosti iz perspektive studenata s invaliditetom te mogu potaknuti druge istraživače na istraživanje ove tematike, ali i kreatore obrazovnih politika da veću pažnju posvete upravo ovoj skupini pri donošenju odluka vezanih za visoko obrazovanje i akademsku mobilnost.

Popis tablica i shematskih prikaza

Popis tablica

Tablica 1 : Sudionici istraživanja (str. 36)

Popis shematskih prikaza

Shematski prikaz 1: Informiranost o programima akademske mobilnosti (str. 41)

Shematski prikaz 2: Izvori informacija o programima akademske mobilnosti (str. 44)

Shematski prikaz 3: Motivacija za sudjelovanjem u programima akademske mobilnosti (str. 48)

Shematski prikaz 4 : Prednosti sudjelovanja u programima akademske mobilnosti (str. 50)

Shematski prikaz 5: Izazovi sudjelovanja u programima akademske mobilnosti (str. 54)

Shematski prikaz 6 : Procjena prilagođenosti programa akademske mobilnost za osobe s invaliditetom (str. 59)

Shematski prikaz 7 : Preporuke za uključivanje studenta s invaliditetom u programe akademske mobilnost (str. 61)

8. Literatura

Ablaeva, Y. (2012). *Inclusion of Students with Disabilities in Study Abroad: Current Practices and Student Perspectives*. [Diplomski rad, Sveučilište Oregon]. – CORE.

<https://core.ac.uk/download/pdf/36687042.pdf>

Allinson, K. i Gabriels, W. (2021). *Maybe it will be different abroad*. Erasmus Student Network AISBL.

Amendola, A. i Restaino, M. (2017). An evaluation study on students' international mobility experience. *Quality & Quantity*, 51(2), 525–544. <https://doi.org/10.1007/s11135-016-0421-3>

AMPEU (bez.dat.a). *Erasmus +*. <https://www.mobilnost.hr/hr/sadrzaj/programi/erasmus/>

AMPEU (bez dat.b). *Ceepus*. <https://www.mobilnost.hr/hr/sadrzaj/programi/ceepus/>

AMPEU (bez dat.c). *Mobilnost studenata*.

<https://www.mobilnost.hr/hr/sadrzaj/programi/erasmus/erasmus-visoko-obrazovanje/mobilnost-studenata/>

Barnar-Brak, L., Lectenberger, D. i Lan, W. Y. (2010). Accommodation Strategies of College Students with Disabilities. *The Qualitative Report*, 15(2), 411-429.

<https://doi.org/10.46743/2160-3715/2010.1158>

Bolonjska deklaracija (1999).

https://www.azvo.hr/images/stories/visoko/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf

Bošković, S., Ilić-Stošović, D. i Skočić-Mihić, S. (2017). Prilagodba na studij s obzirom na neka obilježja studenata s invaliditetom. *Revija za socijalnu politiku*, 24(1), 73-91.

<https://doi.org/10.3935/rsp.v24i1.1342>

Ceepus (2023). *How Ceepus works*. <https://www.ceepus.info/content/how>

Clark, V. i Braun, V. (2023). *Thematic analysis*. SAGE Publications Ltd.

Čavić, V., Farnell, T., Ferić Šlehan, M., Pavlović, N. i Vučijević, D. (2012). *Međunarodna mobilnost studenata*. Sveučilište u Zagrebu.

De Benedictis, L. i Leoni, S. (2021). Inclusive universities : evidence from the Erasmus program. *Applied Network Science*, 6(1), 1-21. <https://doi.org/10.1007/s41109-021-00419-x>

DiCicco-Bloom, B. i Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical education*, 40(4), 314-321. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x>

Dragun, A. i Relja, R. (2006). Akademska mobilnost studenata: Stavovi studenata Ekonomskog fakulteta u Splitu. *Revija za sociologiju*, 37(1-2), 63-76. <https://www.bib.irb.hr/262123>

ENQA (2015). *Standardi i smjernice za osiguranje kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja (ESG)*. https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

Erevansko priopćenje (2015).

<https://www.azvo.hr/images/stories/visoko/YerevanCommuniqueFinal.pdf>

Etikan, I., Alkassim, R. i Abubakar, S. (2016). Comparision of snowball sampling and sequential sampling technique. *Biometrics and Biostatistics International Journal*, 3(1), 6-7. <https://doi.org/10.15406/bbij.2016.03.00055>

EUA (2021). *Sveučilišta bez zidova (2021): vizija do 2030*.

<https://eua.eu/downloads/publications/universities%20without%20walls%20%20a%20vision%20for%202030.pdf>

Europska komisija, Glavna uprava za obrazovanje, mlade, sport i kulturu, Brandenburg, U., Berghoff, S. i Taboadela, O. (2017). *The Erasmus impact study – Effects of mobility on the skills and employability of students and the internationalisation of higher education institutions*. Ured za publikacije.

Europska komisija i Glavna uprava za obrazovanje, mlade, sport i kulturu (2019). *Erasmus+ higher education impact study – Final report*. Ured za publikacije.

Europska komisija, EACEA i Eurydice (2020). *The European Higher Education Area in 2020: Bologna Process Implementation Report*. Ured za publikacije.

Europska komisija (2017). *From Erasmus to Erasmus+: a story of 30 years*.

file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/From_Erasmus_to_Erasmus_a_story_of_30_years.pdf

Europska komisija (2021). *Smjernice za provedbu Strategija za uključivanje i raznolikost u sklopu programa Erasmus+ i Europske snage solidarnosti*. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/document/implementation-guidelines-erasmus-and-european-solidarity-corps-inclusion-and-diversity-strategy>

Europska komisija (2022a). *Factsheet: Erasmus+ in Croatia in 2021*. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-12/Erasmus%2B%20in%20Croatia%20in%202021_Erasmus%2B.pdf

Europska komisija (2022b). *Vodič kroz Erasmus+ program*. [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/2022-erasmusplus-programme-guide-v2_hr%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/2022-erasmusplus-programme-guide-v2_hr%20(2).pdf)

Europski parlament i Vijeće (2006). *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on transnational mobility within the Community for education and training purposes: European Quality Charter for Mobility*. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0005:0009:EN:PDF>

Europski revizorski sud (2018). *Mobilnost u okviru programa Erasmus+ već je donijela koristi za nekoliko milijuna sudionika te je ostvarena višedimenzionalna dodana vrijednost EU a, no potrebno je usavršiti mjerenje uspješnosti*. Ured za publikacije.

Eurydice (2023). *Mobilnost u visokoškolskom obrazovanju*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/hr/national-education-systems/croatia/mobilnost-u-visokoskolskom-obrazovanju>

Fajdetić, A., Kiš Glavaš, L. i Lisak, N. (2013). Percepcija visokoškolske nastave pristupačne studentima s invaliditetom. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49(2), 28-41. <https://hrcak.srce.hr/112634>

Fazekas, A. S., Alonso Fernandez, J., De Vocht, L., Zimonjić, B., Telesca, G. i Bittnerova, A. (2020). *Mapping the challenges and enablers of mobility for students with disabilities*. Erasmus Student Network AISBL.

Fossey, E., Harvey, C., McDermott, F. i Davidson, L. (2002). Understanding and evaluating qualitative research. *Australian & New Zealand journal of psychiatry*, 36(6), 717-732. <https://doi.org/10.1046/j.1440-1614.2002.01100.x>

Francis, G. L., Duke, J. M., Fujita, M. i Sutton, J. C. (2019). "It's a constant fight:" experiences of college students with disabilities. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 32(3), 247–262. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1236871>

Gaebel, M. i Zhang, T. (2018). *Trends 2018 - Learning and teaching in the European Higher Education Area*. European University Association.

Hauschildt, K., Gwoś, C., Schirmer, H., Wartenbergh-Cras, F. (2021). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*. wbv Media GmbH i Co.KG.

Heirweg, S., Carette, L., Ascari, A. i Van Hove, G. (2020). Study abroad programmes for all? Barriers to participation in international mobility programmes perceived by students with disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 67(1), 73–91. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2019.1640865>

Hong, B. S. (2015). Qualitative analysis of the barriers college students with disabilities experience in higher education. *Journal of College Student Development*, 56(3), 209-226. <https://doi.org/10.1353/csd.2015.0032>

Izvešće Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom (2022). https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-04-03/151126/IIZVJ_PRAVOBRANITELJ_INVALIDITET_2022.pdf

Kiš Glavaš, L. (ur.). (2012) *Opće smjernice*. Sveučilište u Zagrebu.

Kiš-Glavaš, L. i Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja (2016). *Smjernice za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj*.

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/Smjernice%20za%20unapre%20enje%20sustava%20potpore%20studentima%20s%20invaliditetom%20u%20visokom%20obrazovanju%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf>

Koordinacija pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju (2022). *Za sadašnje i buduće studente s invaliditetom: Što je bitno znati o pravima i oblicima*

potpore. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. <https://posi.hr/wp-content/uploads/2022/05/Brosura-za-sadasnje-i-buduce-studente-s-invaliditetom.pdf>

Korstjens, I. i Moser, A. (2018). Series: Practical guidance to qualitative research. Part 4: Trustworthiness and publishing. *European Journal of General Practice*, 24(1), 120-124. <https://doi.org/10.1080/13814788.2017.1375092>

Leuvensko priopćenje (2009). https://www.azvo.hr/images/stories/visoko/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu_April_2009.pdf

Londonsko priopćenje (2007). https://www.azvo.hr/images/stories/visoko/London_Communique18May2007.pdf

Lukić, N., Puljiz, I., Gladović, A i Šarić, T. (2015). *Sudjelovanje visokih učilišta iz Republike Hrvatske u programu Erasmus od 2009. do 2014. godine*. http://www.mobilnost.hr/cms_files/2015/09/1442909278_erasmus-rezultati-web.pdf

Milić Babić, M. (2020). Studenti s invaliditetom u visokom obrazovanju – pogled iz kuta formalne podrške. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 56(2), 61-82. <https://doi.org/10.31299/hrri.56.2.4>

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2022). *Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine* (2022). <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20izjedna%C4%8Davanja%20mogu%C4%87nosti%20za%20osobe%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.%20godine.pdf>

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2023). *Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine*. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/AkcijскиINacionalniPlan/Nacionalni-plan-razvoja-sustava-obrazovanja-za-razdoblje-do-2027.pdf>

Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja (2016). *Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj*.

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/Podzastupljene%20i%20ranjive%20skupine%20u%20visokom%20obrazovanju%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf>

Nacionalna skupina za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja (2018). *Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021.*

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/Nacionalni%20plan%20za%20unaprje%C4%91enje%20socijalne%20dimenzije%20visokog%20obrazovanja%20u%20Republici%20Hrvatskoj%202019.%20-%202021..pdf>

Naderifar, M., Goli, H., i Ghaljaie, F. (2017). Snowball sampling: A purposeful method of sampling in qualitative research. *Strides in development of medical education*, 14(3).

<https://doi.org/10.5812/sdme.67670>

Osborne, T. (2019). Not lazy, not faking: teaching and learning experiences of university students with disabilities. *Disability & Society*, 34(2), 228-252.

<https://doi.org/10.1080/09687599.2018.1515724>

Pariško priopćenje (2018).

https://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/EHEAParis2018_Communique_final_952771.pdf

Petrašević, T. i Filipović, S. (2021). Utjecaj Erasmus+ mobilnosti nastavnika i studenata na unaprjeđenje nastavnoga procesa. U L., Belanić i D. Dobrić Jambrović (ur.) *Unaprjeđenje kvalitete studiranja na pravnim fakultetima u Hrvatskoj* (str. 51-67). Sveučilište u Rijeci i Pravni fakultet Rijeka. <https://www.bib.irb.hr/1153531>

Pokasić, K., Zergollern-Miletić, L. i Nemet, B. (2019). Erasmus+ kao instrument poticanja međunarodne suradnje i razvitka kulturne svjesnosti studenata. *Croatian Journal of Education*, 21(2), 539-566. <https://doi.org/10.15516/cje.v21i2.3230>

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu (2013).

http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Podrska/SSI/Pravilnik_Izmjene_i_dopune.pdf

Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu (2007).

http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Dokumenti_javnost/Propisi/Pravilnici/Pravilnik_Ured_za_studente_s_invaliditetom.pdf

Puzić, S., Baketa, N., Baranović, B., Gregurović, M., Matković, T., Mornar, M., Odak I. i Šabić, J. (2021). *O podzastupljenim i ranjivim skupinama studenata: prilozi unaprjeđivanju socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Qu, S. Q. i Dumay, J. (2011). The qualitative research interview. *Qualitative research in accounting & management*, 8(3), 238-264. <https://doi.org/10.1108/1176609111162070>

Rimac, I. (2021). *Istraživačko izvješće projekta Eurostudent VII*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.

Rimsko ministarsko priopćenje (2020).

http://www.ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf

Rektorski zbor Republike Hrvatske (2021). *Zapisnik 4. sjednice Rektorskoga zbora u akademskoj 2020./2021. godini održane 30. travnja 2021. elektroničkim putem*.

http://www.rektorski-zbor.hr/fileadmin/rektorski_zborRH/sjednice_zbora/2021-22/Zapisnik_4._sjednice_RZ_30_04_2021.pdf

Seidman, I. (2013). *Interviewing as qualitative research : a guide for researchers in education and the social sciences*. Teachers College Press.

Senat Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (2023). *Natječaj za upis studenata u 1. godinu sveučilišnih prijediplomskih, sveučilišnih integriranih prijediplomskih i diplomskih studija te stručnih prijediplomskih studija u akademskoj godini 2023./2024.*

http://www.unios.hr/wp-content/uploads/2023/05/Natjecaj-za-upis_prijediplomski_2023_2024-1.pdf

Senat Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli (2023). *Natječaj za upis studenata u prvu godinu akademske godine 2023./2024.*

https://www.unipu.hr/download/repository/Natjecaj_za%20upis_studenata_ak_god_2023_2024_UNIPU.pdf

Senat Sveučilišta Sjever (2023). *Natječaj za upis studenata u prvu godinu prijediplomskih, diplomskih i specijalističkih studija u akademskoj godini 2023./2024.* https://www.unin.hr/wp-content/uploads/Natje%C4%8Daj-za-upis-u-prvu-godinu_23_24_Sveu%C4%8Dili%C5%A1te-Sjever_za-objavu_sa-dijasporom1.pdf

Senat Sveučilišta u Dubrovniku (2023). *Natječaj za upis u I. godinu prijediplomskih studija u akademskoj 2023./2024. godini.* <https://www.unidu.hr/wp-content/plugins/quarascop/download.php?file=31190>

Senat Sveučilišta u Rijeci (2015). *Pravilnik o međunarodnoj razmjeni studenata, nastavnika i drugog osoblja u okviru Erasmus programa.* https://uniri.hr/wp-content/uploads/2019/04/Senat_79_Pravilnik-o-izmjenama-i-dopunama-Pravilnika-ome%C4%91unarodnoj-razmjeni-studenata-nastavnika-i-drugog-osoblja-u-okviru-Erasmus-programa.pdf

Senat Sveučilišta u Rijeci (2017). *Protokol za skrb i praćenje studenata sa zdravstvenim teškoćama, invaliditetom i kroničnim bolestima.*

https://www.ssc.uniri.hr/files/ured_za_studente_s_invaliditetom/Zakoni_Pravilnici_Odluke/104_Protokol_za_skrb_i_pracenje_studenata_sa_zdravstvenim_teskocama_003.pdf

Senat Sveučilišta u Rijeci (2021). *Strategija Sveučilišta u Rijeci 2021-2025.* https://uniri.hr/wp-content/uploads/2021/04/Strategija_Sveucilista_u_Rijeci_2021.-2025.pdf

Senat Sveučilišta u Rijeci (2023a). *Natječaj za upis u I. godinu sveučilišnih diplomskih i stručnih diplomskih studija Sveučilišta u Rijeci i njegovih sastavnica u 2023./2024. ak. god.*

https://uniri.hr/wp-content/uploads/2023/06/83-Natjecaj-za-upis-DS-2023_2024-5_6_2023-fin-at-PFRI.pdf

Senat Sveučilišta u Rijeci (2023b). *Prijedlog Pravilnika o međunarodnoj razmjeni studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja u okviru Erasmus programa.* <https://uniri.hr/wp->

[content/uploads/2023/06/Prijedlog_Pravilnika_o_medjunarodnoj_razmjeni_studenata_nastavno_g_i_nenastavnog_osoblja_u_okviru_Erasmus_programa.pdf](https://www.unisb.hr/wp-content/uploads/2023/06/Prijedlog_Pravilnika_o_medjunarodnoj_razmjeni_studenata_nastavno_g_i_nenastavnog_osoblja_u_okviru_Erasmus_programa.pdf)

Senat Sveučilišta u Slavanskom Brodu (2023). *Natječaj za upis studenata u 1. godinu sveučilišnog prijediplomskog, sveučilišnog integriranog prijediplomskog i diplomskog studija te stručnog prijediplomskog studija Sveučilišta u Slavanskom Brodu u akademskoj godini 2023./2024.* <https://www.unisb.hr/wp-content/uploads/upisi/2023/Natjecaj-za-upis-studenata-prijediplomski-studiji-2023-2024.pdf>

Senat Sveučilišta u Splitu (2016). *Pravilnik o studiranju studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Splitu.* <http://www.umas.unist.hr/wp-content/uploads/2018/03/pravilnik-studenti-s-invaliditetom.pdf>

Senat Sveučilišta u Splitu (2023). *Natječaj za upis studenata u 1. godinu sveučilišnih diplomskih i stručnih diplomskih studija u akademsku godinu 2023./2024.* http://ozs.unist.hr/hr/?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=57&id=3002&Itemid=100000000000

Senat Sveučilišta u Zadru (2016). *Pravilnik o radu Studentskog savjetovališta.* https://www.unizd.hr/Portals/0/doc/doc_pdf_dokumenti/pravilnici/pravilnik_o_radu_studentskog_savjetovalista_20160420.pdf

Senat Sveučilišta u Zadru (2023). *Natječaj za upis studenata u prvu godinu redovitih jednopredmetnih i dvopredmetnih sveučilišnih prijediplomskih studija, redovitog jednopredmetnog stručnog prijediplomskog studija i redovitih jednopredmetnih sveučilišnih integriranih prijediplomskih i diplomskih studija na Sveučilištu u Zadru u akademskoj godini 2023./2024.* https://www.unizd.hr/Portals/0/sluzba_dds/upisi_2023_24/1.%20Odluka%20i%20Natjecaj_PD%20red%20drzavna%20matura%2023.-24..pdf?ver=flkKBC_Mga90gfomFs8AUw%3d%3d

Senat Sveučilišta u Zagrebu (2017). *Pravilnik o međunarodnoj mobilnosti.* http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Dokumenti_javnost/Propisi/Pravilnici/Pra_vilnik_o_medunarodnoj_mobilnosti_2017.pdf

Senat Sveučilišta u Zagrebu (2023). *Natječaj za upis studenata u I. godinu sveučilišnih prijediplomskih, integriranih te stručnih prijediplomskih studija u akademskoj godini 2023./2024.*

http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Upisi/Natjecaji_kvote/upisi/2023_2024/Natjecaj_2023-2024_final.pdf

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014).

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Strategija%20obrazovanja,%20znanosti%20i%20tehnologije.pdf>

SUMSI (2018). *Godišnji izvještaj za 2018.* <https://www.savezsumsi.hr/images/2018/pdf/SUMSI-GODINJI-IZVJETAJ-2018.pdf>

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (bez.dat.). *Podrška.*

<http://www.unios.hr/studenti/studenti-s-invaliditetom/podrska/>

Sveučilište u Rijeci (2018). *Koja prava i mogućnosti kao student/ica s invaliditetom mogu ostvariti na faksu? Informativna brošura za buduće studente s invaliditetom pri Sveučilištu u Rijeci.*

https://www.ssc.uniri.hr/files/ured_za_studente_s_invaliditetom/bro%C5%A1ure/UNIRI_SSI_brosura_2018.pdf

Sveučilište u Rijeci (2019). *International Student Guide 2019/2020.* Sveučilište u Rijeci.

Sveučilište u Rijeci (2022). *Informacije za studente i osoblje s posebnim potrebama koji se prijavljuju na Erasmus natječaje.* <https://uniri.hr/wp-content/uploads/2022/01/Preporuke-za-ukljucivanje-studenata-i-osoblja-s-posebnim-potrebama-u-Erasmus-2022.pdf>

Sveučilište u Rijeci (bez dat.) *Natječaji za studente.* <https://uniri.hr/o-sveucilistu/medunarodna-suradnja-i-erasmus/natjecaji-za-studente/>

Sveučilište u Splitu (bez dat.). *Studenti s invaliditetom.* <https://www.unist.hr/studiranje-u-splitu/ured-za-studente-s-posebnim-potrebama>

Sveučilište u Zadru (2022). *Podrška studentima s različitim zdravstvenim teškoćama.*

https://savjetovaliste.unizd.hr/podrska_studentima

Sveučilište u Zadru (bez dat.). *Vršnjačka potpora*. <https://studentisinvaliditetom.unizd.hr/kolegij-vrsnjacke-potpore>

Sveučilište u Zagrebu (bez dat.). *Sveučilišni predmet Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom*. <http://www.unizg.hr/studiji-i-studiranje/podrska-studentima/ured-za-studente-s-invaliditetom/vrsnjacka-potpora/>

Sveučilište u Zagrebu (2014). *Strategija razvoja podrške studentima Sveučilišta u Zagrebu (2013. – 2025.)*.

http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Dokumenti_javnost/Dokumenti/Strateski_dokumenti/Izvjescia/Strategija_razvoja_podrske_studentima.pdf

Sveučilište u Zagrebu (2017). *Postupnik donošenja preporuke za prilagodbu nastavnoga procesa i polaganja ispita*.

http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Podrska/SSI/Postupnik.pdf

Sveučilišni savjetovanišni Centar (bez dat.). *Povijesni razvoj*.

<https://www.ssc.uniri.hr/hr/sveucilisni-savjetovalisni-centar/povijesni-razvoj.html>

Šćukanec, N. (2008). *Povećanje mobilnosti hrvatske akademske zajednice: ulazak Hrvatske u program Erasmus*. Institut za razvoj obrazovanja.

Udruga Liberato, Sveučilište u Splitu, Studentski zbor Sveučilišta u Splitu i Županijska udruga slijepih Split (2022). *Vodič za studente s invaliditetom*. <https://udrugaliberato.hr/downloads/vodic-3aISO.pdf>

Ujedinjeni narodi (2006). *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*.

https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf

UNESCO (2022). *UIS.Stat*. <http://data.uis.unesco.org/>

Ured za studente s invaliditetom (2022). *Poziv za odabir studenata-asistenta i studenata-mentora za potporu studentima s invaliditetom na Sveučilištu u Rijeci*.

http://www.ssc.uniri.hr/files/ured_za_studente_s_invaliditetom/POZIV_za_odabir_studenata-asistenata_za_potporu_studentima_s_invaliditetom_na_Sveuilitu_u_Rijeci_2.pdf

Ured za studente s invaliditetom (bez dat.). *Ostvarivanje prava na prilagodbu akademskog okruženja za studente/ice s invaliditetom i drugim teškoćama - prijedlog postupanja.*

http://ssc.uniri.hr/files/ured_za_studente_s_invaliditetom/Zakoni_Pravilnici_Odluke/Ostvarivanje_prava_na_prilagodbu_-_prijedlog_postupanja_-_UredSSI.pdf

Ustav republike Hrvatske (1998). <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>

Van Hees, V. i Montagnese, D. (2020). *Making mobility programmes more inclusive for students with disabilities*. Support Centre Inclusive Higher Education (SIHO).

Vijeće Europske Unije i Europska komisija (2015). Zajedničko izvješće Vijeća i Komisije za 2015. godinu o provedbi strateškog okvira za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020). Novi prioriteti za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja. *Službeni list Europske unije*, C 417/04. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XG1215(02)&from=EN)

Vijeće Europske Unije (2018). Rezolucija Vijeća 14080/18 od 15. studenoga 2018. o strategiji Europske unije za mlade za razdoblje 2019.–2027. *Službeni list Europske unije*, C 456/1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A42018Y1218%2801%29>

Vijeće Europske Unije (2021). Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.–2030.). *Službeni list Europske unije*, C 66/1. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)&from=EN)

Vlada Republike Hrvatske (2021). *Nacionalni plan oporavka i otpornost 2021.-2026.* <https://planoporavka.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Plan%20oporavka%20i%20otpornosti%2C%20srpanj%202021..pdf?vel=13435491>

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (2013).

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_157_3292.html

Zakon o Registru osoba s invaliditetom (2022). <https://www.zakon.hr/z/3178/Zakon-o-Registru-osoba-s-invaliditetom>

9. Prilozi

Prilog 1 – Protokol intervjua

Protokol za provođenje intervjua

Informiranost

1. Kada se spomene pojam akademske mobilnosti studenata, koje su prve asocijacije koje ti padaju napamet? Što znaš o programima akademske mobilnosti?
2. Od koga si dobio/la informacije o programima akademske mobilnosti? Jesi li se samostalno informirao/la (Ako da, gdje?) ili si informacije dobio/la od nekoga (koga)?
3. Smatraš li da si dobro informiran/a o programima akademske mobilnosti? Bi li želio/la biti bolje informiran/a o njima?
4. Poznaš li nekoga tko je sudjelovao u programima akademske mobilnosti? Poznaješ li nekog studenata s invaliditetom koji je sudjelovao u programima akademske mobilnosti? Kakva je iskustva imao?
5. Prava studenata s invaliditetom prilikom prijave na programe studentske mobilnosti razlikuju se od ostalih studenata. Znaš li možda nešto više o tome odnosno o kojim pravima je riječ?
6. Prema tvom mišljenju, koliko su studenti s invaliditetom općenito informirani o programima akademske mobilnosti? Što misliš, na koji način najčešće dobivaju informacije? Tko informira ili bi trebao informirati studente o navedenim programima i mogućnostima sudjelovanja u njima?

Motivacija

7. Kakvo je tvoje osobno iskustvo vezano za sudjelovanje u programima akademske mobilnosti? Jesi li ikad sudjelovao/la ili razmišljao/la u sudjelovanju u programima akademske mobilnosti?
8. Kako procjenjuješ svoju motivaciju za sudjelovanje u programima akademske mobilnosti?
9. Kada bi otišao/la primjerice jedan semestar na studentsku mobilnost u stranu zemlju, što bi to za tebe značilo? Koje su prema tvom mišljenju, glavne prednosti koje bi imao/la od sudjelovanja u programima akademske mobilnosti? (npr. učenje stranih jezika, lakše pronalaženje posla nakon povratka, rad na svom osobnom razvitku, korisno i nezaboravno

životno iskustvo, upoznavanje novih ljudi, sklapanje prijateljstava, upoznavanje novih kultura, povećanje samopouzdanja, veća samostalnost i osjećaj odraslosti, dobar provod i avantura, mogućnost da se lakše ostane u toj zemlji i tamo nađe posao)

10. Koje su glavne prednosti zbog kojih smatraš da bi se generalno studenti s invaliditetom uključili u programe akademske mobilnosti?

Barijere

11. Koji su glavni izazovi i barijere s kojima smatraš da bi se suočio/la prilikom odlaska na mobilnost?

a.) financijske barijere (strah od nedobivanja stipendije, veliki troškovi studiranja i življenja u stranoj zemlji, strah da stipendija neće pokriti sve troškove...)

b.) organizacijske (pohađanje nastave, pronalaženje literature, (ne) prilagođeni materijali za specifične teškoće koje studenti imaju, potreba za individualnom prilagodbom u nastavi, traženje smještaja, prijevoz, priznavanje kolegija koji su položeni u stranoj zemlji, neprilagođena infrastruktura, administrativne prepreke, problemi s dokumentacijom...)

c.) emocionalne i socijalne (stres, strah od nepoznatog, strah od nedostatka potpore za studente s invaliditetom, socijalizacija, sklapanje novih prijateljstva, strani jezik, odvajanje od obitelji, stereotipi prema osobama s invaliditetom...)

d.) zdravstvene barijere (pregledi, lijekovi...)

12. Koji su glavni razlozi zbog kojih drugi studenti s invaliditetom ne odlaze na mobilnost?

Preporuke

11. Smatraš li da su programi akademske mobilnosti studenata dovoljno prilagođeni ili osjetljivi za osobe s invaliditetom i zašto?

12. Misliš li da bi studenti s invaliditetom trebali više sudjelovati u akademskoj mobilnosti? Što se, prema tvom mišljenju, može učiniti kako bi studenti više sudjelovali u ovim programima? Što se može učiniti (razina studenata, fakulteta, sveučilišta, sustava) kako bi navedeni programi bili bolje prilagođeni za osobe s invaliditetom?

13. Postoji li nešto što nisam pitala ili spomenula, a da smatraš da je važno za ovu temu?

INFORMIRANI PRISTANAK

za sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju za potrebe izrade diplomskog rada naziva
Akadska mobilnost iz perspektive studenata s invaliditetom

Istraživačica: Nina Dujmić

Institucija: UNIRI, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju

Kratak opis teme istraživanja

Istraživanje provodi Nina Dujmić, studentica pedagogije na Filozofskom fakultetu u Rijeci za potrebe izrade diplomskog rada naziva *Akadska mobilnost iz perspektive studenata s invaliditetom*. Cilj ovog istraživanja je opisati i razumjeti potencijal studenata s invaliditetom za sudjelovanje u programima akademske mobilnosti. U sklopu ovog diplomskog rada, provesti će se istraživanje u kojem će sudjelovati studenti i studentice s invaliditetom koji studiraju na prijediplomskom i diplomskom studiju na Sveučilištu u Rijeci.

Opis procesa istraživanja

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju cilja istraživanja, provodi se polustrukturirani intervjui sa studentima i studenticama s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci. Za potrebe analize podataka, intervju će se snimati diktafonom, a snimljeni materijal će se kasnije transkribirati (pretvoriti u pisani dokument koji je pogodan za analizu podataka).

Mogući rizici i dobici

Nema rizika povezanih s ovim istraživanjem osim korištenja dragocjenog vremena. Ne postoji također niti direktan (osobni) dobitak. Međutim, rezultati ovog istraživanja će pomoći pri izradi diplomskog rada te dati doprinos osvještavanju izazova s kojima se studenti i studentice s invaliditetom suočavaju pri sudjelovanju u programima akademske mobilnosti te potencijalnih preporuka za unaprjeđenje programa mobilnosti i njihove pristupačnosti za studente i studentice s invaliditetom.

Pravo na odbijanje i odustajanje

Kao što sudionici istraživanja slobodno odabiru sudjelovati u istraživanju, slobodni su i odustati u bilo kojem trenutku. Također, sudionici mogu odbiti odgovoriti na pitanja koja smatraju neugodnim.

Povjerljivost

Sve informacije koje se podijele tijekom intervjua ostaju povjerljive. Nitko osim istraživačice te njezine mentorice dr.sc. Ivane Miočić, neće imati pristup tim podacima niti u obliku audio-zapisa niti u obliku dokumenta. Kvalitativna metodologija koja će se koristiti u analizi osigurava da iskorišteni podaci ne mogu ni na koji način ukazivati na tvoje ime te preko njih neće biti moguće rekonstruirati tvoj identitet.

Dostupni izvori informacija

Ako imaš dodatnih pitanja možeš kontaktirati Ninu Dujmić, na sljedeći broj mobitela: 091 4040 495 te e-mail adresu: ndujmic@student.uniri.hr

AUTORIZACIJA

Pročitao/la sam i razumio/razumjela ovaj informirani pristanak te pristajem sudjelovati u ovom istraživanju. (snimljeno)